

Svar på Uppdrag till Totalförsvarets forskningsinstitut om hur kriminella nätverk påverkar barn och unga i digitala miljöer JU2025/00157

Johanna Adolfsson, Johan Evasdotter Dencker

Johanna Adolfsson, Johan Evasdotter Dencker

Svar på Uppdrag till
Totalförsvarets
forskningsinstitut om hur
kriminella nätverk påverkar
barn och unga i digitala miljöer
JU2025/00157

Titel	Svar på Uppdrag till Totalförsvarets forskningsinstitut om hur kriminella nätverk påverkar barn och unga i digitala miljöer JU2025/00157
Title	Response to the Assignment to the Swedish Defence Research Agency on how criminal networks affect children and young people in digital environments JU2025/00157
Rapportnr	FOI-R--5995--SE
Månad	Oktober
Utgivningsår	2026
Antal sidor	81
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Regeringsuppdrag
Forskningsområde	Övrigt
FoT-område	Inget FoT-område
Projektnr	B12548
Godkänd av	Jens Mattsson
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: TT NYHETSBYRÅN Gordana & Ralf Kistowski

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Regeringen gav i januari 2025 Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag att öka kunskapen om hur en kriminell livsstil marknadsförs i sociala medier och andra digitala miljöer samt hur detta kan påverka barns och ungas attityder till våld och kriminalitet (Ju2025/00157).

För studiens räkning har en nationell skolenkät och en intervjustudie genomförts. Skolenkäten besvarades av drygt 6 000 elever i grundskola och gymnasium. Intervjustudien omfattar samtal med pojkar placerade på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem, personal på respektive hem samt fältassistenter (fältgrupper) och fritidsgårdspersonal med nationell spridning.

Studien visar att svenska ungdomar navigerar relativt ensamma i en digital miljö där exponering för våld och kriminalitet är vanlig och svår att komma undan. Studien visar att sårbarhet online ofta har grund i ungdomens sociala och lokala kontext.

Vidare visar den att ungdomar som hyser positiv eller accepterande inställning till våld eller kriminalitet har gemensamt att de i högre grad än andra tar del av våldsamt innehåll i digitala miljöer, uppfattar status som viktigt, hyser könskonservativa värderingar och har en lägre tilltro till samhället och dess institutioner. Huruvida det föreligger kausala samband mellan dessa samvarierande åsikter, värderingar och erfarenheter och digitalt innehåll kan studien inte belägga. Studien finner att effekterna från socioekonomiska, lokala och demografiska faktorer ofta är större än sådana som är kopplade till värderingar eller exponering för digitalt innehåll.

Nyckelord: Ungdomar, kriminalitet, sociala medier, påverkan, subkultur.

Summary

In January 2025, the Government commissioned the Swedish Defence Research Agency (FOI) to increase knowledge about how a criminal lifestyle is promoted on social media and in other digital milieus, and how this can influence young people's attitudes toward violence and crime (Ju2025/00157).

For the purpose of this study, a national school survey and an interview study were conducted. The school survey was completed by just over 6,000 students in elementary and high school. The interview study included conversations with boys placed in the Swedish National Board of Institutional Care's special youth homes, staff at each home, as well as field assistants (field groups) and youth centre staff from across the country.

The study shows that Swedish youth navigate a digital environment where exposure to violence and crime is common and difficult to avoid. The study indicates that online vulnerability is often rooted in the youth's social and local context.

Furthermore, the study shows that young people who hold positive or accepting attitudes toward violence or crime share the following characteristics: they engage with violent content in digital environments to a greater extent than others, view status as important, hold gender-conservative values, and have less trust in society and its institutions. The study cannot establish whether there are causal relationships between these co-varying opinions, values, and experiences and digital content. The study finds that the effects of socioeconomic, local, and demographic factors are often greater than those connected to values or exposure to digital content.

Keywords: Youth, criminality, social media, influence, subculture

Förord

Författarna till rapporten vill rikta ett särskilt tack till Hannah Pollack Sarnecki som har designat forskningsstudien samt utarbetat enkätundersökningen som utgör studiens kvantitativa material och till Karin Allander som har deltagit i genomförandet av de intervjuer som utgör studiens kvalitativa material samt i kodning och analys av dessa.

Författarna vill också rikta ett varmt tack till Anna Lioufas, Miranda Michélsen Forsgren och Amir Rostami för insiktsfulla kommentarer.

Slutligen önskar författarna tacka Erik Hannerz, David Sausdal, Diamant Salihu och Camila Salazar Atías för värdefulla diskussioner tidigt i projektet.

Johanna Adolfsson, projektledare

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
1.1	Regeringsuppdraget.....	9
1.2	Syfte och frågor	9
1.3	Avgränsningar	10
1.4	Disposition.....	11
2	Metod och material.....	12
2.1	Intervjuer	13
2.1.1	Tematisk analys och kodning	13
2.1.2	Metodkritik.....	14
2.2	Skolenkät	15
2.2.1	Data från skolenkät	15
2.2.2	Metod för jämförande statistik	16
2.2.3	Metodkritik.....	18
2.3	Kompletterande källor	19
3	Kunskapsöversikt	20
3.1	Rättspolitisk kontext och bakgrund	20
3.2	Vad är ett kriminellt nätverk?	21
3.3	Crime-as-a-Service	22
3.4	Media och attityd till våld och kriminalitet	22
3.5	Maskulinitet	24
3.5.1	Misogyni i extrema rörelser	24
3.6	Subkultur och kriminell subkultur	25
3.7	Kriminella nätverk online	26
3.8	Spridning av bilder online	27
3.9	Ungdomsbrottslighet och attityd i Sverige.....	28
3.10	Risk- och skyddsfaktorer	29
3.10.1	Barn och unga i kriminella nätverk	30
3.10.2	Barn och unga i digitala miljöer	31
3.11	Den digitala arkitekturen.....	32
3.11.1	Spridning och algoritm.....	32
3.11.2	Rapmusik och videor i domstolar	33
4	Det digitala livet.....	34
4.1	Introduktion till resultat.....	34
4.2	Barn och ungdomar på sociala medier	35
4.3	Olagligt och våldsglorifierande innehåll i digitala miljöer	37
4.3.1	Rekrytering i sociala medier	38
4.3.2	Innehåll på sociala medieplattformar som explicit skildrar våld eller glorifierar kriminella aktörer	40

4.3.3	Innehåll på sociala medieplattformar som glorifierar en kriminell livsstil.....	40
4.3.4	Nyhetskonton.....	41
4.4	Videor och annat innehåll som sprids genom direktmeddelanden i meddelandeappar	41
5	Attityder och påverkan	42
5.1	Sociala medier och påverkan	42
5.2	Subkultur	43
5.3	Prokriminella värderingar och egen erfarenhet av våld och kriminalitet 44	
5.4	Mönster i användning av sociala medier	47
5.5	Våld, kriminalitet och värderingar	50
6	Vägen till involvering i grovt våld	56
6.1	Vägen in.....	56
6.2	Platsens betydelse	57
6.3	Drivkrafter.....	58
6.3.1	Pengar	58
6.3.2	Vänner och omgivning	58
6.3.3	Status och respekt	59
6.4	Tvång och frivillighet.....	59
6.5	Sårbarheter	60
6.5.1	Pojkarnas berättelse	60
6.5.2	Fältpersonalens berättelse	61
6.5.3	Hemmasittare.....	61
6.5.4	Skolenkäten	62
6.5.5	Religion	66
6.5.6	Extremism och radikalisering	67
7	De digitala miljöernas roll i konflikter	68
7.1	Spridning av bilder och videor bland ungdomar	68
8	Slutsatser och åtgärder	70
8.1	Åtgärder	71
9	Appendix.....	73
10	Referenser	78

1 Inledning

I media har det under de senaste åren rapporterats om sociala mediers och digitala miljöers inverkan på barns och ungdomars brottslighet, särskilt brottslighet i samband med konflikter mellan kriminella grupperingar. Inte minst har man diskuterat den så kallade gangsterrapen och förekomsten av *krimfluencers* – kriminella aktörer som visar upp en livsstil med lyxkonsumtion och makt i sociala medier. I Sveriges Radios dokumentärserie Gängkrigen på sociala medier från 2024, talar till exempel föreläsaren och tidigare polisen Nadim Ghazale om hur svensk gangsterkultur, gangsterrap och sociala medier hänger samman: *För fem sex år sedan började man använda sociala medier som ett slags grund för att nå ut och berätta om vad man gör, och på så vis också på något sjukt sätt göra det attraktivt för flera. Och inte bara för flera att vara med i det kriminella gänget, utan för flera att ta del av innehållet – att konsumera den kriminella livsstilen eller kulturen på något sätt. Och där är sociala medier ett perfekt verktyg, tyvärr, för de här kriminella krafterna.* I ett annat inslag i Sveriges Radio, från mars 2026, talar författaren och tidigare brottsutredaren Luay Mohageb om hur han i förundersökningar, domar och förhör ser att barn är intresserade av snabba pengar, inte sällan för att finansiera lyxkonsumtion. *Vissa av de här barnen lever digitala dubbelliv, under föräldrarnas radar, och de utvecklar ett värderingssystem, idéer om vad livet handlar om – om pengar och om materialism, och så blir de så övertygade om de här idéerna, på den här nya teknologin som vi ger barn alldeles för tidigt. Och i samma teknologi så kommer det ut kriminella uppdrag bara några knapptryck bort.* Mohageb talar i inslaget om en *digital radikaliseringsprocess* för att beskriva hur barn och ungdomar tar till sig idéer kopplade till materialism, pengar och våld. Tillgängligt systematiskt underlag för att beskriva en sådan process saknas dock.

Forskning kring orsakerna till barns och ungdomars brottslighet behandlar i första hand faktorer som kön, familjeförhållanden, socioekonomiska förhållanden och funktionsnedsättningar, men också moraliska värderingar (Svensson, 2024). Den begränsade forskning som finns som behandlar brottslighet och sociala medier består i huvudsak av kvalitativa studier, eller söker visa kausala samband mellan konsumtion av våldsamt innehåll online och brottsliga eller våldsamma handlingar. Till exempel har studier påvisat ett svagt samband mellan användning av sociala medier och egen brottslighet (Bunders & Weerman, 2020), mellan exponering för våldsamt innehåll på sociala medier och våldshandlingar (Molenaar, Weerman, & Defoe, 2025) och korrelation mellan våldsamma datorspel och aggressivt beteende (Anderson C., 2010). Det är dock svårare att visa liknande samband mellan våldsamma eller kriminella handlingar och vad man kan kalla för kriminella subkulturer, alltså system av värden, praktiker och identiteter som underlättar, legitimerar eller vidmakthåller kriminalitet och kriminella identiteter. Gängen har, skriver kriminologerna David Sausdal och Erik Hannerz, blivit mainstream på sociala medier – gäng och andra från den kriminella undre världen har nu de tekniska och digitala möjligheterna att presentera och marknadsföra sin livsstil på ett sätt som var otänkbart för bara några år sedan. Men, påpekar de, den genomsnittliga nyrekryterade gängmedlemmen skiljer sig, enligt tillgänglig kunskap, inte så mycket i den digitala samtiden jämfört med den analoga dåtiden (Sausdal & Hannerz, 2025). Vi vet helt enkelt inte, sammanfattar de, tillräckligt om effekterna av sociala medier för att kunna dra några slutsatser. En rapport från Polisens nationella driftcenter visar att digital rekrytering har minskat och att den rekrytering som sker av de särskilt unga – de mellan 12–14 år, nästan uteslutande sker i närområdet (Polismyndigheten, 2025a).

1.1 Regeringsuppdraget

I januari 2025 gav Justitiedepartementet i uppdrag till Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) att öka kunskapen om hur en kriminell livsstil marknadsförs i sociala medier och andra digitala miljöer samt hur detta kan påverka barns och ungas attityder till våld och kriminalitet (Ju2025/00157). I uppdraget ingår även att undersöka vilken roll som användningen av sociala medier har i eskaleringen av konflikter i kriminella miljöer. FOI ska även, utifrån vad som framkommer i arbetet med uppdraget, lämna förslag på åtgärder som motverkar denna problematik. I arbetet med uppdraget ska FOI inhämta synpunkter och kunskap från Brottsförebyggande rådet (Brå), Barnombudsmannen och andra relevanta aktörer samt ta del av internationella erfarenheter på området. FOI ska även samråda med Polismyndigheten, som vid behov ska bidra med de kunskaper och uppgifter som behövs för uppdragets genomförande. Barns och ungas erfarenheter ska beaktas i uppdragets genomförande, till exempel genom dialog med berörda barn och unga.

FOI får i uppdrag att studera och sammanställa kunskap om hur en kriminell livsstil marknadsförs i sociala medier och på andra digitala plattformar och vad som kännetecknar de miljöer som är mest centrala i sammanhanget. I denna del av uppdraget ingår även att undersöka vilken roll som användandet av sociala medier och andra digitala miljöer kan ha i konflikter i den kriminella miljön. FOI ska vidare undersöka hur det går till när barn och unga nås av innehåll som marknadsför en kriminell livsstil samt undersöka hur barns och ungas attityder till våld och kriminalitet påverkas av att exponeras för sådant innehåll. FOI ska även bedöma om vissa grupper är särskilt mottagliga för denna typ av innehåll. Det skulle exempelvis kunna handla om barn och unga som är särskilt sårbara med anledning av en problematisk familjesituation eller annan utsatthet, psykisk ohälsa eller olika typer av kognitiva svårigheter. Om möjligt ska FOI identifiera och beskriva omständigheter som signalerar en ökad risk för att en enskild individ kan komma att involveras i kriminalitet. I uppdraget ingår även att uppskatta hur många barn och unga som tar del av innehåll som marknadsför en kriminell livsstil samt bedöma om det finns likheter med radikaliseringsprocesser inom andra områden, exempelvis olika typer av våldsbejakande extremism.

Under arbetet med studien har dialog förts med Polismyndigheten, Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Medieombudsmannen, Bris och Fryshuset. De motåtgärder och förslag på insatser som presenteras i denna rapport är ett resultat av dessa dialoger samt insikter från det empiriska materialet och författarnas analys av detta.

1.2 Syfte och frågor

Uppdraget som ligger till grund för denna rapport och studie syftar till att öka kunskap om hur en kriminell livsstil marknadsförs till unga människor i digitala miljöer och hur detta kan påverka ungdomars attityd till våld och kriminalitet inklusive egen benägenhet att använda våld. Studien behandlar också frågor om hur subkulturen och dess uttryck kan inverka på rekrytering till kriminella nätverk.

Utöver detta ingår det i uppdraget att undersöka om det finns kategorier av unga som är särskilt sårbara för den här typen av innehåll och för att involveras i kriminella nätverk, samt vad som i så fall karaktäriserar dessa grupper. Därutöver ska likheter och skillnader mellan rekryteringsprocesser i kriminella miljöer och radikaliseringsprocesser i extremistmiljöer undersökas.

För att undersöka ovanstående har föreliggande studie samlat in både kvalitativa och kvantitativa data som skildrar ungdomars digitala liv och deras attityder till våld och kriminalitet. För att belysa en eventuell relation mellan detta och de kriminella nätverk som är aktiva i Sverige tar studien hjälp av begreppen *subkultur* och *kriminell subkultur*. Med subkultur avses här ett meningsfullt system bestående av värden, praktiker och identiteter och med kriminella subkulturer avses informella system av värderingar och praktiker som tillåter, underlättar eller förespråkar kriminalitet eller kriminella identiteter. Med attityd avses en inställning som är relativt stabil över tid.

Frågorna i uppdraget tangerar de stora frågor som sociologi, kriminologi, gängforskning, subkulturella studier och medievetskap har brottats med i många år, ibland så långt bak i tiden som 1920-talet. Varför blir vissa individer kriminella och andra inte, formas individen av sitt umgänge eller söker man sig till likasinnade och påverkas man av att se våld i media eller är det så att våldsbenägna personer väljer att konsumera våldsamma medier? Dessa frågor får av naturliga skäl inte svar i denna rapport, men rapporten bidrar med viktiga insikter om unga människors mediekonsumtion och förslag på hur denna kan förstås i relation till egen brottslighet och kriminalitet. I rapporten presenteras data som har samlats in och bearbetats under 2025 och 2026.

Frågeställningar

1. Hur marknadsförs kriminella subkulturer i digitala miljöer, i en svenskspråkig kontext?
2. På vilket sätt, om alls, påverkas olika grupper av unga av den här typen av uttryck?
3. Påverkar de subkulturella uttrycken rekrytering till kriminella nätverk?
4. Vilken roll spelar digitala miljöer för konflikter mellan olika kriminella nätverk?

1.3 Avgränsningar

I denna studie används våld ofta som en proxy för marknadsföring av kriminell livsstil. Exempelvis använder författarna sig av forskning som undersöker relationen mellan våld och attityd men inte forskning som undersöker uppvisande av statusprylar eller -tillvaro. Avgränsningen är gjord baserat på hur den huvudsakliga frågan är formulerad. Författarna har bedömt att våldselementen är den mest relevanta delen att undersöka därför att våld också genomsyrar statuselementen. Skildringen av marknadsföring av kriminell livsstil är en tematisk sammanställning av de källor som FOI haft tillgång till, vilka inkluderar underlag från den skolenkät som genomförts för studiens räkning, intervjuer med ungdomar placerade på Statens institutionsstyrelses ungdomshem (Sis) och fält- och fritidsgårdspersonal samt intervjuer med Polismyndigheten. En systematisk genomgång av marknadsföring av kriminell livsstil i digitala miljöer har författarna bedömt som omöjlig att genomföra givet de begränsade data som finns tillgängliga via de digitala plattformarna. Under sen höst 2025 tydliggjordes hur data kan tillgängliggöras för utvalda forskningsaktörer genom kapitel 40 i EU:s förordning om en inre marknad för digitala tjänster (DSA). Med en sådan förändring skulle en systematisk genomgång kunna bli möjlig för kommande studier.

FOI har i studien tittat på det som bäst beskrivs som vägen fram till rekrytering, inte rekryteringsprocessen i sig, även om insikter som rör rekrytering naturligtvis beaktas. Den specifika frågan om rekrytering faller inom ramen för det uppdrag som getts åt Brå (Ju2025/00155).

Det ingår i uppdraget att bedöma om det finns likheter med radikaliseringsprocesser inom andra områden, exempelvis olika typer av våldsbejakande extremism. Att bedöma likheten kräver att det finns empiriskt stöd för det i studiens material och då FOI inte funnit någonting sådant har inte jämförelse getts betydande utrymme i rapporten. Författarna redogör dock för relevanta studier och lyfter tendenser där sådana finns.

1.4 Disposition

Rapporten inleds med en beskrivning av regeringsuppdraget och de frågor som ställts för att skapa det kunskapsunderlag som efterfrågas. Därpå följer kapitlet *Metod och material* vilket redogör för empiriska data, hur delarna relaterar till varandra och de metodavvägningar som gjorts. I uppdraget ingår att studera och sammanställa kunskap om hur en kriminell livsstil marknadsförs i sociala medier och på andra digitala plattformar och vad som kännetecknar de miljöer som är mest centrala i sammanhanget. I kapitlet *Kunskapsöversikt* presenteras därför akademiskt forskningsläge och relevanta myndighetsrapporter översiktligt. Rapportens resultat presenteras sedan i fyra kapitel: *Det digitala livet*, *Attityder och påverkan*, *Vägen till involvering i grovt våld* och *De digitala miljöernas roll i konflikter*. Det avslutande kapitlet *Slutsatser och åtgärder* ger en sammanfattande analys och förslag på motåtgärder och förebyggande insatser, i enlighet med uppdraget.

2 Metod och material

Regeringen gav Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag att öka kunskapen om hur en kriminell livsstil marknadsförs i sociala medier och andra digitala miljöer samt hur detta kan påverka barns och ungas attityder till våld och kriminalitet. För att producera detta kunskapsunderlag har både kvantitativa och kvalitativa data samlats in. För studiens räkning har det varit intressant att titta både på erfarenhet hos ungdomar på en aggregerad nivå (vilket motsvaras av skolenkäten och i viss mån av intervjuer med fältpersonal och fritidsgårdar) och på erfarenheter hos ungdomar med specifik erfarenhet av kriminalitet (vilket motsvaras av intervjuer med Sis-placerade pojkar och material från Bris). Den specifika erfarenheten kan hjälpa oss att svara på uppdragets kompletterande fråga om eskalering i kriminella konflikter och ge fördjupade insikter i hur det går till när barn och unga nås av innehåll som marknadsför en kriminell livsstil. Den hjälper oss också att bättre förstå risk- och skyddsfaktorer. Den aggregerade erfarenheten bidrar med kunskap om attityd och mediekonsumtion på generell nivå, vilket också är sant för intervjumaterialet med fältgrupper och fritidsgårdspersonal. Aggregerade data ger oss också en fördjupad bild av risk- och skyddsfaktorer. Det är dock inte täta skott mellan vilka data som genererat vilka slutsatser utan den samlade bilden är en sammanvägning av de totala data tillsammans med tidigare forskning.

Den *kvantitativa* datainsamlingen består av en skolenkät som besvarats av 6 018 elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet där frågor ställts om ungdomars mediekonsumtion, deras attityd till våld och kriminalitet, deras inställning till frågor som rör samhället i stort – däribland demokrati och jämställdhet, och deras socioekonomiska kontext inklusive egen erfarenhet av våld.

Den *kvalitativa* datainsamlingen består av totalt 42 semistrukturerade intervjuer. Av dessa genomfördes 13 med pojkar som är placerade på två av Statens institutionsstyrelses särskilda hem (Sis) efter att ha blivit dömda för grovt våld. 12 av intervjuerna var individuella och en genomfördes som gruppintervju. Därutöver genomfördes 9 intervjuer med personal på de besökta hemmen samt 14 intervjuer med fältassistenter och fritidsgårdspersonal nationellt. Av dessa genomfördes fem med fältgrupper och fritidsgårdar i Stockholm. Vid alla intervjuer med fält- och fritidspersonal närvarande 2–3 personer fränsett ett tillfälle där en intervjuperson deltog ensam, vilket ger cirka 35 intervjupersoner med erfarenhet av fält- eller fritidsgårdsverksamhet.¹ Det har också genomförts 6 expertintervjuer med poliser, journalister och representanter för avhopparverksamhet. Utöver dessa intervjuer har det för studiens räkning genomförts samtal med representanter för tre av de stora plattformarna för sociala medier. Data har kompletterats med läsning och analys av 170 chattar och 73 sms-konversationer från Bris under kategorin ”Egen involvering i kriminalitet”, och med innehåll från Telegram-gruppchatten Samurajbarnen som erhållits från Polismyndigheten. Tillsammans utgör materialet en rik skildring av både av erfarenheter hos ungdomar i Sverige i stort och av ungdomar som har egen erfarenhet av nätverkskriminalitet.

Studien är granskad och godkänd av Etikprövningsmyndigheten.

¹ Det förekom vid ett antal intervjuer att en personal var tvungen att lämna under samtalet eller att ytterligare en personal anslöt, varför siffran inte anges exakt.

2.1 Intervjuer

Sis-placerade ungdomar.

12 semistrukturerade intervjuer har genomförts på två av Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem (i vardagligt tal ofta benämnt som Sis-hem). De ungdomar som deltog i studien var placerade i tre olika säkerhetsklasser och befann sig i olika skeden av sin placering. Tiden mellan dom och intervjutillfälle varierade från individ till individ. Några ungdomar hade just blivit placerade, andra hade varit placerade i upp till tre år. En ungdom var placerad i det som kallas vård i enskildhet. Vid denna intervju deltog en ur personalen, vid övriga intervjuer deltog inte personal frånsett vid en gruppintervju med sex pojkar där personal medverkade. Några av dessa pojkar deltog sedan i de individuella intervjuerna som totalt utgör 12 tillfällen. Ungdomarnas deltagande var frivilligt och information om studien och frågor hade skickats till avdelningarna cirka en månad före intervjutillfällena. Ungdomarna informerades särskilt om att de intervjuande forskarna inte hade information om deras dom eller bakgrund och att det var frivilligt att berätta om detta. Några ungdomar avstod ifrån att berätta om sin egen dom. Intervjuerna med ungdomarna varade i cirka en timme, några var något kortare. Författarna har inte detaljerad kunskap om skälen till att ungdomarna är placerade utan har stannat vid att generellt veta att de har dömts för olika typer av involvering i grovt våld. De hem som har besökts har kontaktats efter samråd med Sis forskningsenhet. Två hem för flickor har tillfrågats men ledningen för båda har avböjt, vilket innebär att inga flickor som är placerade på Sis-hem har fått komma till tals i rapporten. Samtliga pojkar som visade intresse att delta i intervjuer fick delta. Detta ordnades på plats.

Personal på Sis

Den personal som intervjuades representerades av familjebehandlare, behandlingspedagoger, familjepedagoger, lärare och psykologer. Intervjuerna med personal varade i regel runt 45 minuter och skedde i avskild miljö på Sis-hemmen. En av intervjuerna hölls digitalt.

Fältgrupper och fritidsgårdar

För att bättre förstå ungdomars digitala verklighet och deras relation till nätverkskriminalitet genomfördes semistrukturerade intervjuer med 14 fältgrupper² och fritidsgårdar med nationell spridning i Sverige. Deltagarna har garanterats anonymitet³, varför ortnamn eller stadsdelsområden inte skrivs ut. Intervjuer i Stockholmsregionen har skett på fritidsgårdar och fältkontor, övriga har skett digitalt. Personalen har under intervjuerna ombetts att själva berätta om sina erfarenheter av kontakt med nätverkskriminalitet genom de ungdomar de möter i sitt arbete, att beskriva den digitala värld ungdomar möter i relation till nätverkskriminalitet och att uppskatta hur många ungdomar de bedömer befinner sig i riskzonen för att söka sig till nätverkskriminalitet och vilka grupper som är särskilt sårbara.

Fältgrupper har valts ut slumpmässigt per län för att ge nationell spridning. I Stockholm har fritidsgårdar och fältgrupper från samtliga stadsdelsområden tillfrågats och intervjuer har genomförts med de som visat intresse. Det förekommer att andra sociala kommunfunktioner än fältgrupp och fritidsgård (exempelvis särskilda arbetsgrupper) har deltagit i intervjuer i fall då forskarna har blivit hänvisade till dem.

2.1.1 Tematisk analys och kodning

De semistrukturerade intervjuerna har genomförts med hjälp av en intervjuguide. I denna etableras frågeområden som ska beröras under samtalet, men i vilken mån de olika områdena ges utrymme är beroende av hur samtalet utvecklas. Detta beror i sin tur på intervjupersonens

² En fältgrupp arbetar inom kommunen ofta med ungdomar på kvällstid, ofta utomhus, och kan bestå av fältassistenter, socialpedagoger och kuratorer.

³ Deras svar är pseudonymiserade.

intresse och vilja. Forskaren ställer inledande frågor och tar sig sedan succesivt framåt i området med fördjupande frågor.

Tematisk analys är en kvalitativ metod för dataanalys med målsättningen att identifiera tydliga teman i materialet (Clarke & Braun, 2017). Till tema räknas det som fångar något viktigt i relation till forskningsfrågan: det utgör någon typ av mönster eller uttrycker något betydelsefullt. Metoden inleds vanligtvis med genomläsning av materialet, ofta i flera omgångar. Därefter utvecklas initiala koder som sedan analyseras och grupperas till preliminära teman. Dessa teman testas sedan på materialet och förfinas, bearbetas och arbetas om för att slutligen namnges och därmed tydligt definieras. I tematisk analys används semantiska (deskriptiva) och latent (tolkande) koder. Latenta koder är oftast sådana som används för att leta efter underliggande idéer i materialet medan semantiska konstaterar vad som sägs. I en vanlig analys förekommer båda typer av koder tillsammans. Hur dessa (framför allt de latent) tolkas beror på forskningens teoretiska inramning som helhet.

I kodningsfasen delades materialet upp mellan en forskare och en analytiker. Kodningen diskuterades sedan i forskargruppen bestående av en forskare och två analytiker vid två seminarier utöver löpande diskussioner. Kodschemat utvecklades genom seminariediskussion i gruppen utifrån teman som härrör ur uppdragets formulering, ur litteratur och genom induktiv analys av materialet. Den induktiva analysen av materialet har delvis skett löpande genom diskussioner efter varje genomförd intervju och i gruppens gemensamma seminarieträffar. Oenighet i gruppen har hanterats genom diskussion och resonemang om hur intryck har tolkats av de som närvarat vid intervjutillfället. Vid samtliga intervjuer har minst två deltagare i forskargruppen deltagit.

2.1.2 Metodkritik

De semistrukturerade intervjuerna utgör inte ett representativt urval utan syftar till att fördjupa och kontextualisera samt att öppna forskningsprocessen för oväntade insikter. Det är således ett induktivt förvarande.

Vidare, att delta i intervjuer är frivilligt. I materialet saknas i stort både berättelser om tvång och om onlinerekrytering. En förklaring till det kan vara att de pojkar som valt att prata med oss representerar en grupp som har en historia som ser annorlunda ut än den som präglas av tvång och utnyttjanden. En annan förklaring kan naturligtvis vara att en intervjuperson väljer bort att berätta om erfarenheter som upplevts som negativa, till exempel tvång.

Intervjuer bygger på intervjupersonernas subjektiva förståelse av sin situation och analys av händelser som påverkat dem. Sådana redogörelser ska inte misstas för objektiva sanningar eller de enda versionerna av ungdomarnas levnadsberättelser. Intervjupersoners självförståelse, språk och förklaringsmodeller är alltid i olika grad formad av det samhälle de lever i. I studien har ungdomarna naturligtvis tagit del av mediaberättelser och samhällsanalyser om gängvåldets orsaker och konsekvenser. Vidare måste man utgå ifrån att en berättelse om egna drivkrafter är produkten av ungdomarnas förmåga att reflektera och att vilja att bjuda in forskare i det som är personligt.

Frågan om våld i hemmet har inte ställts till de placerade pojkarna på Sis. Detta kan betraktas som en svaghet då forskning visat att erfarenhet av våldsutsatthet är mycket vanligt förekommande bland människor som utövar våld. Orsaken till att denna fråga inte har ställts är att samtalen formats av pojkarnas narrativ utifrån våra frågeområden. Dessa handlar om mediekonsumtion, vänner, familjeförhållanden och attityder men går inte på djupet i familjeförhållanden då detta inte var studiens fokus. Av samma anledning har inte exakt samma frågor ställts till alla pojkar. Variationer i samtalen beror också på att forskning är en process där insikter gradvis ändrar vilka frågor som ställs. I stort är dock samtalen uppbyggda utifrån samma frågeguide med samma frågeområden.

Med något enstaka undantag används inte direkta citat i resultatdelen. Detta beslut har fattats utifrån intervjupersoners integritet, och då särskilt de placerade pojkarnas integritet. Denna grupp omfattar endast 12 personer.

En utmaning med materialet är att gränsen mellan personalens egna erfarenheter och sådan kunskap som de erhållit genom utbildningsmaterial och media kan vara otydlig. Forskarna har strävat efter att i största möjliga mån enbart bygga analysen på personalens egna erfarenheter. En genomgående utmaning i studien är att det förekommer viss ”rundgång”, där några exempel lyfts fram gång på gång, ibland med tydlig hänvisning till det konkreta fallet och i andra fall – och dessa är svårare att upptäcka, i mer svepande hänvisningar. Exempel på detta är den ”presskonferens” nätverket Foxtrot sände i sina sociala medier där den påstått avlidna personen ”Benzema” dyker upp och visar att han lever, omringad av högar med vapen, pengar och gängmedlemmar som äter jordgubbar (det vill säga videon utgör ett riktat hot mot gängets stora rival ”Jordgubben”). Ett annat exempel är en chattkonversation mellan två pojkar som står i begrepp att utföra ett våldsdåd, där en av dem skriver till den andra och frågar ”Vem kör vi för?”. Exemplet används för att illustrera hur beställningsmorden och -skjutningarna har frikopplats från nätverken. När ospecifika hänvisningar återkommande sker till samma hänvisningar kan fenomenet riskera att te sig större och mer omfattande än vad det är. För att komma åt problemet har författarna strävat efter att alltid be om konkreta exempel.

2.2 Skolenkät

2.2.1 Data från skolenkät

Dataunderlaget från skolenkäten består av svar på en webbenkät som har besvarats av skolelever i årskurs nio i grundskolan (som har fyllt 15 år) och årskurs två i gymnasieskolan. Enkätundersökningen har genomförts av Lysio Research på uppdrag av FOI mellan den 29 oktober och den 17 december 2025 och enkäten har besvarats av eleverna på skoltid. Urvalet har gjorts genom att sexhundra skolor har valts från Skolverkets enhetsregister, på så vis att urvalet liknar den totala sammansättningen av skolor i landet utifrån geografi, huvudmannatyp och socioekonomiska faktorer (föräldrars utbildningsnivå och andel utlandsfödda). Skolorna har därefter uppmanats att anmäla sig för att besvara enkäten. Fördelningen av svarande skolor i förhållande till samtliga skolor är:

Tabell 1: Hur skolor i Sverige från Skolverkets enhetsregister har kategoriserats, och hur anmälda skolor och svarande skolors kategorisering ser ut.

	Sverige	Urval, skolor	Svar, skolor
Årskurs			
Grundskola	58%	63%	63%
Gymnasie	42%	38%	37%
Huvudmannatyp			
Enskild	33%	40%	37%
Kommunal	67%	60%	63%
Utbildningsnivå			
Låg utbildning	32%	35%	36%
Mellan utbildning	43%	39%	38%
Hög utbildning	24%	25%	26%
Utlandsfödda			
Låg andel utlandsfödda	38%	39%	38%
Medel andel utlandsfödda	39%	37%	37%
Hög andel utlandsfödda	22%	24%	25%

Totalt har 6 018 elever från 126 skolor fördelade på 345 klasser besvarat enkäten. Eftersom deltagande i enkäten har varit frivilligt för både skolor och elever innehåller urvalsmetoden ett mått av självselektion, vilket man bör vara medveten om. Då skolorna som valt att delta är anonyma i förhållande till forskarna, och också klasstorlekarna är okända, har det inte varit möjligt att göra någon bortfallsanalys utöver vad som anges av tabellen ovan. Det är möjligt att det finns en klustringseffekt av att gå i samma klass eller skola vilken studien inte har möjlighet att kontrollera för.

Eftersom varje fråga har varit frivillig för eleverna att svara på har det inte ställts något krav på att svara på en viss fråga för att komma vidare i enkäten. Det innebär att elever kan ha valt att inte svara på enstaka eller flera frågor. Av de 6 018 enkäterna är 4 688 fullständiga, det vill säga det finns svar på alla frågor som inte är frivilliga fritextsvar. Det totala urvalet (6 018 svar) har använts för all beskrivande statistik i rapporten, medan det kompletta urvalet (4 688 svar) har använts för jämförande statistik där andelen elever som har avgett ett visst svarsalternativ ställts i förhållande till andelen som har avgett ett visst annat svar.

Det har gjorts några jämförelser mellan det totala och det kompletta urvalet för att upptäcka eventuellt internt bortfall som kan vara av betydelse för tolkning av resultatet. I det totala urvalet går 55,6 procent av eleverna i nian, mot 53,0 procent för det kompletta urvalet. I det totala urvalet är både andelen som uppgett att de är pojkar (43,3 procent mot 47,1 procent) och flickor (43,5 procent mot 48,8 procent) mindre jämfört med det kompletta urvalet. Det beror på att 10,3 procent av eleverna i det totala urvalet inte har velat uppge sitt kön. Av de som har svarat på frågan om var de är födda är ungefär en lika stor andel i båda urvalen födda i Sverige. Andelen elever som har erfarenhet av eller en accepterande inställning till våld och kriminalitet tycks också vara relativt jämt fördelade över urvalen (se tabell 2).⁴

Tabell 2: Skillnad mellan totalt och komplett urval avseende erfarenhet av och inställning till våld och kriminalitet. Resultat i procentandelar för respektive urval. Se nästa tabell för kompletta frågeformuleringar.

	Det kan vara okej att använda eller hota med våld för att få som man vill	Har slagit ned någon eller utsatt någon för annat våld	Har stulit eller snattat	Har åkt fast för polisen	Har blivit kontaktad i sociala medier gällande att utföra ett brott
Totalt urval	8,3	6,1	9,7	6,4	4,8
Komplett urval	7,3	5,6	9,4	6,0	4,3

2.2.2 Metod för jämförande statistik

De frågor som skolenkäten omfattar har inte formulerats för att pröva en viss hypotes eller för att undersöka ett på förhand definierat samband, utan syftar till att måla en bild av elevernas mediekonsumtion, deras attityd till våld, kriminalitet och samhället i stort, och av deras socio-ekonomiska kontext och erfarenhet av att utsättas för eller utsätta andra för våld och kriminalitet. För att ändå kunna undersöka om det finns mönster och samband i hur eleverna har svarat på olika frågor har det i studien använts två metoder; dels Chi-squared-test (fortsättningsvis benämnt χ^2), som är en statistisk metod för att avgöra om det finns ett samband mellan två kategoriska variabler, och dels har eleverna delats in i grupper utifrån hur de har svarat på några för studien särskilt intressanta frågor, för att grupperna sedan ska kunna jämföras med varandra. Gruppmetoden har fördelen att resultaten är lätta att läsa och förstå, och att det på ett omedelbart sätt framgår av resultaten hur grupperna skiljer sig från varandra. Nackdelen är att vissa av grupperna blir små, och att vissa resultat baseras på ett litet antal elever, vilket gör dem känsligare för enstaka svar. Med χ^2 -metoden bygger resultaten på samtliga svar i den kompletta urvalsgruppen, men de är å andra sidan svårare för läsaren att tolka. I rapportens empiriska del redovisas primärt resultat för gruppmetoden, vilka kompletteras med resultat för χ^2 -metoden där det ansetts relevant. Ytterligare resultat av χ^2 -beräkningar finner läsaren i denna rapport's appendix.

⁴ För totalurvalet avses andelar av de som har besvarat respektive fråga.

Grupperna

Eleverna har delats in i sju grupper utifrån hur de har svarat på några särskilda frågor som beskriver deras självrapporterade inställning till och/eller erfarenhet av våld och kriminalitet. Grupperna kan betraktas som idealtyper som gör det möjligt att jämföra varje grupps svar med varandra och med samtliga svarande elever. För att förenkla för läsaren av denna rapport har grupperna givits namn.

Tabell 3: Indelning av de svarande eleverna i grupper utifrån hur de svarat på fem frågor som beskriver deras självrapporterade erfarenhet av och inställning till våld och kriminalitet. Grupperna har konstruerats utifrån hur eleverna har svarat på frågorna: 1). "Hur ser du på följande påstående? Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill." 2). "Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna slagit ned någon eller utsatt någon för annat våld?" 3). "Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna åkt fast för polisen?" 4). "Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna stulit eller snattat något?" 5). "Har någon tagit kontakt med dig via sociala medier gällande att utföra något brott?"

Namn	Beskrivning	Antal
Alla	Samtliga	4688
De särskilt våldsbejakande	Har svarat Instämmer helt på frågan: Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill. Har svarat Minst tre gånger på frågan: Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna slagit ner någon eller utsatt någon för annat våld. Har svarat Minst en gång på frågan: Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna åkt fast för polisen	21
De våldsaccepterande våldsutövarna	Har svarat Instämmer helt eller delvis på frågan: Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill. Har svarat Minst en gång på frågan: Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna slagit ner någon eller utsatt någon för annat våld	85
De våldsaccepterande	Har svarat Instämmer helt eller delvis på frågan: Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill	341
Våldsutövarna	Har svarat Minst en gång på frågan: Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna slagit ner någon eller utsatt någon för annat våld	260
De som stulit	Har svarat Minst en gång på frågan: Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna stulit eller snattat något	442
De våldsavisande	Har svarat Instämmer inte alls på frågan: Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill. Har svarat Aldrig på frågan: Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna slagit ner någon eller utsatt någon för annat våld	3286
De kontaktade	Har svarat Ja på frågan: Har någon tagit kontakt med dig via sociala medier gällande att utföra något brott? Till exempel försökt tvinga dig att utföra något eller genom att erbjuda något i utbyte som exempelvis pengar eller status	202

Grupperna överlappar varandra, och analysen förlitar sig inte uteslutande på dem utan har en explorativ ansats i meningen att intressanta resultat har tillåtit leda till formulering av nya frågor att pröva mot datamaterialet. I samtliga grupper utom den som benämns *De våldsavisande* är det en större andel av eleverna som går i nian jämfört med samtliga. I de grupper som kallas för *De särskilt våldsbejakande* och *De våldsaccepterande våldsutövarna* har en stor andel (23,8 respektive 11,8 procent) angett svaret Annat på frågan om könstillhörighet. Studien har inte något svar på varför så är fallet. Andra demografiska skillnader mellan grupperna redovisas under avsnittet 6.5.4 Skolenkäten.

χ^2 -test

Utöver jämförelser mellan de beskrivna grupperna har det gjorts parvisa (bivariata) undersökningar av de svarsalternativ utifrån vilka grupperna har konstruerats och andra relevanta svarsalternativ med hjälp av χ^2 -test. Endast resultat som är statistiskt signifikanta ($p < 0,005$) har, där undantag inte tydligt framgår av rapporttexten, tagits med i resultaten. Statistisk signifikans (att det finns en relation mellan variablerna som sannolikt inte beror på slumpen) innebär dock inte att ett upptäckt samband är relevant i förhållande till forskningsfrågorna. Ju större urvalsstorlek desto större är sannolikheten att man får signifikanta resultat, och skolenkäten är i sammanhanget ganska stor. För att mäta effektstorleken har phi-koefficienten använts. Bedömningarna av vilket värde på phi som motsvarar ett samband med tillräcklig effektstorlek för att vara relevant är kontextberoende och skiljer sig avsevärt mellan olika datatyper och använd-

ningsområden. En värderande jämförelse mellan phi och svarsandelar på några frågor visar att ett värde på $\phi = 0,41$ i ett fall motsvarar att 31 procent (73 av 236) av eleverna som gett ett visst svar på den oberoende variabeln gett ett visst annat svar på den beroende variabeln, mot 2,6 procent av samtliga (4680 stycken). Detta torde, i förhållande till undersökningens syfte, vara ganska starkt. Ett värde på $\phi = 0,2$ motsvarar på samma sätt 14 procent (48 av 343) jämfört med 2,6 procent av samtliga, och torde också vara ett relevant resultat. I resultaten redovisas också antalet svarande avseende respektive svarsalternativ samt oddskvoter, som ett alternativt och mera lättolkat effektmått. Oddskvoten representerar skillnaden i odds för ett visst utfall mellan två olika grupper. En oddskvot om 1 innebär att det inte finns något samband, en kvot om 0,5 att oddsen för ett visst utfall, i detta fall ett visst svar på en fråga, är hälften så stort i gruppen som gett ett visst svar på en annan fråga, och en oddskvot om två att oddset istället fördubblas. Det är lämpligt att titta på både phi och oddskvoten (samt konfidensintervall för oddskvoter) vid värdering av resultaten. Vidare bör beaktas att det för studiens räkning har gjorts ett betydande antal jämförelser mellan olika variabler, vilket ökar risken för att enstaka falska positiva samband rapporteras.

Andra kvantitativa metoder

En svaghet med de beskrivna metoderna är att samvariation mellan olika svarsalternativ bara kan beskrivas parvis, medan rapporten tar sikte på att beskriva en subkultur – i meningen ett system av värden, praktiker och identiteter. För att samtidigt kunna beskriva hur flera olika svarsalternativ förhåller sig till varandra har de i slutet av resultatdelen av den här rapporten visualiserats på ett tvådimensionellt plan, på ett sådant vis att svarsalternativen är placerade närmre varandra ju oftare de avges av samma person. Algoritmen som har använts för detta är spring layout från pythonbiblioteket NetworkX, version 3.5. Hur noderna som beskriver dessa relationer mellan svarsalternativ exakt placerar sig i planet är dock inte deterministiskt i förhållande till källdata utan kan variera mellan körningar. Visualiseringen bör därför betraktas som en illustrativ bild av hur vissa svarsalternativ tenderar att förekomma hos samma personer. De exakta vikterna som ligger till grund för visualiseringen finner läsaren i denna rapports appendix.

2.2.3 Metodkritik

Det är värt att understryka att alla svar i skolenkäten är självskattningar och inte nödvändigtvis sanna. Svaren kan i viss mån vara performativa, i meningen att de mäter identifikation med en subkultur eller med ett subkulturellt uttryck snarare än sanningen, vilket därför inte gör dem mindre intressanta i förhållande till denna rapports syfte.

Det är också värt att betona att det som undersöks är hur olika värderingar och praktiker samvarierar med varandra. Finner man en korrelation mellan, låt säga, biologiskt kön och en viss värdering kan man kanske anta något om riktningen på sambandet, men det går inte att utifrån tvärsnittsdata (data som samlats in vid ett enskilt tillfälle) avgöra om till exempel konsumtion av ett visst innehåll i digitala miljöer bidrar till våldsacceptans, om våldsaccepterande unga söker sig till ett visst innehåll, eller om båda fenomenen orsakas av andra, bakomliggande, faktorer. Begreppet som denna rapport tar sikte på – subkultur, kan inte direkt observeras och framgår inte av ett svarsalternativ i skolenkäten. Vad som undersöks är därför endast i vilken mån de elever som har erfarenhet av våld och kriminalitet, eller som har en accepterande inställning till sådant, liknar varandra också på andra sätt – till exempel i fråga om exponering av innehåll i digitala miljöer eller i värderingar, vilket sedan kan sättas i relation till intervjustudien. Av denna anledning görs inte heller några multivariata statistiska analyser. Det går att se att vissa svarsalternativ korrelerar med varandra, men studien kan inte säga att det ena beror av det andra, eller med någon precision uppskatta hur mycket var och en av olika faktorer bidrar till en annan.

Viktigt är också att enkäten har frågor som skiljer på det digitala och det lokala i frågan om våld, men det går inte att skilja på hemmet och närmiljön inom det lokala då denna fråga inte har ställts.

Enkäten ger oss en värdefull generell bild av ungdomars mediekonsumtion och attityd till våld och kriminalitet, men erbjuder inte möjligheten att följa upp och kontextualisera individuella svar.

2.3 Kompletterande källor

Konversationer och chattar från Bris

Från Bris har forskarna tagit del av 170 chattar och 73 sms-konversationer med hjälpsökande barn. Chattarna och konversationerna har av Bris kodats med ”Egen involvering i kriminalitet” och har ägt rum under 2024 samt januari till november 2025. Läsning av materialet har ägt rum i Bris lokaler. Det framgår inte hur många unika barn konversationerna avser, men det är uppenbart att vissa av dem avser samma barn.

Den absoluta majoriteten av konversationerna handlar om att barnet är involverad i kriminalitet och vill komma ur detta. Brotten som barnet har begått eller står i begrepp att begå gäller allt ifrån att sälja droger eller förvara saker åt äldre kriminella, till att placera ut sprängladdningar eller att skjuta eller mörda en annan människa. I de flesta konversationerna nämns inte vad som gjort att barnet hamnat i kriminalitet.

Telegramgruppen Samurajbarnen

Från Polismyndigheten har forskarna, i form av en Excel-fil, tagit del av innehåll från gruppchatten Samurajbarnen, som polisen lyckades stänga ner under hösten 2024. I gruppen hade drygt 5 000 unika användare mellan december 2023 och augusti 2024 gjort över 91 000 inlägg, framför allt om kriminalitet och kriminella konflikter. Det finns inga uppgifter om användarnas ålder.

Material från Bris och Samurajbarnen har inte kodats eller kvantifierats. Analysen bygger i stället på en kvalitativ genomläsning av materialet. För Samurajbarnen granskades ett urval av inläggen. I samband med genomläsningen fördes analytiska anteckningar, vilka därefter sammanställdes och analyserades.

De olika delarna (Sis, Bris, Telegram) har använts för att belysa olika delar av problematiken runt digitala medier och påverkan från kriminella nätverk. Exempelvis har materialet från Sis nyanserat en bild som forskarna genom litteratur och intervjuer med personal tolkat som ensidig (frivilligheten är ett exempel på det). Då har materialet från Bris kunnat komplettera genom att bistå med berättelser som fångats upp i ett anonymt forum av barn som specifikt söker stöd för sin situation. Materialet avseende Samurajbarnen har använts som belysande exempel på hur kommunikation i den sortens slutna forum som studien i övrigt inte har haft tillgång till kan se ut. Materialen har också stärkt varandra genom att delvis berätta om samma grundproblem.

3 Kunskapsöversikt

3.1 Rättspolitisk kontext och bakgrund

Arbete mot systemhotade organiserad brottslighet lyfts i regeringens nationella säkerhetsstrategi (2023/2024) och vidare i den nationella strategin mot organiserad kriminalitet (Regeringen, 2024). Den senare har fem mål: stoppa kriminella karriärer, minska tillgången på vapen och explosiva varor, slå sönder den kriminella ekonomin, bygga robusthet mot otyllåten och otillbörlig påverkan samt säkerställa tillförlitliga identiteter och en effektiv informationsförsörjning. Vidare definieras regeringens sociala brottsförebyggande arbete i strategin *Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet*.

Ett antal åtgärder har genomförts eller förberetts inom det rättspolitiska området under mandatperioden 2022–2026. För ökad kunskap och samverkan har, utöver det uppdrag som getts åt FOI, också getts i uppdrag åt Brottsförebyggande rådet att utreda rekrytering i digitala miljöer (Ju2025/00155) och Polismyndigheten tillsammans med sju andra myndigheter har getts i uppdrag att utveckla en form för nationell samverkan mot rekrytering av unga till kriminella nätverk, det så kallade BOB-nätverket. De övriga sju myndigheterna är Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Skolverket, Kriminalvården, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet och Länsstyrelserna. Vidare tillsatte regeringen en utredning om åldersgräns i sociala medier under hösten 2025⁵ och föreslog under våren 2026 ett lagförslag som skall göra det möjligt att ålägga digitala plattformar att avlägsna innehåll som syftar till att rekrytera personer för att begå brott och som sprids till allmänheten online (Ds 2026:1).

I februari 2024 trädde förordningen om digitala tjänster i kraft (DSA-förordningen, EU 2022/2065). DSA innehåller ett antal regler för digitala tjänster och ger EU ett gemensamt regelverk för att motverka skadlig och olaglig verksamhet online. DSA ålägger bland annat de stora plattformarna att löpande publicera hur de modererar sitt innehåll, i praktiken siffor på det innehåll som flaggats respektive tagits ner och med vilken metod (det vill säga maskinellt eller genom mänsklig bedömning). Konsumentverket, Mediemyndigheten och Post- och Telestyrelsen har getts i uppdrag att vara behöriga myndigheter för DSA. Sedan juni 2022 tillämpas också EU:s förordning om åtgärder mot spridning av terrorisminnehåll online (TCO-förordningen, EU 2021/784), vilken utvidgades i juli 2023 genom att ge Polismyndigheten, som är behörig myndighet i Sverige, möjlighet att besluta om vitesförelägganden och sanktionsavgifter mot värdtjänstleverantörer.

Under DSA-förordningen modereras innehåll på samtliga digitala plattformar som förekommer i denna studie. För plattformarna är det möjligt att ta ner uppenbart olagligt innehåll, till exempel en skjutning eller uppenbara hot, men det är betydligt mer komplext att hantera det gråzonsmaterial som denna studie primärt intresserar sig för, det vill säga videor som visar innehåll som glorifierar kriminalitet genom lyxiga attribut, gemenskap och status. Vissa videor är också svåra att kategorisera: en video med ett vapen är inte per definition olaglig även om videons övriga attribut torde göra det enkelt att skilja på en video med till exempel laglig jakt och en video som alluderar till grovt våld. Det är inte olagligt att visa en video där ett vapen förekommer, vare sig vapnet är äkta eller en attrapp. Däremot kan innehav av ett verkligt vapen vara olagligt om tillstånd saknas. Att riktiga vapen används vid inspelning av film och tv-serier är exempelvis vanligt förekommande.”

Utöver straffrättsliga åtgärder som genomförts med direkt koppling till det digitala livet har en rad andra åtgärder förberetts eller genomförts. En av de för denna studie mer relevanta av dessa är förslaget om sänkt straffbarhetsålder till 13 år för allvarliga brott. Förslaget ingår i lagrådsremissen ”Skärpta regler för unga lagöverträdare” som lämnades till Lagrådet i januari 2026. I förslaget ingår bland annat att ungdomsreduktionen avskaffas helt för unga myndiga

⁵ Enligt Mediemyndighetens undersökning var 70 procent av de tillfrågade ungdomarna (1 745 svar) positiva till åldersgräns, 14 procent var negativa och 16 procent var osäkra. Den föreslagna åldersgränsen låg runt 13–15 år (Mediemyndigheten, 2026).

mellan 18–20 år och minskas för ungdomar mellan 15–17 år. För denna grupp höjs också straffen väsentligt. Straffmaximum höjs till fängelse i 18 år för lagöverträdare under 18 år. Lagändringarna föreslås träda i kraft i september 2026, trots avstyrkan eller invändning från en övervägande majoritet av remissinstanserna (Lagrådsremiss, 2026). I december 2025 ändrades svensk sekretesslagstiftning på ett sätt som innebär att myndigheter kan samköra sina register. Hösten 2025 trädde också en lagändring i kraft som tillåter hemlig avlyssning och övervakning av digital kommunikation även av barn under 15 år. Denna lagändring kritiserades av Lagrådet som menade att förändringarna, särskilt sett i den samhälleliga och rättspolitiska kontext där omfattande förändringar sker på straffrättens område, kan komma att få mycket stora konsekvenser och att hastigheten med vilken dessa genomförs är problematisk från deras perspektiv (Lagrådet, 2025). Lagrådets uppgift är att granska lagförslag från riksdag och regering och särskilt hur dessa förhåller sig till grundlagarna, hur lagar förhåller sig till varandra och till rättssäkerheten.

3.2 Vad är ett kriminellt nätverk?

Organiserad brottslighet kommer i många former. Det finns inte en entydig definition av vad som utgör ett kriminellt nätverk. De konstellationer som oftast nämns är mc-gäng, släktbaserade nätverk och gatugång eller förortsgång. Dessa bygger på olika typer av relationer och strukturer men förenas generellt av förekomsten av våldskapital. I den här rapporten används begreppet ”kriminellt nätverk” för att beskriva gäng som kännetecknas av strukturer som Brå (2016, p. 62) beskrivit som lösa, fragmenterade och föränderliga med lojaliteter som skiftar och allianser som kommer samman och faller isär. I en senare rapport har Brå (2023a, p. 6) definierat nätverken som hierarkiska och med tydlig åldersstruktur, till skillnad från kriminella ungdomsgång som istället utgörs av kompisar som begår brott tillsammans. De kriminella nätverken kan också definieras av sin tillgång till vapen och narkotika. Just globala förändringar i vapen- och narkotikamarknader tillsammans med digitala medier (som underlättar kontakt, planering och administration) har angetts som förklaringar till det ökade skjutvapenvåldet. Till dessa förklaringar anförts också sådant som ökade inkomstklyftor och ökad boende- och skolegregation vilket har lett till koncentration av utsatta människor i vissa geografiska områden. Migration är också en parameter som kan bidra till framväxt av kriminella nätverk och då genom förmodade erfarenheter av trauma som kan förvandlas till våldskapital likväl som frånvaron av positiva förebilder att spegla sin utveckling i (Granath, 2022, pp. 101-102).

Enligt en rapport från Polismyndigheten finns idag 14 000 aktiva nätverkskriminella personer i Sverige (Polismyndigheten, 2024).⁶ I rapporten skiljer polisen på strategiska aktörer, utförare (högre skikt), utförare (lägre skikt) och möjliggörare och specialister. Den absoluta majoriteten är män (95 procent) och de flesta är svenska medborgare (80 procent). Det finns täta kopplingar mellan de aktivt nätverkskriminella över landet. 90 procent bedöms vara direkt eller indirekt kopplade till varandra. Liksom Brå (2023a) konstaterar Polismyndighetens rapport att nätverkens struktur är åldershierarkisk.

De kriminella nätverken drivs främst av ekonomiska intressen. Den kriminella ekonomin i sin helhet uppskattas i en ny rapport uppgå till 352 miljarder kronor. Det omfattar ekonomisk brottslighet, organiserad brottslighet, skattebrott och bidragsfusk och består till största del av skattebrott och dylikt. Den typ av brott som innefattar narkotika och vapen uppskattas omsätta 79 miljarder (Rostami et al., 2026).

⁶ Se Ungdomsbrottslighet och attityd i Sverige för kritik riktad mot beräkningen.

3.3 Crime-as-a-Service

Crime-as-a-Service (CaaS) syftar vanligen på brottsrekrytering genom sociala medier och krypterade chattplattformar men omfattar också det bredare fenomen där kriminella nätverk erbjuder tjänster åt andra kriminella nätverk mot betalning (Polismyndigheten, 2025b).

Början på förekomsten av kontraktmord- och skjutningar på uppdrag av andra kriminella grupperingar dateras i rapporten *Ökningen av skjutvapenvåld* (Brå, 2024:7) till mitten på 2010-talet och särskilt till två mord som skedde i Stockholm 2017. Detta hade tidigare förekommit i utlandet, men inte i Sverige. Metodiken beskrivs av de poliser som intervjuats för rapportens räkning som kopierad från den som används vid välplanerade rån. Poliserna beskriver hur grupperingar bildades med mord och skjutningar som särskild specialisering. Språket de intervjuade polisanställda använder är hämtat från företagsvärlden med marknadsföring av den egna ”fristående” gruppen, kapitalisering på det nya fenomenet och konkurrenser som inte kan mäta sig med det nya, gränslösa våldkapitalet som erbjuds av de nya grupperingarna (ibid.: p. 55–56). Ungefär samtidigt som de specialiserade mordgrupperingarna uppstår, kan polisen också notera en större geografisk spridning i grupperingarnas kontakter (Brå, 2024).

Svensk polis har arbetat aktivt med denna typ av koordinering och rekrytering sedan 2024, då omnämnt som Violence-as-a-Service eller VaaS, bland annat i samarbete med Europol. CaaS omnämndes med enstaka artiklar i svenskspråkig media under det sena 2010-talet men det är först under 2025 som CaaS börjar diskuteras mer frekvent. En ny internationell studie av hur kriminella gäng kommunicerar digitalt i samband med brott har visat att kommunikationen är som intensivast under förberedelsefasen. Studien visar också att de digitala plattformarna möjliggör kommunikation i två dimensioner: en horisontell som möjliggör kontakt mellan potentiellt intresserade personer av liknande status och en vertikal som möjliggör rekrytering och övervakning av de som kommer att utföra brottet (Van Berkel, Kleemans, & Mooij, 2025). Det saknas i skrivande stund en öppen, systematisk genomgång av fenomenets omfattning.

I en svenskspråkig kontext finns ett antal reportageböcker som beskriver gängens rekrytering, inklusive relationer som byggs upp online (se till exempel Arvidsson, 2023; Salihu, 2021 och 2023). Till detta kan läggas flera reportage i nyhetsmedia. SVT genomförde under 2024 en wallraffande granskning där de utgett sig för att vara en 14-åring och snabbt kommit in i krypterade chattar via Snapchat, Instagram och Tiktok och erbjudits morduppdrag eller sprängningar (Al-Khameesi, 2024). Denna typ av källor erbjuder både personliga berättelser och översikter över händelsekedjor och utgör således ett värdefullt material, men det ligger i deras natur att inte erbjuda vetenskaplig överblick av fenomenets utbredning. Ett problem med till exempel sådana wallraffande granskningar som SVT:s är svårigheten att säkerställa avsändarens identitet. Avsändaren skulle i princip kunna vara någon som lurar eller ”trollar”.

En färsk rapport från Polisens nationella driftcenter visar att digital rekrytering har minskat och att den rekrytering som sker av de särskilt unga nästan uteslutande sker i närområdet (Polisen, 2025).

3.4 Media och attityd till våld och kriminalitet

I det här avsnittet presenteras översiktligt rådande kunskapsläge gällande relationen mellan våldsam medieinnehåll och attityd till våld och kriminalitet. Exponering för våld i en människas vardag indikerar att hon lever i en våldsam miljö, vilket är en riskfaktor för att begå brott såväl som att falla offer för brott (Nofziger & Kurtz, 2005). Men hur ska exponering för våld och kriminalitet i den digitala verkligheten förstås?

En första nödvändig definition gäller begreppet attityd. En attityd är en inlärd inställning som är relativt stabil över tid. Det är svårt att identifiera en oberoende variabel som gör det möjligt att visa kausala samband mellan vilket medieinnehåll en individ tar del av och hennes attityd till våld och kriminalitet. Det finns visserligen sådan forskning som menar att detta går att visa mellan mediekonsumtion och aggression (Anderson & Bushman, 2018) men andra menar att

medan det är sant att det finns empiriska studier som hittar sådana samband saknas det fortfarande teoretiska, universella förklaringsmodeller (Askanius, 2017).

Vidare, medan det finns forskning som menar att den kan visa samband mellan våldsamt medieinnehåll och våldsamma attityder och handlingar (Anderson et al., 2010; Ybarra et al., 2008) och forskning som kan visa samband mellan attityd till våld och egen våldsutövning (Lopez et al., 2022) är det svårare att påvisa liknande relation mellan innehåll som *i sin förlängning* alluderar till våldsamt eller kriminellt innehåll genom glorifiering av kriminalitet och annat gängrelaterat innehåll. Frågan landar delvis i en definitionsproblematik kring vilket innehåll som räknas som våldsamt.

Tidigare gängforskning ger att en uppdelning kan göras mellan gängens kriminella handlingar (spridning av våldsamma videor), specifik marknadsföring av en kriminell livsstil (uppvisade av pengar, smycken eller en lyxig vardag utomlands) och i innehåll som utgör möjlighet till kriminell verksamhet (rekrytering av utförare) (se t.ex. Dmello & Bichler, 2020 och Fernández-Planelz et al., 2021). Att separera dessa dimensioner helt i en studie på ungdomars mediekonsumtion är dock i praktiken svårt. Forskarna har för studiens räkning använt en adapterad variant av dessa kategorier (se Det digitala livet). Ytterligare en åtskillnad som är relevant inte minst för polismyndighet och de digitala plattformarna är den mellan olagligt innehåll och sådant innehåll som rör sig i gråzonen, utan att vara uppenbart olagligt.

Det finns fortfarande mycket få studier som undersöker relationen mellan digitala medier och brottslighet bland ungdomar. Den forskning som finns utgår i regel ifrån befintligt kunskapsläge om ungdomsbrottslighet, fritid och vänner. Sådan forskning har visat tydliga signifikanta och korrelerande relationer mellan ostrukturerad fritid generellt och ungdomsbrottslighet (Hoeben et al., 2016), vilket skulle kunna innebära att motsvarande relation finns mellan ostrukturerad digital fritid och brottslighet. Ett mindre antal studier har på olika sätt undersökt detta. Dessa har inte kommit fram till en entydig bild och det saknas ännu studier som visar på relation mellan *förändrat* umgänge online och egen brottslighet (Weulen Kranenbarg & Weerman, 2025).

De studier som finns på området pekar dock mot att det finns samband som visar att exponering för brott och brottsliga vänner online påverkar egen brottslighet offline (Bunders & Weerman, 2020) och liknande samband mellan att spendera mycket tid i ostrukturerat umgänge online och viss typ av ungdomsbrottslighet såsom användning av alkohol och vissa droger men inte med egendoms- och våldsbrott (Meldrum & Clark, 2015). Det finns också studier som visar att det faktum att ha vänner online som förespråkar våld kan påverka hur en ungdom uppfattar inställningen till våld hos sina vänner offline och i förlängningen den egna brottsligheten (McCuddy et al., 2024). Den senare studien fann dock inte stöd för samband mellan umgänge online och användning av droger, vilket kan få illustrera att de empiriska resultaten fortfarande pekar åt många håll. Både Bunders och Weerman (2020) och McCuddy med kollegor (2024) hittade den starkaste relationen hos de ungdomar som var i högstadiet-ålder.

De holländska forskarna Weulen Kranenbarg och Weerman (2025) menar utifrån det befintliga kunskapsläget att det är sannolikt att det digitala livet påverkar valet att begå brott offline genom andra användares pådrivning eller uppmuntran och eftersom att den digitala världen erbjuder positiv förstärkning i form av likes och dylikt. Samtidigt går det inte säkert att säga hur det kommer sig att vissa ungdomar får brottsliga vänner online. Frågan om huruvida redan brottsbenägna ungdomar söker sig till varandra eller om det handlar om andra former av påverkan har diskuterats av sociologer och kriminologer sedan 1950-talet och forskning kan ge stöd åt båda förklaringsmodellerna (McCuddy et al., 2024).

Det ingår i studiens syfte att bedöma om det finns likheter med radikaliserings inom andra områden, exempelvis olika typer av våldsbejakande extremism. Som nämndes i inledningen är det ingenting som gick att se i studiens empiriska material. Det finns dock forskning om onlineradikalisering som är värd att lyfta fram i kunskapsöversikten eftersom den visar liknande teman som kommit fram i forskning om digitala medier och brottslighet. Sociologen

Anton Törnberg har gjort en sammanställning av forskning om onlineradikalisering och presenterar en hjälpsam översikt över vilken roll som digitala miljöer spelar i radikaliseringsprocesser. Han definierar radikalisering som ”en gradvis process där en person utvecklar radikala eller extremistiska åsikter (åsiktsradikalisering) och/eller börjar stödja eller använda våld (beteenderadikalisering)” och onlineradikalisering som ”en bred grupp av aktiviteter på nätet – från att ta del av extremistiskt material, att interagera med det och med andra som gör det, till att planera våldsdåd i slutna forum” (Törnberg, 2025, 1). I likhet med ovanstående genomgång visar Törnbergs kunskapsöversikt över forskningsläget om onlineradikalisering på samspelet mellan det digitala och det fysiska. Även om digitala miljöer och internet kan spela viktiga roller i att bistå individer med exponering för extremistiskt material, möten med likasinnade i forum och på digitala plattformar, och i vissa fall bidra till att påskynda radikaliseringsprocesser, är det ändå svårt att särskilja de digitala miljöerna från fysiska platser. Detta lyfter även terrorismforskaren Joe Whittaker som betonar vikten av holistiska teorier som tittar på individens hela livssituation och förstår hur användning av digitala medier samspelar med andra delar av individens liv (Whittaker, 2022).

3.5 Maskulinitet

Forskning visar ofta att kriminalitet och maskulinitet(er) hänger ihop genom att brott kan användas som ett sätt att skapa status, tillhörighet och en känsla av att vara en ”riktig man”, särskilt när andra vägar till erkännande är begränsade. Maskulinitetsforskaren Adam Baird (2012, p. 182) menar att unga män tenderar att reproducera de versioner av manlighet de exponeras för under sin uppväxt och om denna uppväxt präglas av social utsatthet och våld, kan detta våld bli del av den reproducerade manligheten. Ibland beskrivs detta som en maskulinitet som växer fram som en protest mot upplevd ”avmaskulinisering” i samhället givet upplevd underordning och social marginalisering, ofta genom aggressivitet, riskbenägenhet och våld. Då används ibland begreppet protestmaskulinitet. Detta fenomen beskriver ungefär samma mekanismer som den kriminologiska strainteorin (se 3.9 Ungdomsbrottslighet och attityd i Sverige), det vill säga frustration över upplevd oförmåga att leva upp till samhällets rådande norm och ideal. I gängmiljöer kan denna form av maskulinitet bli extra tydlig eftersom den stärker hierarkier och belönar hårda, dominanta beteenden (Baird, 2012). Samtidigt visar forskning att samma maskulinitetsideal också kan motverka kriminalitet när män söker andra sätt att få respekt, gemenskap och identitet utanför våld och brott (Silow Kallenberg, 2020). Upplevd oförmåga att leva upp till mansideal återfinns också i den extrema yttring av mansaktivism som utgörs av incelrörelsen, där avsaknad av sex och ”tillgång” till kvinnor står i centrum (Utterback, 2024).

3.5.1 Misogyni i extrema rörelser

CVE och Jämställdhetsmyndigheten har lyft våldsbejakande misogyni som en typ av gemensam nämnare för olika våldsbejakande grupper (Gottzén, 2022).⁷ Både högerextrem och islamistisk våldsbejakande maskulinitet förklaras ofta med olika typer av upplevda misslyckanden i att leva upp till samhällets eller de egna förväntningarna. Vänsterextremism skiljer ut sig genom att omfamna feministiska ideal samtidigt som den i praktiken också kan reproducera ideal som kretsar kring manlighet, styrka och våld. De extrema miljöerna förenas i att de erbjuder en plats där maskulinitet kan bevisas och bejakas. Propaganda- och rekryteringsvideor för IS är ofta hypermaskulina i sin kombination av våld och gemenskap. Budskapet om mannens makt över kvinnan kan tänkas tilltala någon som upplevt misslyckanden och önskar ”återupprätta” egen status, makt och tillgång till kvinnan. Kvinnans roll i den misogyna

⁷ De ideologiska grupperna är inte alltid tydligt definierade och kan dessutom förändras i sammansättning och strategi över tid och i relation till förändringar i samhällets politiska landskap i stort, därför är inte synen på vilka som kan inkluderas och inte statisk utan föränderligt, och detta inkluderar misogyni och anti-feminism.

världsbilden är ofta en tvetydig karaktär som både måste skyddas och kontrolleras, men som också är lömsk och svekfull (Gottzén, 2022).⁸

Ytterligare en form av misogyni som särskilt tagit form online är incelrörelsen (ofrivilligt celibat). Denna rörelse växte fram på 1990-talet och 2000-talet för att radikaliseras och konsolideras mot 2010-talet, särskilt online (ibid., 2022). Rötterna går tillbaka till de mansrättsgrupper som mot slutet av 1970-talet började peka ut feminismen som roten till den orättvisa de upplevde sig vara utsatta för, ofta i vårdnadstvister (Åhbeck Öhrman, 2026). Flera hatbrott med dödlig utgång har utförts av personer med koppling till den löst sammansatta incelrörelsen, där specifikt utvecklat internt språkbruk, socio-biologisk determinism, utseendefixering och personkult kring uppmärksammade gärningsmän är centrala inslag (Fernquist et al., 2026). Det är dock inte sant att alla incels identifierar sig med den våldsbejakande maskulinismen.

Idag återfinns dessa rörelser i det nätverk av manliga influencers och grupperingar som ofta benämns som "manosfären" eller "redpill-rörelsen". Den senare benämningen är en referens från filmen Matrix som syftar på huvudpersonens val mellan att ta det blåa pillret och fortsätta leva lyckligt ovetande om den stora lögnen om hur samhället egentligen ser ut, eller det röda som visar sanningen. Det röda pillret har kopplats till alternativhöger och olika typer av trender för att öka sin maskulina dragningskraft och locka eller manipulera kvinnor. I det här sammanhanget pratar man ibland också om "black pill" som syftar på en mer extrem yttring av det röda pillret, som kopplas till högerextremism och vit makt. Det svarta pillret står för en än mer cynisk och nihilistisk världsbild och kvinnosyn.

Manosfären har idag flyttat ut från mer eller mindre obskyra internetforum och blivit en etablerad kultur som framför allt unga pojkar tar del av. Den centreras kring manliga influencers som Andrew Tate och Myron Gaines och deras poddcasts. Dessa influencers uttrycker högljutt antisemitiska åsikter och grov misogyni. Ett centralt inslag i denna del av manosfären är att tjäna snabba pengar, vilket bland annat erbjuds genom olika typer av utbildningar som hålls av influerarna. Andrew Tate driver bland annat plattformen The Real World, som lär ut hur man kan tjäna pengar på innehåll, fitness och aktiehandel och kryptovalutor. Det förekommer också att influerarna får inkomster från sajter för sexuell posering. Andrew Tate och hans bror står åtalade i både Rumänien och Storbritannien för flera fall av våldtäkt, misshandel och människohandel.

Manosfärens idéer överlappar med alternativhögerens och högerextremismens idéer i frågan om maskulinitet och kontroll av kvinnors sexualitet och kroppar i syfte att kontrollera ett önskat barnafödande (Dunell, 2025).

3.6 Subkultur och kriminell subkultur

I denna studie används begreppen kriminell subkultur och subkulturella uttryck för att operationalisera frågan om hur en kriminell livsstil marknadsförs till ungdomar online. Här lånar studien Williams (2025, p. 13) definition: en subkultur är ett meningsfullt system bestående av värden, praktiker och identiteter. Det är således inte de individuella personerna som deltar i studien som ringas in av begreppet utan kulturen i sig, i den mån en sådan går att ringa in. Individerna som praktiserar kulturen rör sig sannolikt i många olika kulturella och sociala kretsar. Till kriminella subkulturer räknas informella system av värderingar och praktiker som tillåter, underlättar eller förespråkar kriminalitet eller kriminella identiteter. Begreppet har inte en entydig definition utan innehåller många olika delar, bland annat gatugång, fängelsegång, onlinegrupper och grupper som marginaliserats genom olika samhälleliga processer.

⁸ För en utvecklad genomgång av ämnet, se CVEs rapport "Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt" (Gottzén, 2022).

Forskningsfältet subkulturella studier har utvecklats från sociologi, kriminologi och kulturteori och präglas idag av två distinkta sociologiska traditioner där den ena tenderar att betona subkulturer som motståndshandling och den andra på kriminalitetens orsaker. Den ovan nämnda strainteorin sorterar in under den senare.

Kritik mot subkulturbegreppet och dess användbarhet som analytiskt ramverk har riktats mot flera aspekter. En invändning gäller svårigheten att skilja mellan individer som i hög grad identifierar sig med och lever efter subkulturens normer och ideal, och individer som främst anammar dess stil, symboler eller jargong. En annan kritik rör klassperspektivet, eftersom många subkulturer visat sig överskrida traditionella klassgränser. Därtill har forskningen kritiserats för att ofta fokusera på män och manligt kodade kulturella uttryck (Hackel och Henry, 2026). Kritiker har också menat att både mainstreamkultur och subkultur snarare är ”idealtyper” än faktiskt distinkta system då de producerar och produceras av samma blandning av kultur, media och kapital (Chaney, 2004). Frågan om subkulturens gränser utifrån hur ”medlemmarna” definierar sig själva och andra har i nutid behandlats av bland andra Hannerz och Tutgenes (2022).

I forskningsområdet digitala subkulturer används bland annat två begrepp som är särskilt relevanta för studien: skalbarhet och affordance (Hanckel och Hendry, 2026). Det senare saknar en bra översättning till svenska, ibland används det försvenskade *affordans*. Det används för att beskriva de möjligheter ett ting (till exempel en digital plattform) eller mötet mellan människa och ting erbjuder. Skalbarhet är en *affordans* som syftar på möjligheten att sprida och ta del av innehåll över stora geografiska avstånd, till exempel förändrar skalbarheten hos digitala medier subkulturens relation till majoritetssamhället; den blir stor, de flyter in i varandra. Skalbarheten hos digitala medier utgörs både av plattformens arkitektur, innehållets karaktär och människors beteenden (ibid., 154).

3.7 Kriminella nätverk online

Sammanflätat med forskningsfältet subkulturella studier löper sociologisk och kriminologisk gängforskning. Denna kan också vara hjälpsam för att förstå samtidens begreppsliggörande av kriminella nätverk (se nästa kapitel). Gängforskningens 1900-talshistoria karaktäriseras av en utveckling från ett inledande intresse under 1920- och 30-talen för gäng som ett socialt, rumsligt och kulturellt fenomen där själva brottsligheten inte stod i fokus utan snarare frågan om hur och var dessa grupperingar bildas, till en efterkrigstid där fokus allt mer kom att handla om brottsligheten och kriminaliteten i sig och vidare till ett samtida fokus på kriminalitet och *lösning* (Sausdal & Hannerz, 2025). Enligt Sausdal och Hannerz är samtidens fråga hur gängen påverkar samhället och hur samhället, och då särskilt rättsinstanserna, kan lösa problemet. Gängen blir således del av politisk retorik och frågan om vad ett gäng är, hur det uppstår och följaktligen vilka som dras in i det är förändrad.

För studien som presenteras i denna rapport är det särskilt hur nätverken fungerar online som är intressant. Nätverken navigerar i den digitala miljön i relation till olika typer av rättsliga åtgärder som riktats mot dem både online och offline – till exempel visitationsförbud i centrum eller blockering på digitala plattformar, i syfte att sprida sitt namn och gynna sin verksamhet. Från studier som gjorts på amerikanska gäng vet man att deras onlineaktivitet kan öka om deras möjlighet att verka i det fysiska rummet hindras (Dmello & Bichler, 2020). I internationell forskning om gängaktivitet online används begreppet ”cyberbanging” för att definiera fenomenet med spridning av bilder som hyllar gänglivet genom uppvisande av stereotypa symboler för gängkultur såsom vapen, pengar och rapvideor (Campisi, 2024, p. 25). Begreppet är en variant på begreppet ”internet banging”, som myntades av den väletablerade forskaren Desmond Patton (2013) och syftar på fenomenet att gäng använder sig av sociala medier och andra digitala plattformar, till exempel Youtube, för att utbyta förolämpningar eller rikta hot som leder till våld i verkligheten. ”Cyberbanging” är således ett bredare begrepp som också omfattar ett slags uppvisning av gängliv digitalt och därför ligger närmare begrepp som propaganda och marknadsföring (Campisi, 2024). Båda begreppen är en ordlek med begreppet

”gangbanging”, vilket omfattar kriminella och våldsamma handlingar som utförs av ett gäng eller en gängmedlem mot rivaliserade gäng eller gängmedlemmar. Det innefattar sådant som hot, uppvisande av våldskapital och territorialitet likväl som droghandel och annan brottslig verksamhet.

Forskaren Forest Stuart, som bland annat publicerat en uppmärksamman etnografi över gänganknutna ungdomar i Chicago, menar att det finns en tendens bland forskare, däribland Patton, att i för hög utsträckning anta att den digitala världen är en spegling av den fysiska och vice versa. Kritiken går ut på att sociala medier istället ändrar konflikter som finns ”på gatan” och att de unga människorna som finns online istället navigerar i en socialt komplex miljö där sociala medier både kan eskalera och de-eskalera våld. Att utgå ifrån att världarna är parallella leder till missförstånd och feltolkningar och riskerar att överskatta den kausala relationen mellan sociala medier och våld offline (Stuart, 2020). För denna studie är insikten relevant då den belyser en eventuell generationsskillnad mellan, å ena sidan, det samhälle som formulerat frågan och som tenderar att göra en tydlig distinktion mellan en digital och en fysisk värld, och den ungdomsgeneration som växt upp med digitala medier och som sannolikt upplever distinktionen mellan verkligheterna på ett annorlunda sätt.

Stuart menar i sin forskning att det både finns exempel där sociala medier kan eskalera och de-eskalera våld offline, till exempel där gäng tagit avstånd från en problematisk medlem på sociala medier vilket har gjort att de undvikit att hämnas våld eller förnedring som medlemmen utsatts för. Huvudsakligen beskriver dock Stuart olika sätt på vilka sociala medier kan eskalera konflikter genom att via storskalig spridning av bilder ”höja insatsen” för till exempel en människas upplevelse av att ha blivit förnedrad (Stuart, 2020). I en svensk kontext är fallet med rapparen Nils ”Einár” Grönberg en sorglig illustration av sådan eskalering. Einár sköts till döds 19 år gammal i oktober 2021 av en okänd gärningsman efter att 2020 blivit kidnappad, misshandlad och uthängd på sociala medier och i privata chattar i förnedrande kläder och positioner, av personer med kopplingar till ett rivaliserande nätverk.

Det är dock generellt sett svårt att överblicka forskning på gängaktivitet online. Det är ett mångfacetterat och samhällsligt komplext fenomen vilket gör att forskningsfältet utgörs av en mängd olika metodologier, vilket i sin tur gör det svårt att överblicka den samlade forskningens resultat (Fernández-Planells et al., 2021). Gängaktivitetens kollektiva form medför vidare vissa forskningsmässiga svårigheter, till exempel i utmaningen att studera det kollektiva genom det individuella, det vill säga att studera ett gäng genom enskilda personer. Trots att data ofta kommer från individuella konton studeras gäng ofta på gruppnivå. En relaterad iakttagelse är att urval kan vara svårt att göra. Ett praktiskt exempel på det är att det är svårt att veta vilka individuella profiler som tillhör gängmedlemmar och hur man drar gränsen för vilka dessa är. Ytterligare ett relaterat bekymmer är att de öppna profilernas innehåll förmodligen inte är lika intressanta som de stängda profilerna, men tillgång till stängda profiler är komplicerat ur ett etiskt perspektiv (Fernández-Planells et al., 2021).

Så sent som för två år sedan konstaterade Campisi (2024) att det i stort fortfarande saknas forskning som visar hur gäng faktiskt använder sociala medier och andra digitala miljöer för rekrytering. Kriminologerna David Sausdal och Erik Hannerz (2025) kommer till samma slutsats. Det finns studier som undersöker hur gängens användning av digitala medier för att sprida sitt budskap ser ut (Stuart, 2020), men det saknas i stort studier som visar på faktisk effekt på den tänkta målgruppen.

3.8 Spridning av bilder online

Att våldsdåd såsom skjutningar och sprängningar filmas och sprids i sociala medier är mycket vanligt i den nätverkskriminella miljön. Fotografier förekom även inom mc-gängen – den gängmiljö som dominerade i Sverige till runt 2010, men dessa fyllde framför allt en dokumenterande funktion; de användes för att visa att ett jobb var utfört (Brå, 2024). Men trots att bilder inte sprids i massmedia användes massmedia strategiskt för att sprida budskapet om mc-klubbarnas våld. Det handlade om att få så mycket media som möjligt för att på så vis

stärka bilden av gängets våldskapital och därmed både skrämmas och skaffa nya medlemmar. Detta ändrades dock under mitten av 2010-talet. Bilder på människor som förnedras, skjuts eller hotas började då spridas online (Brå, 2024). Orsaken till denna förändring förklaras sannolikt delvis med att smarta telefoner med kameror blev vanliga runt den här tiden och därmed spridning av bilder. I de avkrypterade chattar som Brås studie (ovan) tagit del av framkommer det både att vissa personer haft filmning som särskilt uppdrag men också att det förekommit att personer motsatt sig förfaringssättet (att ta förnedrande bilder). Det framkommer i materialet att personen då hellre ser att offret dödas (Brå, 2024:58). I de resultat som Brås studie presenterar menar en fältassistent att fenomenet med spridning av förnedrande bilder eller filmer online tog fart 2017 då en känd svensk rappare från Stockholm filmades utomhus under mycket förnedrande och hotfulla omständigheter. Detta är också en analys som görs av en intervjuperson som deltagit i denna studie.

3.9 Ungdomsbrottslighet och attityd i Sverige

Ungdomsbrottsligheten har minskat i Sverige sedan 1990-talet, en utveckling som även kan observeras i övriga Europa och internationellt (Svensson, 2024). Unga är dock fortfarande den mest brottsaktiva gruppen i samhället, samtidigt som den stora merparten upphör med sin brottslighet efter en relativt begränsad period. Tidigare forskning visar att en mindre grupp står för den stora delen av brottsaktiviteten (Brå, 2023a). Ungdomsbrott begås dessutom ofta tillsammans med andra och utgörs i många fall av så kallade tillfällighetsbrott (Sarnecki, 2017a). Den vanligaste ungdomsbrottsligheten är relativt lindrig och omfattar bland annat stöld, skadegörelse och vissa typer av våldsbrott. Brottslighet är också vanligare bland pojkar än bland flickor (Svensson, 2024).

Ungdomars attityd till brott har förändrats över de senaste tjugo åren. Idag är ungdomar generellt mer negativt inställda till brott, vilket möjligen kan förklaras med att deras livsstil har förändrats på många sätt: ett minskat alkoholintag, mindre ostrukturerad fritid och umgänge med vänner, mer föräldrainsyn samt, för många, en starkare relation till skolan där sociala band med lärare är viktigt (Svensson, 2024).

Samtidigt som ungdomsbrottsligheten har minskat har skjutvapenvåldet ökat, även om gruppen är förhållandevis mycket liten i statistiken. Denna typ av våld finns nästan uteslutande i de nätverkskriminella miljöerna (Granath, 2022). Det är svårt att uppskatta hur många ungdomar som befinner sig i nätverkskriminalitet (delvis eftersom att det är avhängigt räknemetod), men enligt en uppskattning från Polismyndigheten (2024) är 1 700 nätverkskriminella personer under 18 år. Rapporten har dock mött kritik som menar att siffran bygger på en allt för vid definition där man adderat uppgifter till den vanligen använda så kallade cylindermodellen. Cylindermodellen är ett sätt att identifiera personer som står för kriminell påverkan i ett givet område, ofta ett bostadsområde.

Brott som begås online kallas för cyberbrott. I forskning görs en åtskillnad mellan brott som är beroende av den digitala världen respektive brott som möjliggörs eller underlättas av den digitala världen. Ett exempel på den förra typen av brott är hacking- eller överbelastningsattacker medan den senare omfattar sådant som trakasserier, uthängningar och mobbning (Weulen Kranenbarg & van der Toolen, 2022). Enligt en rapport från Brå (2022) uppger 6 procent av ungdomar i Sverige att de begått trakasserier online, till exempel skrivit något eller delat en bild. Det är ingen skillnad på pojkar och flickor. Enligt Brås (Brå, 2023b) senare trygghetsundersökning uppger 4 procent av pojkarna och 7 procent av flickorna att de blivit utsatta för nätkränkningar, till exempel att någon delat kränkande bilder eller filmer på dem online. Siffran kan jämföras med 2,3 procent för befolkningen som helhet. Internetstiftelsen (2023) kommer till liknande slutsatser och visar att 6 procent av 16-åringarna har utsatts för kränkningar online och att det är vanligare för flickor.

3.10 Risk- och skyddsfaktorer

Risk- och skyddsfaktorer för att involveras i kriminalitet återfinns på flera nivåer: hos individen, familjen, skolan, närområdet och samhället. I stort förklaras ungdomsbrottslighet med ett samspel mellan individuella förklaringar, såsom moral och självkontroll, och miljömässiga förklaringar, såsom kompisar, bostadsområde, familj, socioekonomi, skola och hur fritiden är organiserad (Svensson, 2024). Vanliga skyddsfaktorer inkluderar att klara skolan, att ha en familj med tid och ork att stötta vid behov och att ha positiva (pro-sociala) relationer. Vanliga riskfaktorer inkluderar svårigheter i familjen, impulsivitet, misslyckanden i skolan och att växa upp i en närmiljö präglad av kriminalitet. Det är mycket vanligt att barn som utövar våld själva har erfarenhet av våld i hemmet.

Barnombudsmannens rapport *"Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem"* (Barnombudsmannen, 2025) bygger på över 80 intervjuer med ungdomar på låsta institutioner och visar att det är mycket vanligt att ungdomar som är placerade på Sis eller som på annat sätt är frihetsberövade har haft en barndom präglad av våld, utsatthet eller andra missförhållanden. Den egna erfarenheten av våld eller exponeringen för våld har lett till att barnet själv utvecklat våldsamt beteende, till exempel i konflikthantering. Bland de många förklaringsmodeller som finns kring varför ungdomar begår brott finns ett svagt och ännu outforskat samband mellan användning av sociala medier och dataspel online och egen brottslighet. Slutligen kan man konstatera att det inte finns någon rådande konsensus om vad som får vissa människor, även unga, att begå brott (Wikström, 2023).

Kriminologiska teorier tenderar att lägga vikt antingen vid samhällsstrukturer eller individuella förklaringar. Ett exempel på ett samhällsorienterat perspektiv är teorin om strain – belastning – eller strainteorin. Teorin är en av de mer frekvent använda bland de stora kriminologiska teorierna. Den utvecklades av sociologen Robert K. Merton på 1930-talet och beskriver det tillstånd av frustration som en individ känner när hon upplever att hon misslyckats i samhället eller diskrimineras på ett sätt som gör det omöjligt att lyckas. Individen söker då alternativa sätt att lindra denna strain, till exempel genom brott, missbruk eller att söka sig till rebelliska eller extremistiska grupper. Ett perspektiv som istället kan sägas fästa uppmärksamheten vid individen är teorin om sociala band, vilket är en av flera så kallade kontrollteorier. Dessa förenas i uppfattningen att kriminalitet förklaras genom individens rationella val, där fördelar med en brottslig handling vinner över nackdelar. Teorin om sociala band formulerades av sociologen Travis Hirschi år 1968. Den omformulerar frågan om varför vissa individer begår brott till varför de flesta inte gör det. Prosociala relationer (lärare, föreningsliv, grannar, familj eller samhället i stort) är fokus för teorin, där avsaknad av sådana skapar sämre möjligheter till självkontroll, alltså att avstå från att begå brott. Att ha starka känslomässiga band stärker en individs vilja att inte förlora dessa band genom att agera normbrytande (till exempel kriminellt) och att dela samhällets målbilder (till exempel vad gäller utbildning och jobb) stärker en individs vilja att följa samhällets normer.

Det ingår som redan nämnts i uppdraget att bedöma om det finns likheter mellan påverkan på ungdomar i digitala miljöer från kriminella grupper och radikaliseringsprocesser inom andra områden, exempelvis olika typer av våldsbejakande extremism. Då studiens empiriska material inte innehåller stöd för sådan jämförelse kommer följande stycke att stanna vid att kort resonera utifrån insikter som presenterats i andra relevanta rapporter. Förhållandevis lite empiriskt underlag generellt berättar för oss vad som gör att en individ radikaliserar och ännu mindre om vad som avgör om hon begår eller inte begår en våldshandling. Det begränsade underlaget beror på att det är svårt att hitta individer som både begått en våldshandling, överlevt och dessutom är villig att låta sig intervjuas. Det finns vidare aldrig en förklaring till varför en individ söker sig till våldbejakande extremism eller radikaliserar till att utföra ett våldsdåd i ideologins namn. Flera riskfaktorer samverkar som kan vara både individuella och samhälleliga: ensamhet, ilska, upplevd utsatthet, orättvisa, förnedring och misslyckande med relationer och skola/arbetsliv (Clemmow m.fl. 2024). Forskning visar också att många olika riskfaktorer kan leda till radikalisering (ekvifinalitet) samtidigt som samma riskfaktor kan leda till många beteenden (multifinalitet) (Gill m.fl. 2021). Det finns forskning som tyder på att

social utsatthet är en riskfaktor men fenomenet är mycket mångbottnat och det är svårt att säga något entydigt om huruvida till exempel uppväxt i ett socialt utsatt område utgör en riskfaktor och i så fall på vilket sätt (Sturup & Långström, 2017). Rapporten Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet (Rostami et al., 2018) menar att riskfaktors förklaringsvärde till syvende och sist är lågt. De är förvisso inte ointressanta, men de är alltid medierade genom förutsättningar och händelser i en individs liv.

Risk- och sårbarhetsfaktorer såväl som skyddsfaktorer för radikalisering till våldbejakande extremism och kriminell socialisering liknar varandra, men det är vanskligt att göra hållbara jämförelser på generell nivå. Jerzy Sarnecki (2017) har lyft betydelsen av framväxten av generell våldsbejakande subkultur i vissa socioekonomiskt utsatta förorter som en plats för rekrytering till båda miljöerna. Poeten Faysa Idle beskriver något liknande utifrån egen nära erfarenhet av gängverksamhet i Järva i norra Stockholm och konstaterar kort i sin bok "Ett ord för blod" (Idle, 2024, p. 80) att Järva och det övriga "förortslandet" år 2015 blev "spelplan för de globala trenderna islamism och gangsterism". Sarneckis forskning tyder också på att individer som vill lämna kriminalitet kan söka sig till våldsbejakande miljöer, eftersom att dessa tenderar att ta emot dem till skillnad från det etablerade samhället (Sarnecki, 2017b). Sarnecki har föreslagit att den kriminologiska teoribildning som utgår ifrån stämplingsteorin (som menar att brottsliga individer internaliserar samhällets bild av dem som "avvikare") kan vara till hjälp för att förstå detta fenomen tillsammans med den teoribildning som finns kring strainteorin.¹⁰

Relationen mellan organiserad brottslighet och terrorism benämns ibland som "crime-terror-nexus". Några sentida exempel omfattar 2024 då flera personer greps för skjutningar och sprängningar (och försök till sprängningar) kopplade till israeliska ambassaden i Stockholm och Köpenhamn samt mot den israeliska vapentillverkaren Elbit i Göteborg. Den israeliska underrättelsetjänsten anklagade de kriminella nätverken Foxtrot och Rumba för att ligga bakom attackerna. Ungdomarna som genomförde dessa brott tycks inte ha drivits av varken politisk eller religiös övertygelse (Nilsson, 2025).

Av relevans för rapporten är dock de digitala mediernas betydelse både för extremistiska rörelser och kriminella grupper, inte minst i skapandet av personkult och i spridning av våldsamt innehåll. Denna aspekt berörs närmare i kapitel 3.11 *Den digitala arkitekturen*.

3.10.1 Barn och unga i kriminella nätverk

Det finns flera orsaker till att barn blir involverade i kriminella nätverk. Det handlar ofta om att ha syskon som finns i kriminella miljöer och det är vanligt att den unga personen blir både offer och förövare i en hierarkisk organisation som bygger på ömsom våld och förnedring och ömsom omsorg och uttryck för gemenskap (Brå, 2023a). Involvering av yngre personer till nätverket ger den unga personen möjlighet att stiga i hierarkin genom att visa sin driftighet och duglighet. I Bris *Barnrapporten* (2025) görs en åtskillnad mellan barn som själva upplever att de varit delaktiga i sin involvering i kriminella nätverk och barn som upplever att de inte varit det. Den första gruppen nämner pengar, gemenskap och status som motivation till varför de sökt sig till kriminella miljöer samt naivitet (att de inte visste bättre). Den andra gruppen berättar istället om hot som anledning till sin involvering. Det finns även barn och ungdomar som uppger eget missbruk som anledning till att de sökt sig till ett kriminellt nätverk. Generellt beskriver barnen att det funnits en punkt efter vilken de känt att det är för sent att ta sig ut (ibid., 49). Enligt Bris är det vanligast att de barn som söker kontakt med dem har upplevt en långsam process där de upplever att det successivt blir svårare och svårare att dra sig ur eller att säga nej till det gänget vill att man ska göra (Bris, 2025). Det finns också de som rekryteras på andra sätt, till exempel genom hot, även om den gruppen är mindre (Brå, 2023).

⁹ Idle beskriver en verklighet av parallella världar där Sverige är en sak och förorterna något annat

¹⁰ Stämplingsteorin utvecklades under 1960-talet och förknippas framför allt med sociologen Howard S. Becker.

Majoriteten av ungdomar som döms för brott kopplade till kriminella nätverk är pojkar. Flickorna har följaktligen tenderat att hamna i skymundan. Flera nypublicerade rapporter fokuserar särskilt på flickors delaktighet och utsatthet, bland annat från Brå (2025) och Barnombudsmannen (2024). Brås rapport *"Flickor och kvinnor i kriminella nätverk"* (2025) skiljer på flickornas delaktighet i gängen (vilket ofta är begränsat) och deras betydelse för gängen (vilken är ganska stor). Flickor är svårare att upptäcka och lättare att byta ut. Deras uppgift är ofta att gömma vapen eller droger men de kan också ha återkommande uppdrag (till exempel narkotikatransporter) eller själva sälja narkotika. Brås rapport *Ökningen av skjutvapenvåld* (2024) konstaterade på liknande vis att flickors delaktighet tycks kretsa kring logistik såsom bokning av taxi och hyrbilar, transport av vapen eller skjuts vid skjutningar. Ibland används flickor för att hota eller utföra våld mot andra flickor eftersom det anses fel att pojkar slår flickor. Det förekommer också att kvinnor agerat som "honungsfälla" eller "goare", vilket innebär att locka någon till en plats under falska förespeglingar.

Flickornas väg in i kriminaliteten är ofta relationsbaserad, genom en kärlekspartner eller familjemedlem eller kopplad till eget bruk av narkotika, vilket återkommer i flera av de nämnda rapporterna. Deras utsatthet ser ofta annorlunda ut än pojkarnas: den kan till exempel präglas av förväntan på sexuell tillgänglighet eller hot om sexuellt våld. Analyserat chattmaterial som Brå publicerat visar på ett allmänt rött och misogynt språk riktat mot tjejer i gängens närhet och att sexköp är socialt accepterat. Många flickor i gängmiljön har också utsatts för sexuellt våld både utanför och inom parrelationen. Det förekommer vidare att flickvänner har våldtagits som straff för något deras partner anses ha gjort sig skyldig till (Brå, 2025).

Under våren 2026 har ett antal uppmärksammade död med dödlig utgång kunnat kopplas till kvinnliga utförare. En aktör som funnits med i detta uppdrags referensgrupp har också pekat på en tendens där flickor med aktiva konton på sajter som Onlyfans utgör målgrupp för rekrytering. Flickors sexuella utsatthet online i specifik relation till kriminella nätverk, särskilt men inte uteslutande i relation till hederskontext, är också en fråga som tagits upp under referensgruppsamtal med myndigheter och relevanta civilsamhälleliga aktörer. I miljöer som präglas av heder eller starkt könskonservativa normer och skam, tycks det inte handla om utsatthet genom Onlyfanskonton utan snarare om förtäckta former av sexuellt utnyttjande genom erbjudanden att delta i fester där sedan förväntan på sexuell tillgänglighet finns. Det kan också hända, enligt våra referensgruppsamtal, att sexuella handlingar som genomförs under tvång eller frivillighet filmas för att sedan användas som utpressningsmaterial för att förmå flickorna att begå kriminella handlingar.

3.10.2 Barn och unga i digitala miljöer

Det finns vid det här laget ganska mycket kunskap om vad ungdomar möter online och vilka grupper som är särskilt sårbara, inte minst genom *Barnrapporten 2025* (Bris, 2025), som har "gängkriminalitet" och "barns digitala liv" som två av tre fokusområden (det tredje är "ätstörningar") samt från rapporterna *Extremister i gamingvärlden* (Sverok och CVE, 2023), *Världsbekämpande extremism och digitala miljöer* (Alkhamsi, et al., 2024) och *Barn och unga i kriminella nätverk* (Brå, 2023a). Material från Folkhälsomyndigheten, Polismyndigheten, Polismuseet och Länsstyrelserna som specifikt behandlar gängkriminalitet, rekrytering och sociala medier bidrar också till den samlade kunskapen. Foldern *Gängsnacket* som är tänkt att vara en guide för föräldrar och andra viktiga vuxna och *Gängsnacket – en introduktion för yrkesverksamma* (båda från 2025) är framtagna av Polisen och Länsstyrelserna inom ramen för Länsstyrelsernas brottsförebyggande arbete. Polismyndigheten, Länsstyrelsen Stockholm och Samverkan Stockholmsregionen har också tagit fram foldern *Nätet och gängen – En guide för vuxna för bättre kontroll över barnens digitala liv* (från 2025). Från Polismuseet har dessutom material tagits fram som underlag för skolpersonal, däribland *Att säga nej! – en övning i att säga nej till att bli rekryterad till kriminella gäng* och *Min bästa vän – om unga som dras in i kriminella gäng*.

Barns utsatthet online kan grovt delas in i två huvudfårar där den ena handlar om att bli kontaktad av okända människor med illasinnat syfte (rekrytering, grooming) och den andra om att vara ständigt nåbar och därmed övervakad och kontrollerad. När det handlar om den första gruppen vet man utifrån denna litteratur att det är de ensamma barnen som är mest sårbara för kriminella nätverks kontaktförsök och de barn som spenderar mycket tid själva online (t.ex. Sverok och CVE, 2023; Folkhälsomyndigheten, 2025).

3.11 Den digitala arkitekturen

Kriminella gäng använder både sociala medier och traditionella medier för att sprida sitt budskap. Forskningen menar att viss mytbildning krävs för att gäng ska kunna sprida sitt våldskapital effektivt och att sådan mytbildning kring de kriminella nätverken sker både i sociala medier och i traditionella medier (Eriksson Krutrök & Mitchell, 2026). I traditionella medier porträtteras gängen som något brådsäkande att hantera och något som är kopplat till oro och politisk kris medan de på sociala medier porträtteras genom humor, emojis och memifiering. Eriksson Krutrök och Mitchell (ibid.) använder Sara Ahmeds begrepp "sticky" för att förstå hur bilden av gängen sprids: bilderna talar till en redan vedertagen bild och rädsla i samhället och formar hur vi uppfattar sakernas tillstånd: etablerad medias rapportering tenderar att fokusera på myten kring gängen (till exempel på våldet, de oskyldiga, de unga och namnet Kurdiska räven) istället för att rapportera om de strukturer som utgör och möjliggör organiserad brottslighet. Det är viktigt att förstå att det inte är täta skott mellan ny (social) och etablerad media. I sociala medier sprids bilder och reportage från etablerade medier bland annat genom "true crime"-konton, ofta memifierade med emojis, röstinspelningar eller musik. Det förekommer också att gängens egna innehåll sprids på liknande vis.

I memes, ironi och liknande skämtformat finns en relevant jämförelse att göra mellan hur extremistiskt och våldsamt material sprids och tas emot. Det särskilda språkbruket, fyllt av emojis och ord och uttryck som invigda direkt förstår men som utomstående kan ha svårt att tolka, skapar en slags ambivalens och distans till våld som skildras eller anspelas på. Ytterligare en relevant jämförelse finns i fenomenet spelifiering (*gamification*), vilket syftar på speldesign och spellogik utanför spelens kontext. Det finns överallt i den digitaliserade världen: i appar för sådant som dejting, språkstudier, rökavvänjning och så vidare. I extremistiska sammanhang kan krigsskildringar redigeras till videor som påminner om spelens värld i syfte att locka anhängare. Det förekommer också att faktiska spelmiljöer byggts upp av terrorgrupper, exempelvis av Islamiska staten (Nilsson, 2021). På liknande vis finns det exempel på spelifiering av gängvåldet i Sverige. Det kan handla om sådant som emojis som representerar poäng och antal mord en människa begått och hur videor är filmade. Rapporten återkommer till detta i sina empiriska delar. Men det finns också regelrätta spelmiljöer som efterhärmar eller återskapar svenska förorter där en gängkriminell verklighet är spelets premiss, inklusive skjutningar och sprängningar. Ett exempel är spelet Förorten Roleplay som beskrivs av upphovspersonerna som en förortsinspirerad server som utgår ifrån verkligheten. Det är ett så kallat öppenvärlds- och förstapersonsskyttspel.

3.11.1 Spridning och algoritm

I en svensk kontext domineras de sociala plattformarna av Instagram, Snapchat och TikTok. Techplattformar generellt har olika egenskaper som gör dem mer eller mindre attraktiva (detta kan också benämnas som att de har olika affordanser) för spridning av kriminellt eller extremistiskt material. De kan exempelvis kännetecknas av avancerade rekommendations-system som successivt styr användare mot allt mer nischat innehåll, som på TikTok, eller av i stort sett omodererade forum där bilder, idéer och diskussioner kan spridas utan nämnvärd kontroll, som på Reddit. Algoritmen är en återkommande huvudperson i den här typen av resonemang, men precis hur algoritmen är konstruerad är en affärshemlighet som techbolagen inte delar öppet. TikTok har inte avslöjat hur deras algoritmer fungerar specifikt, men har sagt att vad en användare gillar, delar eller följer styr innehållet. En studie gjord 2021 av Wall Street Journal kunde dock konstatera att innehållet styrs mer av hur länge en användare stannar vid

en bild eller video. Tiktoks algoritm anses generellt vara den mest effektiva av de stora plattformarna vilket bland annat återspeglas i att användare upplever att Tiktok kan läsa deras tankar (Wall Street Journal, 2021).

Innehåll som väcker känslor har generellt högre sannolikhet att delas. Men bilden är mer komplex än så, till exempel har innehåll från konton med hög trovärdighet större sannolikhet att bli delat. Det gäller också positivt innehåll, om den som delar befinner sig i den politiska mitten. Hos användare med mer extrema åsikter är det däremot mer sannolikt att negativt innehåll delas (Weismueller, 2022). Olika innehållsformat är olika effektiva på olika plattformar. På Tiktok skapar videor högst engagemang medan det på Instagram är bildkaruseller och på X är text.

3.11.2 Rapmusik och videor i domstolar

Spridning av gängens mytbildning kan också ske genom rapmusik. Ofta lyfts gangsterrap fram i dessa sammanhang. Gangsterrap är ett begrepp som egentligen kommer från USA och med viss svårighet appliceras på den musik som ofta åsyftas när begreppet används (nästan uteslutande) av journalister, forskare eller andra representanter för ”vuxenvärlden”.

En systematisk litteraturöversikt av forskning på rappens funktion för gängen lyfter fem aspekter: 1. musiken underlättar antisocialt beteende genom att sprida och förstärka sådana budskap i sina låtar, 2. de avvikande låtarna speglar den våldsamma verkligheten i de utsatta områdena (i en amerikansk kontext ofta kallad ghettot), 3. rappen är del i byggandet av individuella och kollektiva identiteter, såväl som motståndsidentitet. 4. rappen har en undervisande funktion som lär lyssnarna hur de ska agera i den miljö många växer upp i och 5. rappen glorifierar gängnormer hos nykomlingar och sprider dess värderingar till den breda allmänheten (Lozon & Bensimon, 2017). Diskussionen om rapp och dess eventuella relation bör ses i ljuset av ovan beskrivna litteratur om relationen mellan mediekonsumtion och attityder: det saknas teoretiska förklaringsmodeller som på ett fullgott sätt kan redogöra för hur en sådan relation skulle kunna se ut.

Det förekommer dock att låttexter och musikvideor används i svenska rättegångar som bevis för ett misstänkt brott eller som karaktärsbeskrivning av den misstänkte. En sökning i Acta Publica på ”gangsterrap” i februari 2026 ger att i minst nio unika fall har text eller video använts som bevis, däribland i det uppmärksammade mordet på 12-åriga Adriana där mordvapnet identifierades i en musikvideo och gällande kidnappningen av rapparen Einár. I sju fall förekommer gangsterrap som karaktärsbeskrivning av den misstänkte, antingen genom vittnens beskrivningar av till exempel oroväckande beteende eller genom Polisens beskrivningar av innehåll i en telefon. I dessa fall kan det handla om att personen har texter eller filmer på sig själv som kopplar till gangsterrap, men där musiken inte knyts till ett givet brott.¹¹

Fenomenet med rapp i rättegångar kallas internationellt för ”rap on trial” och har debatterats i media och akademi där man bland annat lyfter risken att demonisera en musikgenre som ofta förknippas med ungdomar från utsatta områden och att det finns risk för rättsosäkerhet då texter tas för autentiska skildringar. Å andra sidan har åklagare upprepade gånger lyft texternas faktiska betydelse för händelseförlopp och, ibland, den mer svårfångade aspekten av dess effekt på glorifiering av gangsterliv.

¹¹ En sökning i arkivet Acta Publica i mars 2026 gav 47 träffar, varav flera hör till samma mål. 16 mål är relevanta för frågan om hur gangsterrap används i svenska rättegångar. De äldsta träffarna är från 2020. I ytterligare tre fall har vapen som använts som rekvisita i musikvideor eller andra videor figurerat i domar. I dessa fall har vapnet i sig varit brottet. Det förekommer i ett fall att en person själv hänvisar till gangsterrap som något som påverkat hen negativt. I en handfull fall förekommer gangsterrap på sätt som inte är relevanta, till exempel att ett vittne säger att hen lyssnar på gangsterrap till skillnad från den misstänkte som lyssnar på hårdrock.

4 Det digitala livet

4.1 Introduktion till resultat

Här presenteras studiens empiriska del. I följande fyra kapitel beskrivs centrala resultat under rubrikerna Det digitala livet, Attityder och påverkan, Vägen till involvering i grovt våld och De digitala miljöernas roll i konflikter. Det kvalitativa materialet är skildrat på ett sätt som vi anser gör det rättvisa, samtidigt som anonymitet bibehålls genom att geografiska platser inte namnges. Av det kvantitativa materialet redogörs här för de särskilt relevanta resultaten, för mer djupgående beskrivning av skolenkätens resultat hänvisas till Appendix.

Studien kan med hjälp av skolenkät och intervjuer ringa in ett system av värderingar, attityder och erfarenheter som utmärker sig genom bland annat tillåtande inställning till våld, egen våldsutsatthet, förespråkande av konservativa könsroller och bristande tillit till samhällsinstitutioner.¹² Centralt i denna kultur är pengar och viljan och behovet att få pengar, till exempel, uttryckt som intresse för kryptovalutor, aktier och att på olika sätt ”hacka” systemet och ta sig fram till rikedom snabbt. Studien benämner detta system som en subkultur som många ungdomar förhåller sig till på ett eller annat sätt.¹³ En aspekt av denna subkultur kan sägas vara knuten till intresse för gängkultur och kriminella nätverk och detta kommer att beröras och problematiseras i kommande fyra kapitel. Det är viktigt att poängtera att ett sådant intresse i verkligheten kan innefatta faktiskt kriminalitet (inklusive nätverkskriminalitet), men också vara helt eller delvis performativ, det vill säga endast låna stil, språk och attityd från det man föreställer sig som subkulturens äkthet.

För studiens räkning har det varit intressant att titta både på erfarenhet hos ungdomar på en aggregerad nivå (vilket motsvaras av skolenkät och i viss mån av intervjuer med fältpersonal och fritidsgårdar) och på erfarenhet hos ungdomar med specifik erfarenhet av nätverkskriminalitet (vilket motsvaras av intervjuer med Sis-placerade pojkar och material från Bris). I det senare fallet förekommer skildringar av jakt på pengar men då i praktiken ofta för att tillgodose grundläggande behov, såsom vinterkläder, eller för att stilla den jämförande känslan att andra har mer.

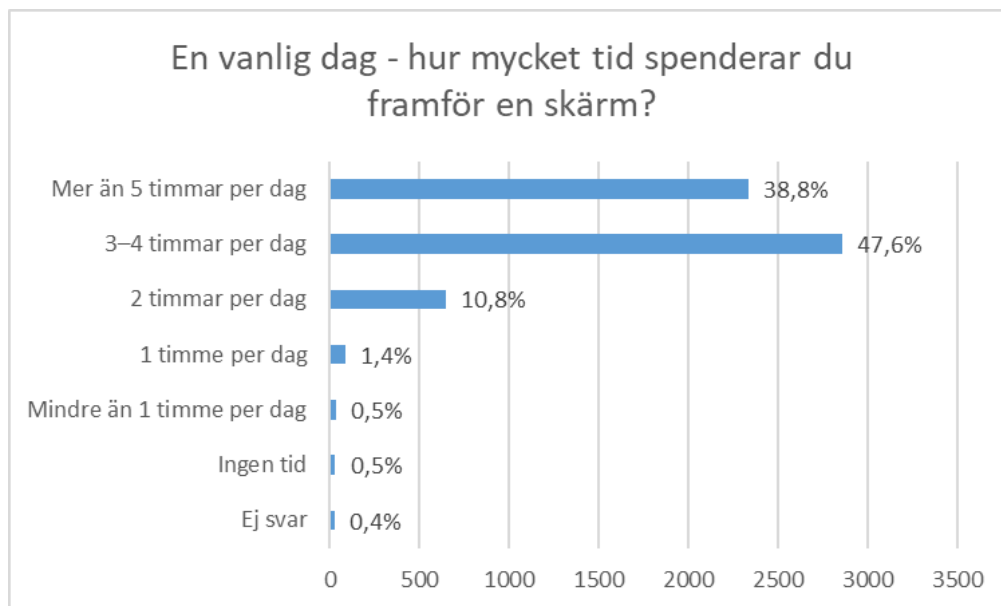
Alla fyra kapitel besvarar tillsammans uppdragets huvudfråga om hur kriminella nätverk påverkar barn och unga i digitala miljöer. I kapitlet *Det digitala livet* besvaras huvudsakligen frågorna om hur en kriminell livsstil marknadsförs i sociala medier och vad som kännetecknar de digitala plattformarna. I kapitlet *Attityder och påverkan* besvaras huvudsakligen hur barn och ungas attityder till våld och kriminalitet påverkas av innehåll som marknadsför en kriminell livsstil, vilka grupper som är särskilt mottagliga för sådant innehåll och vad som kännetecknar dem. Här besvaras också frågan om vilka omständigheter som signalerar ökad risk för att en individ kan komma att involveras i kriminalitet samt hur många barn som tar del av sådant innehåll. I kapitlet *Vägen till involvering i grovt våld* skildras risk- och sårbarheter och hur de Sis-placerade pojkarna själva beskriver den verklighet som resulterade i deras placering på läst institution medan kapitlet *De digitala miljöernas roll i konflikter* besvarar frågan om sociala mediers roll i konflikter i kriminell miljö. Jämförelse med radikaliseringsprocesser inom våldsbejakande extremism förekommer framför allt i *Det digitala livet* och då särskilt i frågan om hur våldsamma bilder sprids i direktmeddelanden i meddelandeappar och i kapitlet *Vägen till involvering i grovt våld* och då särskilt i delkapitlet *Sårbarheter*.

¹² Från andra studier vet vi att egen våldsutsatthet och att ha bevittnat våld mot till exempel en mamma eller ett syskon är en särskild riskfaktor för att själv hamna i våldsutövande kriminalitet. Utsatthet för våld i denna studie har syftat på annan typ av våld. I enkäten finns frågor som skiljer på det digitala och det lokala i frågan om våld, men vi kan inte skilja på hemmet och närmiljön inom det lokala då denna fråga inte har ställts.

¹³ Att förhålla sig till en subkultur innebär inte att detta är den enda identiteten hos en individ utan en individ består av flera olika identiteter som är olika viktiga vid olika tidpunkter och i olika sammanhang. I studier av subkultur är det systemet som står i fokus, inte de enskilda individerna.

4.2 Barn och ungdomar på sociala medier

Svaren i skolenkäten visar att de flesta (86%, n=5197) av eleverna som har svarat på enkäten spenderar minst tre timmar om dagen framför en skärm, och tre av tio (39%, n=2336) spenderar minst fem timmar. Svaren kan jämföras med Statistiska centralbyråns undersökning från 2023 som visade att två tredjedelar av barn mellan tolv och arton år använder internet på sin fritid minst tre timmar om dagen, och en av fem minst fem timmar (SCB, 2023). Frågorna i skolenkäten har inte gjort någon distinktion mellan fritid och skoltid, och inte heller mellan internetanvändning och annan skärmtid.

Figur 1: Svar på frågan "En vanlig dag – hur mycket tid spenderar du framför en skärm? Till exempel TV, mobil, spela spel (även tv-spel/dator), hänger på sociala medier, tittar på Youtube med mera? Försök att tänka ut ett genomsnitt." n=6018.

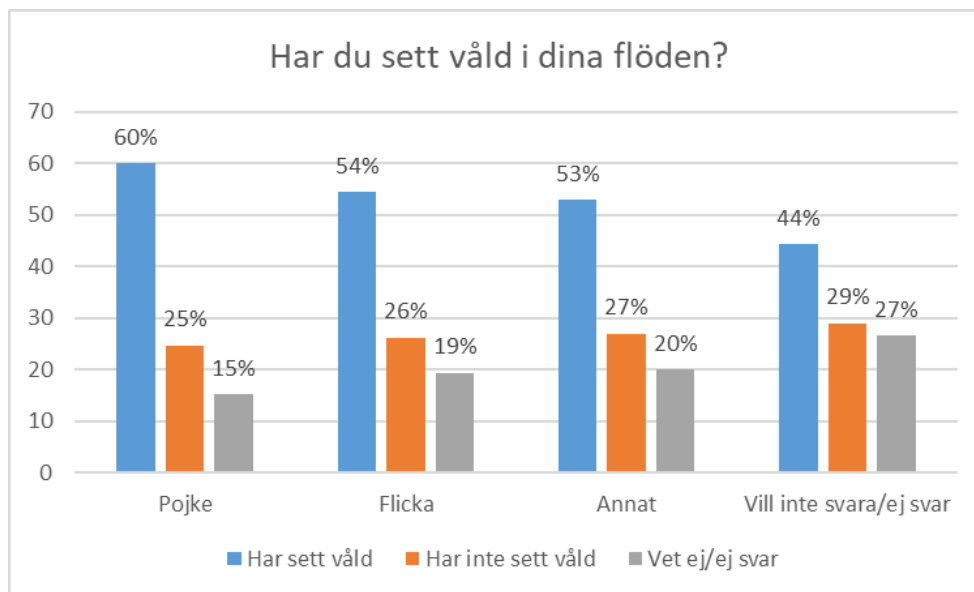
På frågan om varför eleverna använder sociala medier är de mest valda anledningarna att titta på film eller serier, att bli road och underhållen av roliga klipp och att umgås med vänner, och de kategorier av innehåll som de i högst utsträckning svarar att de tittar på är i fallande ordning nöje/humor, musik, mat och dryck, sport och gaming. Nästan alla (99,6%, n=5996) uppger att de använder appar där man kan kommunicera med andra. De populäraste apparna är Snapchat (91%, n=5466), Tiktok (84%, n=5062), Instagram (79%, n=4774), Youtube (73%, n=4402) och Whatsapp (43%, n=2596). I Internetstiftelsens undersökning *Svenskarna och internet*, som mäter vilka appar som är populärast bland unga under 25 år, nämns samma appar, med undantag för att femteplatsen innehas av Facebook (Internetstiftelsen, 2025). De krypterade meddelandeplattformarna Telegram och Signal, som ofta nämns som redskap för rekrytering till och koordinering av kriminella uppdrag, används av betydligt färre av eleverna i skolenkäten (Telegram: 6%, n=379, Signal: 2%, n=117).¹⁴

I FOI:s regeringsuppdrag ingår att uppskatta hur många barn och unga som tar del av innehåll som marknadsför en kriminell livsstil. Denna fråga är mycket svår att besvara, då det förutsätter en avgränsning av vilka slags innehåll som kommunicerar en kriminell status, livsstil eller identitet som är svår att åstadkomma. Vi kan emellertid använda svaren på frågor kring konsumtion av våldsamt innehåll i skolenkäten som en bredare indikator på exponering av våldsamt innehåll i sociala medier, för att sedan försöka nyansera resultatet utifrån öppna svar i enkäten och utifrån intervjumaterial. Man bör dock i detta avseende hålla i huvudet att expo-

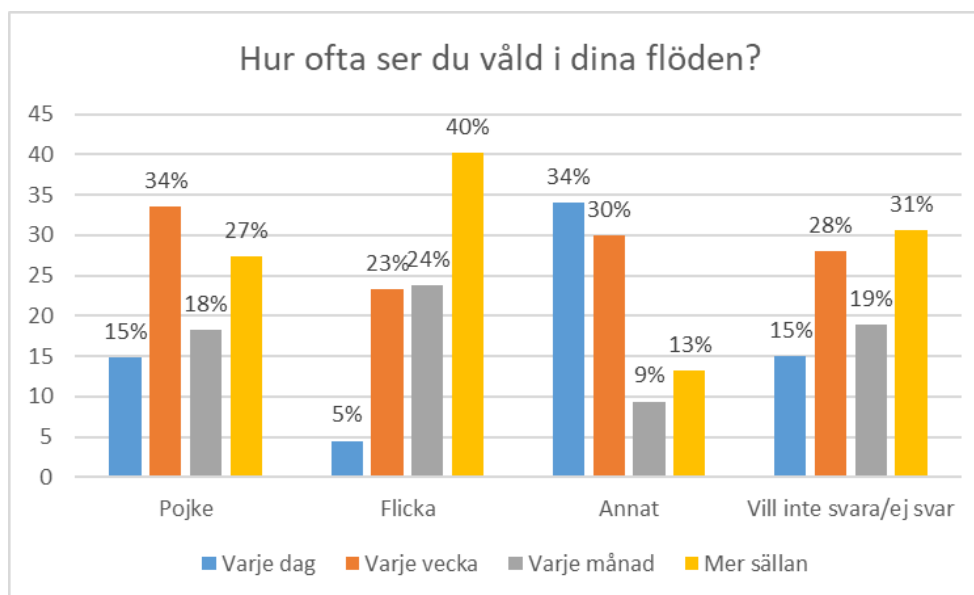
¹⁴ Dessa appar, särskilt Telegram, används inte bara för denna typ av kommunikation utan är till exempel vanliga för att hålla kontakt med släkt utomlands.

nering för våldsamt innehåll inte är detsamma som att ha tagit del av innehåll som marknadsför en kriminell livsstil.

På frågan om eleverna har sett våld i sina flöden i sociala medier svarar drygt hälften, (56%, n=3347), att de har gjort det, medan en fjärdedel (26%, n=1559) svarar att de inte har sett något våld (18 procent har svarat vet ej eller har inte svarat alls). Svaren skiljer sig inte i någon större utsträckning åt mellan pojkar och flickor (se figur 2). Av de som har sett våld i sina flöden har drygt var tionde (11%, n=359) svarat att de ser sådant innehåll varje dag och knappt var tredje (29%, n=957) att de ser det varje vecka. I detta avseende framgår en tydligare könskillnad där fler pojkar ser våld dagligen och veckovis (se figur 3). I nästa stycke tittar vi närmare på vilken typ av våld det våldsamma innehållet skildrar.

Figur 2: Svar på frågan "Har du sett våld i dina flöden i något av de sociala medier du använder? Till exempel klipp med hot, slagsmål eller bråk, vapen, brott, skador, eller övergrepp." n=5950. Svaren har fördelats på pojkar (n=2592), flickor (n=2610), annat (n=98) och ej svar/vill inte svara (n=650).

Figur 3: Svar på frågan "Hur ofta ser du innehåll med innehåll av våld i dina flöden", ställd till dem som svarat att de har sett våld. n=3347. Svaren har fördelats på pojkar (n=1563), flickor (n=1424), annat (n=53) och ej svar/vill inte svara (n=307). Svartalernativet Vet inte har utelämnats.

4.3 Olagligt och våldsglorifierande innehåll i digitala miljöer

Men vad är det då för innehåll som är våldsamt, våldsglorifierande, eller som på annat sätt accepterar eller bejakar kriminalitet eller en kriminell livsstil, som barn och ungdomar möter i digitala miljöer?

Det är en vanskelig uppgift att systematiskt skildra den typ av innehåll i sociala medier och andra digitala miljöer som denna rapport syftar till att undersöka: subkulturella uttryck med en koppling till kriminella nätverk, våld och andra brott. Dels är sådant innehåll spritt över många olika plattformar, kanaler och konton, varav en del inte är tillgängligt för den som inte accepterats som följare eller lagts till i till exempel en chatt. Dels är det innehåll som visas för en användare av en sådan plattform algoritmstyrt och inte likadant för alla. Vad en användare av en viss plattform får se beror på faktorer som vad hen tittat på tidigare och vilka konton hen följer eller är vän med. I våra intervjuer har både pojkar på Sis-hem och fältassistenter berättat om att sökningar som gjorts i sociala medie-plattformar resulterat i att flödet fyllts med våldsamt innehåll. Polismyndigheten beskriver hur det kan räcka med att någon i en användares nätverk – som ofta kan bestå av tusentals personer, tittar på eller lajkar en video eller ett inlägg, för att användaren ska få upp liknande videor eller inlägg i sitt flöde. Representanten för en av de sociala medieplattformar som intervjuats menade att påståendet att algoritmer leder till omfattande exponering för våldsamt eller prokriminellt innehåll främst bygger på anekdotiska uppgifter. Enligt representanten har plattformen, trots försök att undersöka frågan, inte kunnat belägga något sådant samband. Det är sammanfattningsvis svårt att på ett sakligt sätt beskriva vilket innehåll som visas för en användare på en sådan plattform.

I skolenkäten har de som svarat att de har sett våldsamt innehåll i sina flöden getts möjlighet att beskriva vad för slags innehåll det är som de har sett. I nästan 2 700 sådana fritextsvar har eleverna beskrivit allt ifrån krigsbilder och kampsport till internetsidor som visar videor eller bilder på människor som dör. Ett ofta förekommande tema i svaren är att man ser människor som blir skjutna eller misshandlade, många nämner till exempel en video av mordet på Charlie Kirk som cirkulerat på bland annat Tiktok. Många elever nämner också videor med uppgörelser mellan kriminella grupperingar: *videor på Tiktok där personer med tabbe poppar oppsen* som en elev kärnfullt uttrycker det (det vill säga personer med pistol som skjuter motståndarna). Morden på rapparna Gaboro i ett parkeringshus i Norrköping och C.Gambino i ett parkeringsgarage i Göteborg förekommer i några svar. Eleverna beskriver att filmerna dyker upp på Tiktok eller Instagram, och man hinner se dem innan plattformarna tar ned dem. En elev nämner att ju mera sådant innehåll man tittar på, desto mera får man se liknande klipp. Liknande videor dyker också ofta upp på nyhetskonton där det rapporteras om konflikter mellan kriminella grupperingar. När videor har tagits bort av plattformarna där de först publicerats fortsätter de att skickas mellan ungdomar på Snapchat eller andra meddelandeappar. Där, berättar många av fritextsvaren om, kan man också se videor av slagsmål, misshandel eller till och med mord som läggs ut i sociala medier och som inte har någonting med kriminella grupperingar att göra. Också musikvideor där det förekommer vapen och hot nämns av många av eleverna.

FOI:s uppdrag från regeringen omfattar bland annat att beskriva vad som kännetecknar de sociala medier och andra digitala plattformar som är centrala i samband med att marknadsföra en kriminell livsstil. Den flora av uttryck med koppling till våld och kriminalitet som studien, både i skolenkäten och i intervjuer, har tagit del av är mycket brokig, och det kan vara hjälpsamt att försöka kategorisera dem. Inspirerat av tidigare forskning på gänginnehåll online görs följande uppdelning: innehåll som utgör möjlighet till kriminell verksamhet (rekrytering av utförare), gängens kriminella handlingar (spridning av våldsamma videor) och specifik marknadsföring av en kriminell livsstil (uppvisade av pengar, smycken eller en lyxig vardag utomlands) (se t.ex. Dmello & Bichler, 2020 och Fernández-Panelz et al., 2021). Till denna uppdelning har lagts nyhetskonton som rapporterar om gängens verksamhet i Sverige.

4.3.1 Rekrytering i sociala medier

Mycket av samhällsdebatten kring våld och kriminalitet i sociala medier handlar om rekrytering av barn och ungdomar till kriminella uppdrag. Dessa kan inkludera att genomföra skjutningar eller placera sprängladdningar, det som ofta kallas crime-as-a-service och som beskrivits tidigare i denna rapport. När forskarna har talat med Polismyndigheten är det också rekrytering till kriminella uppdrag som samtalet framför allt handlat om.¹⁵ Polisen beskriver en organisering i flera lager där en övre rekryterare kan skriva en annons som sedan rekryterare på lägre nivå – som inte skiljer sig så mycket från de utförare de letar efter, lägger ut, ofta i kommentarsfält till videor eller så kallade livefeeds. Om användare klickar på länkar som publiceras i kommentarsfält på öppna plattformar som Tiktok eller Instagram, eller svarar på sådana kommentarer, flyttas kommunikationen ofta snabbt till end-to-end-krypterade meddelandetjänster som Telegram eller Signal. Dessa plattformar lämnar i regel inte ut innehållet i kommunikationen till utomstående aktörer. På den krypterade appen följer sedan vad Polismyndigheten kallar för en ”gröningsprocess” där man tvingas identifiera sig genom att spela in en ID-video där man visar sina identitetshandlingar eller genom ett videosamtal. Denna information används både för att kontrollera att det inte är en polis man har kontakt med, och som ett senare påtryckningsmedel om utföraren skulle ångra sig eller om något går fel. Polismyndigheten berättar också om stora publika grupper som uteslutande är till för innehåll kopplat till kriminalitet – till exempel ett konto med anknytning till den kriminella gruppen Foxtrot som Polismyndigheten säger har haft 70 000 till 80 000 medlemmar, eller Telegramkanalen Samurajbarnen som bland annat använts för rekrytering och som haft elva tusen medlemmar (som gått med i gruppen men inte nödvändigtvis postat ett meddelande i den). Vår egen granskning av inläggen i Samurajbarnen ger vid handen att det under åtta månader gjorts över 91 000 inlägg av drygt 5 000 unika användare. Diskussionerna handlar om kriminalitet och kriminella konflikter, man ber om videor på skjutningar och andra kriminella gärningar, till exempel filmer på förnedrande misshandel av två kända rappare, man erbjuder vapen och narkotika, och uppdrag att mot ersättning ”kliva” (det vill säga begå ett grovt våldsbrott, ofta ett mord) eller genomföra andra kriminella gärningar. Det finns också många exempel på personer som söker kriminella uppdrag i gruppen. När någon visat sig intresserad av att genomföra ett uppdrag sker resten av kommunikationen på Signal, och det finns flera förmanande inlägg där man påminner om att man inte ska diskutera konkreta uppdrag i gruppen; dels för att säkerheten är för låg på Telegram, dels för att personer som känner det presumtiva brottsoffret kan komma att läsa.

Intervjuer med Sis-placerade pojkar och fältpersonal

I intervjumaterialet som samlats in för denna rapport förekommer rekrytering via chattappar eller sociala medier ofta i samtalen, men det finns få konkreta exempel på sådan rekrytering. Det förekom vid ett tillfälle att en pojke berättade att han använt digitala kanaler för att hitta en person från en annan stad som kunde utföra ett uppdrag åt honom, men ingen av de Sis-placerade pojkarna beskriver den digitala världen som viktig i sin egen väg in i kriminalitet. Ur sammanlagt 243 chatt- och smskonversationer från Bris finns bara en som innehåller uppgifter om att barnet dragits in i kriminell verksamhet genom att acceptera ett uppdrag på Tiktok och ytterligare en där barnet beskriver att hen kontaktats av en rappare som erbjudit barnet ett kriminellt uppdrag. I övriga fall nämns inte någon särskild rekryteringskanal, det framstår som att barnet har dragits in i kriminaliteten via sin sedvanliga umgängeskrets. Ingen av de intervjuade pojkarna känner heller igen bilden av rekrytering online så som den framstår i media, där rekrytering kan drabba vem som helst. Istället tenderade de att framhålla att kontakter via sociala medier etableras om någon aktivt söker upp brott. De uttrycker ofta att sociala medier underlättar en kontakt som hade skett ändå. Någon säger att mediabilden är överdriven och att de flesta som lägger ut annonser är ”skojare” som vill marknadsföra sig själva, alltså att annonserna är falska. Om någon svarar på de falska annonserna skulle de få till svar att ”det

¹⁵ Som tidigare nämnt visar dock en nyligen publicerad rapport från Polisens nationella driftcenter som undersöker de allra yngsta barn som förekommer i skjutningar och sprängningar (12-14 år) att fenomenet med ungdomar som gör sig tillgängliga för våldsuppdrag online minskar och att rekryteringen av denna grupp framför allt sker lokalt i barnets närområde.

kommer, det kommer” eller att de ska ta det lugnt och ”vänta”. Detta skulle i så fall komma sig av att någon vill sprida sitt namn och framstå som mer inflytelserik eller med större våldskapital än vad den faktiskt besitter. Flera beskriver att det finns hur många grupper som helst och att om man går med i en av någon anledning blir man sedan tillagd i flera. Man kan lämna grupperna när man vill utan konsekvenser, menar en av pojkarna. Det är intressant i relation till hur personal på fritidsgårdar kunde uttrycka det under intervjuer. Deras bild var en annan, nämligen att ungdomar inte vågar lämna grupperna och att man blir snärjd att delta i brott genom att ha funnits i grupper och därmed sett saker som skapar skuld till gängen. Det är möjligt att det speglar barnens oro, snarare än verkligheten. Det är också möjligt att det helt enkelt kan se olika ut. En fältgrupp beskrev det som att personen bakom gruppen testat sig fram genom att lägga upp grövre och grövre material för att se vilka som stannar kvar och därmed skulle vara intresserade av att gå vidare till de stängda grupper där brottsuppdrag förmedlas. Det förekom att personalen uttryckte oro över att barnen inte förstod vad de riskerade att signalera utåt när de använder sig av olika gängassocierade uttryck, till exempel en maskerad profilbild.

När det handlar om rekrytering genom appar tycks det handla om att få kontakt över stora avstånd och därmed hitta någon som inte är direkt kopplad till den drivande parten i brottsplaneringen (till exempel i en skjutning) snarare än om att hitta en helt anonym person. Fler än en av pojkarna uttrycker att det är självklart att man behöver veta vem som ska utföra brottet så att man vet att personen går att lita på, till exempel att den inte berättar för fienden eller tar vapnet och försvinner. Denna iakttagelse kan givetvis bero på luckor i det insamlade materialet och bör betraktas med försiktighet.

Det förekom vid ett tillfälle att en placerad pojke berättade om erfarenheter av rekrytering i sociala medier, men det visade sig vara information som hämtats från ett avsnitt av Uppdrag Granskning. Detta är värt att nämna då skildringar av fenomenet i nyheter, i skrivande stund, tycks komma från en begränsad, gemensam källa av empiriska fall. Det förekommer också vid flera tillfällen att fältarbetare berättar om rekrytering via sociala medier, men att detta inte alltid är egna erfarenheter utan ofta information som delats via informationsmaterial, till exempel utbildningsmaterial från Polismyndigheten eller media. Se kapitlet Metod och material för en diskussion om hur studien har hanterat detta fenomen. Den rekrytering som beskrivs av fältpersonal är ofta inledningsvis relationsskapande och något som framför allt sker i det fysiska rummet med till exempel erbjudanden om enkla pengar för små tjänster. Det förekommer att personal har erfarenhet av rekrytering online men dessa fall är få och fältarbetarna har inte kunnat eller velat beskriva personernas historia i detalj.

På liknande vis känner några fältarbetare igen sig i berättelsen (som är vanlig i media) om personer som rekryteras till brott från ”ingenstans” medan andra upplever den berättelsen som felaktig eller överdriven. Det finns ambivalens i studiens material gällande just frågan om rekrytering och vilka som är sårbara för den. De flesta menar att det så gott som alltid finns social problematik i botten och att personen varit känd på något sätt för socialtjänsten och att den stora överraskningen är brottets grovhet och hastigheten med vilken den unges brotts-trappa har eskalerat. Det förekommer dock fall där personalen blivit överraskad av en person som de inte känt särskild oro för. Ofta beskrivs dessa fall som gällande ensamma eller utstötta ungdomar, men det finns också exempel på när det inte har varit fallet utan där ungdomen varit en person som uppfattats som social.

Skolenkät

Eleverna som har svarat på skolenkäten har fått svara på frågan om huruvida någon tagit kontakt med dem via sociala medier gällande att utföra något brott, till exempel genom att tvinga dem att utföra något, eller genom att erbjuda något i utbyte, som exempelvis pengar eller status. Av alla elever som svarat på frågan (n=5620) har knappt var tjugonde (4,8%, n=270) svarat att de har erfarenhet av en sådan kontakt, knappt var femtionde (1,7%, n=95) av dem har upplevt det flera gånger. Eleverna har getts möjlighet att i en fri fråga berätta om kontakten, vilket de flesta inte har gjort (många har explicit svarat att de inte vill berätta). Av

de 86 någorlunda konkreta fritextsvaren som ändå lämnats handlar 17 om att man blivit ombedd eller hotad att skicka nakenbilder eller utföra sexuella tjänster, 11 är relaterade till försäljning av narkotika och 9 till penningtvätt eller bedrägerier. 5 svar handlar om att man ombetts genomföra en sprängning eller skjutning, och 5 om att man har blivit rekryterad till ett gäng eller utfört tjänster som att förvara ett vapen. En elev svarar att hen själv har rekryterat andra. Övriga svar är sådana som är svåra att kategorisera. De kan till exempel nämna en specifik plattform, att någon skickat något till eleven eller att man mottagit ett hot, utan tillräcklig kontext för att det ska gå att tydligt förstå vad kontakten handlat om.

4.3.2 Innehåll på sociala medieplattformar som explicit skildrar våld eller glorifierar kriminella aktörer

Att rekrytera barn och ungdomar för kriminella uppdrag är tveklöst olagligt. Polismyndigheten har under 2025 upptäckt 78 sådana, olagliga, händelser som föranlett kontakt med sociala medie-plattformar eller värdtjänstleverantörer för att begära att materialet tas bort. Att i sig glorifiera kriminalitet eller kriminella grupperingar är dock inte olagligt. De stora sociala medie-plattformarna har communityregler som förbjuder användare att publicera vissa slags innehåll på plattformarna, dessa är som regel mera långtgående jämfört med lokal lagstiftning. Reglerna kan skilja sig något åt mellan plattformarna men både till exempel Meta och Tiktok har regler som förbjuder organisationer eller individer som förespråkar eller utövar våld att använda plattformen, våldsamt eller kriminellt beteende på plattformen, och grovt, våldsamt visuellt innehåll som kan orsaka obehag för användarna.

Meta, som står bakom Facebook och Instagram, redovisar inga siffror per land eller region, men tog mellan juni och september 2025 enligt sin egen rapportering bort totalt cirka 379 000 poster relaterade till organiserat hat och 8,2 miljoner relaterade till våldsamt och grafiskt innehåll. För organiserat hat togs 98,8 procent av posterna bort innan en användare hade rapporterat det, och för våldsamt innehåll 96,7 procent (Meta, 2025). Tiktok, som rapporterar siffror specifikt för Sverige tog mellan januari och mars 2023, enligt sin rapportering, bort totalt 204 746 videor från Sverige, 89 procent av dem innan de rapporterats och 53 procent innan någon användare sett dem (Tiktok, 2025).

4.3.3 Innehåll på sociala medieplattformar som glorifierar en kriminell livsstil

När forskarna för studiens räkning talat med några av de stora sociala medieplattformarna har de varit tydliga med att de tar ned sådant material som bryter mot deras användarvillkor, i stor utsträckning innan någon användare rapporterat innehållet, men att det också finns en betydande gråzon. Det är till exempel inte otillåtet att publicera innehåll där man uppträder med dyra bilar, konsumtionsvaror eller stora mängder kontanter. Det är inte otillåtet att uppträda med ett vapen på bild eller video, och inte heller att erbjuda arbete, även om kontexten som erbjudandet görs i signalerar för mottagaren att det som erbjuds är olagligt. Sådant material, säger en av plattformarna, har man inget arbete emot eftersom man inte på ett tydligt sätt kan definiera det. Att ta bort sådant material, säger de, skulle innebära stora etiska svårigheter.

En av studiens grundfrågor rör romantisering eller glorifiering av kriminalitet genom spridning av innehåll online som visar en lycklig och eftersträvsvärd bild av kriminalitet. I våra intervjuer med fältgrupper och fritidsgårdar dyker just frågan om den sortens skildringar av ett kriminellt liv ofta upp; det skildras i musikvideor där artister typiskt uppträder maskerade, med vapen eller vapenattrapper, med stora mängder kontanter och dyra bilar, och där texterna handlar om vapen, våldsdåd och kriminalitet. Andra videor förmedlar en lyxig tillvaro utomlands, till exempel i Dubai eller Spanien; innehåll som signalerar status, pengar och gemenskap.

4.3.4 Nyhetskonton

Ytterligare en kategori av innehåll som varken är olagligt eller bryter mot plattformarnas användarvillkor är nyhetskonton som rapporterar om kända brott, konflikter och intriger kopplade till nätverkskriminalitet i Sverige. Dessa konton (till exempel Crime Sweden Investigators, Sweden Crime och Prime Crime som är några av de vanligaste) har tiotusentals följare på Instagram och Youtube. Den största, Crime Sweden Investigators, har över 70 000 följare på Instagram. Detta tyder på att det är långt fler än kriminellt aktiva som tycker att det är intressant och underhållande att följa. I en intervju beskrivs sådana konton som något som kan liknas vid ett slags dokusåpa, där många ungdomar följer vad som händer i kriminella konflikter. Det förekom i intervjuer med Sis-placerade pojkar att de pratade om sitt eget fall och att det fanns omnämnt på dessa plattformar. Det förekom också att pojkar berättade att deras brott uppmärksammats av nätverkskriminella på den ”sida” man själv befunnit sig på (om än på ett avlägset sätt). Det kunde då förekomma att ens namn postades i bilder och videor på sociala medier bredvid en eller flera kistor, som representerar antal dödade människor. I något fall skedde detta i form av en musikvideo av en rappare knuten till det aktuella gänget. Ibland förekommer det att polis och media refererar till särskilt gängassocierade rappare som gängens ”krimfluencers”, men detta var inte ett ord som någon av pojkarna själva använde.

4.4 Videor och annat innehåll som sprids genom direktmeddelanden i meddelandeappar

I likhet med hur spridning av våldsamma videor skildras i skolenkätens fritextsvar, berättar de Sis-placerade pojkarna att det är vanligt att videor som visar skjutningar eller misshandel som rör Sverige eller svenska rappare skickas genom grupper av vänner snarare än att de sprids i öppna eller halvt öppna (här avses stora grupper med tiotusentals följare, som inte kan betraktas som privata men som kräver att man släpps in) grupper. Tiktok och Instagram plockar enligt några av de intervjuade pojkarna ner våldsamma videor men de berättar att detta går att kringgå genom att videor blurras eller förses med emojis över de delar som visar vapen. Det förekommer att censurerade videor sprids på till exempel Instagram eller Tiktok och att tittarna kan be personen bakom kontot att skicka videon ocensurerad i ett privat direktmeddelande (ett DM). Det verkar enligt pojkarna vara vanligast att grova våldsfilmer på avrättningar och fall av misshandel sprids i grupper på Telegram. Dessa grupper kan också innehålla andra saker, som till exempel försäljning av droger. I sammanhanget verkar Snapchat vara den app som flest använder för att sälja droger öppet eller för att sälja alkohol genom så kallade ”hinkkonton”. Snapchat är en mycket vanlig app som ”alla har” vilket gör det till ett tacksamt medium. Snapchat har en funktion med meddelanden som försvinner, vilket underlättar anonymiteten i droghandeln. Snapchat har också en kartfunktion som är användbar under tiden själva brottet ska begås, därför att den möjliggör tydliga instruktioner och kontroll, enligt fältpersonal. Våldsamma videor sprids inte sällan med pålagda röster, emojis eller ljudeffekter som skapar en slags komisk effekt. På detta vis kan distans, ambivalens och ironi skapas inför det grova våldet på ett sätt som speglar hur extremistiskt material tenderar att spridas online (se t.ex. Törnberg, 2025 och Nilsson, 2021).

Spridning av videor och bilder online är ett återkommande tema i intervjuer med fältarbetare, vilket behandlas under rubriken De digitala miljöernas roll i konflikter.

5 Attityder och påverkan

5.1 Sociala medier och påverkan

FOI:s uppdrag från regeringen omfattar bland annat att undersöka hur barns och ungas attityder till våld och kriminalitet påverkas av att de exponeras för innehåll som marknadsförs i en kriminell livsstil. Det kan konstateras att det i sociala medier och andra digitala miljöer förekommer mycket material som är våldsamt eller som har koppling till kriminalitet eller kriminella nätverk och konflikter. Men i vilken utsträckning blir då barn och ungdomar påverkade av sådant innehåll? Tidigare forskning som redovisats i denna rapport gör gällande att sambanden mellan användning av sociala medier eller dataspel online och egen brottslighet är lite beforskade och svagt belagda. Empiriska studier kan finna stöd för kortsiktig påverkan men med den långsiktiga effekten på attityd och beteende är det betydligt svårare (se t.ex. Weulen Kranenbarg & Weerman, 2025).

De Sis-placerade pojkar som intervjuats för denna rapport nämner oftare än våld ett helt annat slags innehåll i sina flöden: matlagningsprogram, roliga klipp (inte våld) och program med till exempel Mauri Hermundsson, en av Sveriges populäraste programledare och youtuber. De kunde också påpeka att de inte ”bara lyssnade på rap” utan också på svensk pop. På frågan om de upplevde att de hade haft en glorifierad bild av kriminalitet innan den dom som lett till placering svarar de flesta ja, men de beskriver att denna kommit från umgänget i det bostadsområde som de växt upp i. Att det skulle ha kommit från digitala medier för egen del håller ingen med om. Här är det värt att dra sig till minnes den diskussion som förts i relation till begreppet cyberbanging, nämligen frågan om hur den unga generationen som växt upp med en digital verklighet tolkar och förstår skillnaden mellan den fysiska och den digitala världen. Kort sagt, det är möjligt att det ”vuxenvärlden” skulle betrakta som digital aktivitet helt enkelt inte upplevs som skilt från övriga aktiviteter av ungdomarna. Samtidigt berättar flera att deras bild är att det absolut sprids glorifierande budskap online och de håller det inte för osannolikt att någon kan bli påverkad. Det är dock vanligt att pojkarna undviker att generalisera, till exempel uttryckt som ”det är olika, det är från person till person”. Flera verkar dock övertygade om att ingen tvingas in i kriminalitet, utan deras bild är snarare så att den som söker också finner.

Den typ av påverkan som pojkarna ändå lyfter i intervjuerna handlar grovt uppdelat antingen om hur unga människor påverkas av att se våld eller om hur unga människor påverkas av att se att andra har mycket saker och pengar. När det handlar om att se att andra har mycket saker och pengar förekommer det att pojkarna anser att det kommer från musikvideor, då kan också sådana statussymboler som kedjor, vapen och utlandsresor nämnas.

När det handlar om att se våld online sträcker sig pojkarnas reflektioner över eventuell påverkan över ett bredare spektrum. Någon konstaterar att det självklart påverkar unga människor negativt att se grovt våld: ”Om det påverkar en vuxen, vad kan det göra med ett barn. Det är tragiskt”. I samtal om videor som visar hur personer dödas är det tydligt att flera av pojkarna kan relatera personligen och inte föreställer sig att det är en främling på videon utan att det faktiskt är någon man känner. De föreställer sig till exempel att det är den dödas mamma eller bror som kan se videon och uppfattar detta som hemskt. Några av pojkarna har erfarenhet av att ha sett vänner bli skjutna i videor och detta beskriver de som tungt och jobbigt, till exempel att hela kroppen kändes tung. Det är dock vanligt att pojkarna skiljer dessa videor från videor på främlingar som blir skjutna, till exempel rappare. Det har funnits flera sådana exempel under de senaste åren. Många tar mordet på rapparen Gaboro som exempel på en video de har sett. Denna typ av videor förhåller sig flera till med hårdhet och de ger uttryck för en slags normalisering genom att till exempel säga att det helt enkelt är något man får räkna med i den här världen, att det är vanligt eller normalt. De kan ibland reflektera över att det i sig är konstigt (att det har blivit normalt) men många stannar vid att det tillhör spelreglerna. En annan kategori av våldsamma videor som många berättar att de tittar på, antingen aktivt eller för att

det helt enkelt finns i flödet trots att man försöker undvika det, är filmer från krig, mexikanska karteller eller filmer på kroppsstraff eller avrättningar. Det förekommer i enstaka intervjuer att pojkarna berättar att detta är något de aktivt tittar på men i de flesta fall är det inte innehåll som pojkarna själva väljer att se. ”Algoritmerna har förstört min telefon”, som en person uttryckte det. De som aktivt väljer att titta beskriver en slags avtrubbnings inför våldet. I något fall låter det som att personen i fråga aktivt tränat sig på att se våld för att inte känna något. I detta fall låter det också som att personen uttrycker en dragningskraft till tydligheten och disciplinen i kroppsstraffen, till exempel att händer huggs av om man stjälar. Det förekommer att personer uttrycker intresse för militära operationer i samband med de våldsamma videorna och att man visar intresse för vapen som del av fascination för död och våld. I ett fall verkar vapenintresset snarare komma från ett tekniskt intresse för vapen och militär.

5.2 Subkultur

En gemensam nämnare i intervjuer med både placerade pojkar (som berättar om egen erfarenhet) och fältpersonal (som berättar om aggregerad erfarenhet från arbete med ungdomar) är beskrivningar av att det finns ett utbrett samtida intresse för gängkriminella och den kultur som bildas runt dem – ibland på så långt avstånd att det som återstår är ett performativt användande av vissa kläder och ord och ibland mycket nära den kriminella kärnan i det lokala området.¹⁶ Ur intervjumaterialet med fritidsgårdspersonal och fältarbetare är det flera som menar att det uppfattas som coolt att vara kriminell. Vissa kopplar det mest till en stil medan andra förknippar det med ensamhet och en jakt på gemenskap. Fältpersonal berättar till exempel om att det är vanligt att ungdomar på profilbilder i sociala medier uppträder maskerade eller poserar som om de höll i ett vapen och att det – framför allt hos pojkar – finns stilattribut som kännetecknas av Guccikeps, Louise Vuitton-mössa, elskoter, svarta nitrilhandskar och dubbla byxor (det kommer sig av att man ska kunna ta av sig det övre lagret snabbt vid flykt), och som fältpersonalen kopplar till en fascination för kriminalitet. Personal på en fritidsgård berättar om barn som öppet frågar personalen: ”Var kan vi få tag på vapen? Vi ska spela in en musikvideo till en rappare.”

Några från fältpersonal poängterade att den här estetiken varken är ett marginellt fenomen eller ett tecken i sig på att någon närmar sig kriminella nätverk. Istället är det flera av intervjupersonerna, både bland fritidsgårdar och fältgrupper, som lyfter hur detta speglar en samtidskultur i stort. Exempel som ges är både samtidens vurm för snabba pengar, entreprenörskap, konsumtion och ”life hacks”.¹⁷ Andra exempel är tv-serier som Snabba Cash, kvällstidningsreportage och rapmusikens popularitet. Flera hänvisar till en upptagenhet av att jaga pengar och status, och av att konsumera dyra saker. Men samtalen avspeglar samtidigt en avsaknad av tilltro till traditionella sätt att ta sig fram i livet, som utbildning och arbete. Snarare framträder en bild av en extremt individualistisk inställning till den egna framtiden. Det handlar inte i sig om kriminalitet, utan om att vara en ”hustler”, en som hittar genvägar till framgång. Berättelserna ligger nära den bild som förmedlas i Ungdomsbarometerns generationsrapport för 2026, där man beskriver en ung generation som har en osäker eller dyster syn på samhällets framtid, i hög utsträckning är individualister och som fäster stor vikt vid att tjäna pengar, intressant nog parallellt med att fokuset på att prestera bra i skolan sjunker. Utifrån Ungdomsbarometern vet man också att sex av tio ungdomar känner stress över sin ekonomi varje vecka. En av de pojkar som intervjuades för denna studies räkning säger att alla dessa influencers som dyker upp på sociala medier och pratar om hur de blev rika och om hur man ska bli rik, de har alla en sak gemensamt, de säger ”gör inte vad staten vill att du ska göra”. ”De kanske inte menar kriminalitet, de menar förmodligen såhär aktier, kryptos och sådana saker fast man tänker ju ändå på olika sätt att tjäna pengar än att bara jobba”. Musikvideor kan vara ytterligare ett sätt att sprida stilen. Det är dock flera ur materialet som har påpekat att musikvideorna och det som

¹⁶ Med performativitet menar vi språkliga och kroppsliga uttryck som skapar identitet, till exempel olika grader av tillhörighet till en subkultur.

¹⁷ Engelska ord inom citattecken är sådana ord intervjupersonerna själva valt att använda.

av vuxenvärlden kallas ”gangsterrap” har tappat i popularitet och att det som istället kvarstår, och som framstår som subkulturens kärna, är jakten på snabba pengar. Att musiken inte är lika populär längre kan bero på att den etablerade branschen har dragit sig ur efter att flera uppmärksammade mord lett till hot också mot människor i branschen, enligt en journalist som intervjuats för studiens räkning.

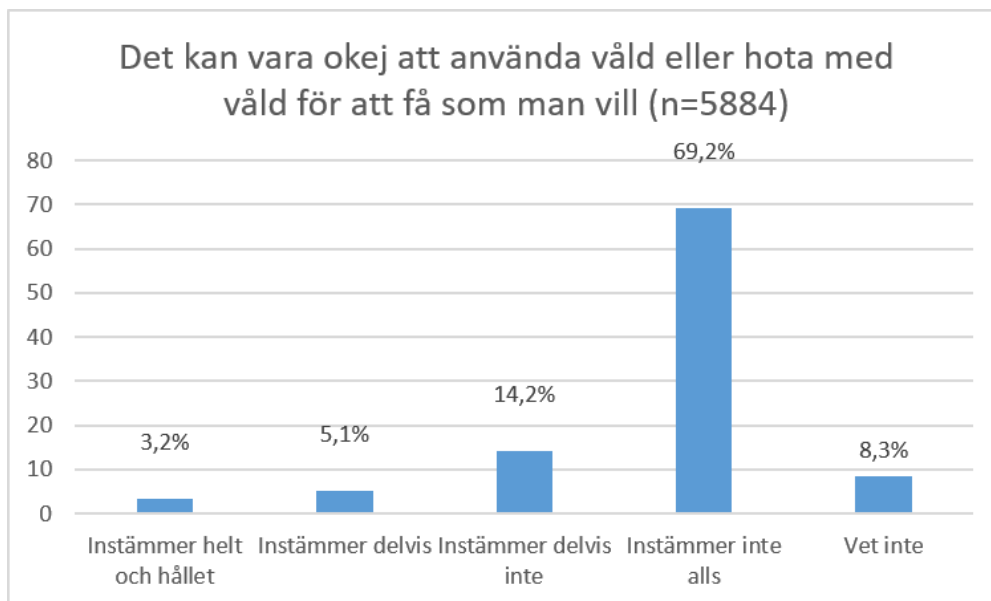
Påfallande ofta använder de placerade pojkarna ordet ”trend” för att beskriva samtidens intresse för kriminalitet. Flera uttrycker (som ovan) att de själva inte tycker att det är coolt eller status med kriminalitet men att många verkar tycka det, något som tydligt kommer till uttryck i följande citat från en av pojkarna: ”Jag vet inte varför men alla vill vara mördare nu för tiden. Det finns något charmigt i det tydliga”. Någon annan uttryckte att det brukade vara bara kriminella som håller på med brott och att det ansågs illa av andra, men att det har ändrats eftersom att det nu är trendigt. Andra uttryckte frustration över att ungdomar som ”inte behövde” hålla på med kriminalitet gjorde det ändå, bara för att det var coolt. De skulle enligt egen utsago aldrig syssla med brott om de inte känt sig tvungna, om de till exempel hade haft bättre ekonomi i familjen. I dessa fall förekom det att pojkarna pratade om ”vanliga pojkar” som kommer från välfungerande familjer. Dessa familjer kunde beskrivas som underbara, att det finns någon där man kan prata med och att det finns en ordnad ekonomi.

En annan generationsaspekt som beskrivs i Ungdomsbarometerns rapport är en ökad betoning på traditionella – och ibland konservativa – ideal bland unga, vilken också återkommer i intervjuer med fältpersonal och fritidsgårdar. Machonormen som hänger samman med gängkriminaliteten hör också samman med föreställningar kring könsnormer som sprids av influencers i sociala medier, till exempel att det huvudsakligen är killar som ansvarar för att tjäna pengar och försörja flickvänner eller familj. En fältpersonal tror att det finns en stark press på unga killar, redan från tretton- eller fjortonårsåldern, att uppfylla verkliga eller upplevda förväntningar. ”Vi frågade en kille igår, varför skaffar du inte tjej? ’Jag har inte råd’. Han var tretton år gammal.” Det ska, säger intervjupersonen, vara dyra kläder, en större present. Det är den livsstilen som presenteras.

5.3 Prokriminella värderingar och egen erfarenhet av våld och kriminalitet

Med kunskapen att vissa ungdomar uppfattar kriminalitet som coolt eller trendigt blir det intressant att närma sig den svåra frågan om huruvida det finns några samband mellan prokriminella¹⁸ eller våldsaccepterande värderingar och egen erfarenhet av att utöva våld eller att begå kriminella handlingar. Man kan till att börja med använda resultaten från skolenkäten för att undersöka elevernas inställning till och erfarenheter av att begå kriminella handlingar eller att utöva våld. På den specifika frågan om huruvida det är okej att begå våldshandlingar för att vinna egna fördelar, är det ett fåtal (8,3%, n=488) som helt eller delvis tycker det, medan sju av tio helt avvisar en sådan inställning (se figur 4).

¹⁸ Med prokriminella värderingar avses åsikter och attityder som exempelvis legitimerar kriminella handlingar för att uppnå ett önskat resultat. Motsatsen brukar benämnas som prosociala värderingar.

Figur 4: Svar på frågan "Hur ser du på följande påstående? Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill." Siffrorna avser andel av de som har svarat på frågan.

Tillfrågade om hur mera specifika olagliga handlingar betraktas i kamratgruppen är det knappt sex procent av eleverna som anser att det skulle vara helt eller ganska okej att göra något kriminellt för att tjäna pengar eller att slå sönder en fönsterruta med flit, medan acceptansen för att stjäla eller snatta i en affär eller att slå ned en person som sagt något förolämpande är något högre.

På frågan om huruvida eleverna har egen erfarenhet av att begå våldsamma eller kriminella handlingar så är det, med några mindre undantag, för varje fråga mindre än 10 procent som under det senaste året faktiskt har haft en sådan erfarenhet. Drygt sex procent av eleverna har utsatt någon annan för våld och ungefär lika många har hotat någon med våld.

Tabell 4: Svar på frågan "Vad tror du dina kompisar skulle tycka om du ..." följt av respektive påstående. Resultat i procentenheter.

	Stal något i en affär? (n=5603)	Slog ner en person som sa något förolämpande? (n=5608)	Slog sönder en fönsterruta med flit? (n=5606)	Gjorde något kriminellt för att tjäna pengar? (n=5606)
Helt okej	6,3	8,2	2,3	2,6
Ganska okej	8,5	14,7	3,4	3,1
Inte så okej	26,5	19,5	16,6	11,2
Inte alls okej	44,9	45,2	64,8	70,2
Vet inte	13,8	12,4	12,9	12,9

Tabell 5: Svar på frågan "Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna" följt av respektive påstående. Resultat i procentenheter avrundade till en decimal.

	Stulit eller snattat (n=5621)	Förstört något med flit (n=5626)	Brutit dig in någonstans (n=5614)	Slagit ner någon eller utsatt någon för annat våld (n=5622)	Kört bil eller mc utan körkort eller körkortstillstånd (n=5622)	Använt falskt ID-kort (n=5628)	Hotat någon med våld (n=5627)	Åkt fast av polisen (n=5626)
Fler än 3 gånger	3,0	5,1	1,7	1,8	5,2	2,1	2,2	1,6
1-2 gånger	6,6	15,6	5,0	4,3	8,7	2,6	3,9	4,8
Aldrig	90,3	79,3	93,3	93,9	86,0	95,3	94,0	93,6

Men finns det då några samvariationer mellan att ha en förlåtande eller bejakande inställning vill våld eller kriminalitet, och att ha egna erfarenheter av att ha utövat våld eller kriminalitet? Svaren i skolundersökningen bör, i detta syfte, tolkas försiktigt. I enkäten har eleverna inte explicit tillfrågats om sin inställning till kriminalitet utan bara om aspekter av en sådan inställning, och resultatet säger heller ingenting om allvarligheten i de våldsamma eller kriminella handlingar som eleverna självrapporterat. Man måste också räkna med att svaren kan ha en performativ komponent eller av andra skäl inte vara helt sanna. Vidare kan man inte förvänta sig att sådana samband visar något slags kausalitet mellan värderingar och erfarenheter, mera sannolikt är det att båda sakerna beror på andra faktorer, som är för forskarna okända. Men vi kan trots det med en viss tillförsikt tala om att det finns en samvariation mellan att hysa en accepterande inställning till våld och kriminalitet, och att själv ha sådana erfarenheter.

I skolenkäten finns det statistiskt signifikanta samband mellan att instämma (helt eller delvis) i påståendet *Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill* och samtliga frågor avseende egen våldsanvändning eller kriminalitet som har ställts.

Tabell 6: χ^2 -analys av korrelation mellan svarsalternativen Instämmer helt eller Instämmer delvis på frågan "Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill" och svarsalternativ som beskriver erfarenhet av våldsamma eller kriminella handlingar.

Det kan vara ok att använda våld eller hota med våld för att få som man vill Instämmer helt/delvis (n=341)						
						95% konfidensnivå
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	övre
Hotat annan med våld minst 1 gång	265	425.7	< 0.001	0.301	11.41	15.083
Utsatt annan för våld minst 1 gång	209	331.3	< 0.001	0.266	10.52	14.268
Åkt fast av polisen minst 1 gång	283	217.2	< 0.001	0.215	6.671	8.872
Brutit sig in minst 1 gång	277	177.4	< 0.001	0.1905	5.916	7.919
Förstört något med flit minst 1 gång	934	157.2	< 0.001	0.183	3.920	4.918
Stulit minst 1 gång	442	115.5	< 0.001	0.157	3.923	5.118

Räknat på samtliga elever i det totala urvalet¹⁹ som har svarat på frågan (5 622 personer) har 6,1 procent svarat att de har *utsatt någon för våld* minst en gång. Motsvarande andel för de som instämmer helt i att det kan vara okej att använda eller hota med våld (190 personer) är 34 procent, och för dem som instämmer helt eller delvis i påståendet (488 personer) är det 25 procent. Liknande samband som i tabellen ovan syns avseende att till exempel ha *hotat någon med våld*, att ha *brutit sig in* eller *stulit eller snattat*, att ha *åkt fast för polisen* eller att ha *förstört något med flit*. Resultaten blir ungefär desamma, men något svagare, om man byter ut påståendet om att det är okej att använda våld mot till exempel *Vad skulle dina kompisar tycka om du gjorde något kriminellt för att tjäna pengar* eller *Det är viktigt att följa lagar och regler*. Dessa beräkningar återfinns i Appendix.

¹⁹ Det totala urvalet avser samtliga svar, även sådana där det saknas svar på vissa frågor (se metodavsnitt)

Tittar man på grupperna som beskrivits i metodavsnittet och som kommer att användas fortsättningsvis, framkommer en tydlig skillnad mellan dem. Grupperna är delvis konstruerade utifrån erfarenhet av våldsamma och kriminella handlingar varför andelar som följer av gruppernas definitioner utelämnats.

Tabell 7: Svar på frågor avseende erfarenhet av att begå våldsamma eller kriminella handlingar samt på frågan om det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt vålds- bejakande (n=21)	De vålds- accepterande våldsutövarna (n=85)	De vålds- accepterande (n=341)	Vålds- utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds- avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
okej använda våld, instämmer helt eller delvis	7,3				32,7	19,9		26,2
stulit minst 1 gång	9,4	90,5	54,1	25,8	43,5		6,2	32,7
förstört med flit minst 1 gång	19,9	100,0	84,7	46,0	69,6	63,8	13,6	51,0
brutit sig in minst 1 gång	5,9	95,2	62,4	22,3	40,0	32,8	3,2	28,7
utsatt annan för våld minst 1 gång	5,5	100,0		24,9		25,6		28,7
hotat någon med våld minst 1 gång	5,7	95,2	85,9	30,5	54,2	30,1	1,4	29,2
åkt fast av polisen minst 1 gång	6,0		61,2	24,3	34,6	26,2	3,0	27,2

5.4 Mönster i användning av sociala medier

I skolundersökningen har det ställts detaljerade frågor om hur mycket tid eleverna spenderar framför skärmen, varför de använder sociala medier, vad de tittar på, och vilka appar de använder. Det här avsnittet undersöker i vilken utsträckning det går att upptäcka samvariation mellan svaren på frågorna kring elevernas mediekonsumtion, och svaren kring inställning till och erfarenhet av våld och kriminalitet.

Till att börja med kan vi konstatera att det inte syns några relevanta samband mellan svaren kring våld och kriminalitet och rapporterad skärmtid, och inte heller avseende svaren kring varför eleverna använder sociala medier eller vilka innehållskategorier de brukar titta på.

Tabell 8: χ^2 -analys av (avsaknaden av relevant) korrelation mellan svarsalternativet "tillbringar mer än 5 timmar per dag framför en skärm" och svarsalternativ som beskriver erfarenhet av våldsamma eller kriminella handlingar.

En vanlig dag - hur mycket tid spenderar du framför en skärm? Mer än 5 timmar per dag (n=1879)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Hotat annan med våld minst 1 gång	265	13.80	< 0.001	0.054	1.595	1.244	2.045
Utsatt annan för våld minst 1 gång	260	2.357	0.134	0.022	1.218	0.947	1.566
Åkt fast av polisen minst 1 gång	283	2.474	0.118	0.023	1.214	0.953	1.547
Brutit sig in minst 1 gång	277	2.690	0.114	0.024	1.227	0.961	1.566
Förstört något med flit minst 1 gång	934	28.58	< 0.001	0.078	1.480	1.281	1.710
Stulit minst 1 gång	442	25.84	< 0.001	0.074	1.658	1.362	2.018

Inte heller när det gäller vilka appar som eleverna använder syns det några tydliga mönster. Om man tittar på de elever som uppger att de har blivit kontaktade via sociala medier med syfte att få dem att begå brott, ser man att de använder apparna Telegram och Signal – som diskuterats ovan – i större utsträckning än eleverna som helhet (3,5 procent jämfört med 1,9 procent för Signal och 8,2 procent jämfört med 6,2 procent för Telegram). Samtidigt gäller detta även flera andra appar, och sambanden mellan appanvändning och att ha blivit kontaktad för att begå brott är generellt svaga.

Tabell 9: χ^2 -analys av korrelation mellan att minst en gång ha kontaktats i sociala medier gällande att utföra brott och användning av specifika appar. Endast statistiskt signifikanta resultat har tagits med.

Har någon tagit kontakt med dig via sociala medier gällande att utföra något brott? Ja en/flera gånger (n=202)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Far Cry 6	113	27.25	< 0.001	0.076	3.892	2.248	6.738
Telegram	290	24.28	< 0.001	0.072	2.714	1.796	4.100
Call of Duty	486	16.20	< 0.001	0.059	2.088	1.448	3.012
Signal	91	13.62	0.002	0.054	3.172	1.661	6.056
Counter Strike	711	9.491	0.003	0.045	1.694	1.207	2.378

Ser man istället på svaren på frågorna kring våld i flödet i de sociala medier de använder framträder dock ett mönster. När man jämför de grupper som studien har definierat ser man att ungefär en av tjugo elever i hela urvalet uppger att de ser våld i sina flöden varje dag. Motsvarande andel är betydligt högre bland de elever som har klassificerats som särskilt våldsbejakande, där det gäller ungefär varannan. Bland elever som uppger att de har utsatt någon för våld under det senaste året gäller det ungefär var fjärde. Andelen är också påtagligt högre bland de elever som uppgett att de under det senaste året stulit något, och minst bland gruppen som benämnts de våldsavisande.

Tabell 10: Svar på frågorna "Har du sett våld i dina flöden i något av de sociala medier du använder?" och "hur ofta ser du innehåll med inslag av våld i dina flöden?" (frågan har ställts till dem som svarat att de har sett våld.) Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt vålds- bejakande (n=21)	De vålds- accepterande vålds- utövarna (n=85)	De vålds- accepterande (n=341)	Vålds- utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds- avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Våld_i_flöde_ja	56,6	66,7	78,8	73,9	76,2	75,6	52,8	80,2
Våld_i_flöde_nej	25,9	23,8	16,5	15,5	14,6	13,6	29,5	12,4
våld_varje_dag	5,6	52,4	38,8	20,8	23,1	15,4	3,1	23,3
våld_minst_ varje_vecka	22,0	61,9	65,9	46,9	51,5	40,7	16,8	51,0
våld_minst_ varje_månad	33,6	66,7	72,9	54,3	62,3	58,6	28,8	63,9

Motsvarande resultat med χ^2 -analys avseende hela det kompletta urvalet (4 688 svar) och för några relevanta svarsalternativ framgår av tabellerna nedan:

Tabell 11: χ^2 -analys av korrelation mellan svarsalternativen Instämmer helt eller Instämmer delvis på frågan "Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill" och svarsalternativ som avser hur ofta respondenterna ser våld i sina sociala medieflöden.

Det kan vara ok att använda våld eller hota med våld för att få som man vill Instämmer helt/delvis (n=341)						
						95% konfidensnivå
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre övre
Ser våld i sociala medieflöden varje dag	262	161.7	< 0.001	0.186	5.722	4.243 7.716
Ser våld i sociala medieflöden varje vecka	1031	133.2	< 0.001	0.169	3.528	2.816 4.419
Ser våld i sociala medieflöden varje månad	1577	70.00	< 0.001	0.122	2.517	2.016 3.144
Har sett våld i sociala medier	2653	44.85	< 0.001	0.098	2.295	1.789 2.944
Har inte sett våld i sociala medier	1216	20.69	< 0.001	-0.066	0.504	0.373 0.680

Tabell 12: χ^2 -analys av korrelation mellan svarsalternativen 1–2 gånger och Fler än 3 gånger på frågan "Hur många gånger har du gjort följande under de senaste 12 månaderna: Utsatt någon för våld" och svarsalternativ som avser hur ofta respondenterna ser våld i sina sociala medieflöden.

Har utsatt någon för våld minst 1 gång under de senaste 12 månaderna (n=260)						
						95% konfidensnivå
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre övre
Ser våld i sociala medieflöden varje dag	262	159.6	< 0.001	0.184	6.267	4.552 8.653
Ser våld i sociala medieflöden varje vecka	1031	140.1	< 0.001	0.173	4.186	3.247 5.397
Ser våld i sociala medieflöden varje månad	1577	101.3	< 0.001	0.147	3.520	2.718 4.559
Har sett våld i sociala medier	2653	42.88	< 0.001	0.096	2.567	1.918 3.435
Har inte sett våld i sociala medier	1216	18.37	< 0.001	-0.063	0.472	0.333 0.670

Resultat av ungefär motsvarande styrka avseende andra relevanta frågor återfinns i Appendix.

En fråga som har återkommit i våra intervjuer är betydelsen av influencers för att forma barns och ungdomars världsbild. Eleverna i skolenkäten har tillfrågats om vilka influencers eller artister de tittar på eller följer i sociala medier. Frågan består av en flervalsfråga där upp till 48 artister eller influencers som är populära bland ungdomar eller som ansetts vara relevanta i förhållande till denna rapport kan väljas. Det är naturligtvis vanskligt att försöka uttyda samband mellan våld och kriminalitet och enskilda personer eller artister; dels är flera av de

rapartister som media ofta har kopplat till kriminalitet och gängkonflikter mycket populära i stora delar av underlaget till skolundersökningen, dels riskerar man att hamna i definitionsfrågor kring vilka slags innehåll som ska anses bejaka våld eller kriminalitet, vilket ligger utanför denna rapports uppdrag. För att ändå undersöka om det finns några mönster i innehållet som eleverna i studiens grupper följer eller tittar på har den procentuella skillnaden mellan hur många i olika grupper som följer en viss artist eller person jämfört med samtliga beräknats. Tabellen nedan redovisar en tio-i-topp-lista för varje grupp, med antalet procentenheters skillnad mot samtliga inom parentes.

Tabell 13: Svar på frågan "Vilka av följande influencers eller artister tittar du på eller följer på sociala medier? Kryssa för alla som stämmer" följt av 48 svarsalternativ. Tabellen visar de tio influencers eller artister där skillnaden mellan respektive grupp och samtliga är störst. Inom parentes redovisas skillnaden gentemot samtliga uttryckt i procentenheter (notera att siffran alltså inte visar andelen i respektive grupp som följer artisten eller influencern).

De särskilt våldsbejakande (n=21)	De vålds-accepterande våldsutövarna (n=85)	De vålds-accepterande (n=341)	Våldsutövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De våldsavvisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Charlie_Kirk (31,8)	Charlie_Kirk (26,6)	Charlie Kirk (17,1)	Charlie Kirk (13,6)	Yasin (7,4)	Zara Larsson (3,3)	JB (12,5)
1Cuz (31,5)	Andrew Tate (24,2)	Andrew Tate (15,9)	Andrew Tate (12,1)	Charlie Kirk (6,6)	Bianca Ingrosso (3,2)	Einär (10,8)
Andrew Tate (27,0)	Elon Musk (16,6)	Elon Musk (9,5)	1Cuz (11,5)	Einär (5,6)	Tilda Törnqvist (2,3)	Charlie Kirk (10,7)
Yasin (25,4)	1Cuz (12,3)	JB (9,4)	JB (9,5)	JB (5,2)	Julia Ringblom (1,9)	Yasin (10,0)
Haval (24,2)	JB (12,1)	Yasin (8,4)	Yasin (7,3)	Haval (4,9)	Mauri (1,8)	Andrew Tate (8,5)
JB (24,2)	Einär (12,0)	1Cuz (8,1)	Einär (7,0)	JLC (4,4)	Viktor Leksell (1,8)	Haval (8,0)
Ant Wan (22,6)	Haval (9,8)	Einär (7,9)	Elon Musk (7,0)	1Cuz (4,3)	Hov1 (1,7)	1Cuz (6,8)
Hezzy (22,0)	Yasin (9,6)	Haval (6,5)	Haval (6,8)	Emil Hansius (3,9)	Isa Östling (1,7)	Ant_Wan (6,4)
Thrife (21,7)	Pewdiepie (9,3)	Hezzy (5,8)	Pewdiepie (6,3)	Andrew Tate (3,8)	Benjamin Ingrosso (1,7)	Hezzy (6,1)
Einär (20,6)	Hezzy (8,7)	Ant Wan (5,7)	Hezzy (4,7)	ijustwanttobecool IJWTC (3,7)	Emil Hansius (1,5)	Siftyy (5,9)

Av beräkningen framgår att det finns ett tydligt mönster i hur eleverna i de olika grupperna har svarat. I svaren från samtliga grupper där eleverna svarat att de har erfarenhet av eller en accepterande inställning till våld och kriminalitet finns det en tydlig överrepresentation av att titta på eller följa den konservativa influencern Charlie Kirk, influencern Andrew Tate som är en del av det som brukar kallas för manosfären, och flera rapartister som har kopplats till svenska gängkonflikter och som uppträder med maskering, vapen och olika attribut för lyxkonsumtion i musikvideor. I den grupp som benämnts de våldsavvisande förekommer ingen överrepresentation av någon av dessa artister eller influencers. Det är viktigt att understryka att följandet av en viss artist eller influencer inte i sig indikerar våldsacceptans, kriminell identifikation eller något annat, och ännu mindre pekar mot ett orsakssamband mellan innehållskonsumtionen och inställningen till våld eller kriminalitet. Däremot framgår det av beräkningen att de grupper som har konstruerats utifrån svar på frågor avseende sådan inställning skiljer sig åt eller liknar varandra också med avseende på kulturell orientering.

5.5 Våld, kriminalitet och värderingar

I våra intervjuer med fältgrupper, fritidsgårdar och Sis-placerade pojkar återkommer, som beskrivits ovan, ett antal normer eller värderingar som flera av intervjupersonerna i och för sig kopplar till kriminalitet men som också kan sägas vara uttryck för en samtidskultur. Det handlar om sådant som upptagenhet vid konsumtion, pengar och status, konservativa eller rentav misogyna värderingar avseende könsroller och bristande tilltro till samhället och dess institutioner. I stort tycks svaren i skolenkäten bekräfta den bild som ges i intervjuerna. Eleverna

som har svarat att de har erfarenhet av eller en positiv inställning till våld och kriminalitet har en lägre tilltro till olika samhällsinstitutioner (särskilt rättsväsendet) jämfört med gruppen som i studien kallats de våldsavvisande och med samtliga, de har en lägre tilltro till demokratin, känner sig i mindre grad inkluderade i samhället och har en dystrare syn på framtiden och på sin förmåga att påverka den för egen del.

Tabell 14: Svar på frågor som beskriver respondenternas förtroende för samhället och dess institutioner, egen känsla av delaktighet i samhället och sin syn på framtiden. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt vålds- bejakande (n=21)	De vålds- accepterande våldsutövarna (n=85)	De vålds- accepterande (n=341)	Vålds- utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds- avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Litar på polisen i hög/ganska hög grad	74,2	23,8	36,5	48,4	44,6	59,0	81,6	55,0
Litar på domstolar och åklagare i hög/ganska hög grad	60,2	33,3	34,1	46,6	41,9	51,1	65,4	45,0
Litar på kriminalvården i hög/ganska hög grad	56,0	14,3	31,8	40,2	38,8	47,7	61,4	38,1
Litar på politiker i hög/ganska hög grad	31,6	23,8	22,4	29,6	24,2	26,5	33,2	25,2
Litar på socialtjänsten i hög/ganska hög grad	36,2	23,8	23,5	27,6	22,7	26,9	39,8	21,3
Litar på riksdagen i hög/ganska hög grad	49,2	19,0	25,9	36,7	36,9	43,0	53,0	37,6
Litar på regeringen i hög/ganska hög grad	47,0	38,1	32,9	36,1	38,8	40,5	50,3	33,7
Demokratin i Sverige fungerar som den ska Instämmer helt/delvis	72,5	71,4	64,7	63,9	61,2	67,9	76,8	59,4
Media i Sverige går att lita på (Till exempel Sveriges Radio, SVT) Instämmer helt/delvis	71,7	71,4	58,8	58,9	58,5	67,2	77,2	57,9
Överlag gör polisen ett bra jobb Instämmer helt/delvis	75,1	61,9	61,2	60,1	59,6	66,3	81,7	63,4
Politiker berättar inte hela sanningen för medborgare Instämmer helt/delvis	62,0	81,0	76,5	73,0	68,5	66,7	61,0	68,8
Det finns hemliga grupper som styr samhället i det dolda Instämmer helt/delvis	26,0	71,4	63,5	56,3	46,5	40,0	21,9	43,6

Jag känner mig inkluderad och som en viktig del av samhället Instämmer helt/delvis	65,8	42,9	51,8	58,9	55,8	59,0	69,4	55,0
Känner du dig respekterad och sedd i samhället av vuxna i din omgivning? I hög/viss grad	80,1	66,7	68,2	67,4	73,1	74,9	84,9	69,3
Känner du att du kan påverka ditt liv och din framtid? I hög/viss grad	86,3	71,4	80,0	75,7	80,4	81,4	90,5	81,7
Hur ser du på framtiden för din egen del? Mycket/ganska positivt	82,1	85,7	70,6	70,1	70,8	73,1	86,3	75,7

Dessa grupper utmärker sig också genom att de anser att det är mindre viktigt att följa lagar och regler, de är mera negativt inställda till invandring, anser i högre grad att det förekommer rasism i Sverige och är mera positivt inställda till en sänkning av straffbarhetsåldern för grova brott. Tydligast utmärker de sig när det gäller tre områden; de anser sig själva vara betydligt mera spänningssökande jämfört med de våldsavisande och samtliga, de har en betydligt mer konservativ inställning avseende manlighet där de till exempel i hög utsträckning menar att män inte bör visa känslor eller visa sig svaga medan kvinnor bör ta ett större ansvar för hem och barn (samtidigt som dessa värderingar inte alls tar sig uttryck i en negativ inställning till jämställdhet i sig), och de svarar i mycket högre utsträckning att status är viktigt i deras kompiskrets. Av alla svarande (i den totala urvalsgruppen, se metodavsnitt) har 21 procent instämt helt eller delvis i att hög status är viktigt i deras kompiskrets, medan 76 procent av dem som instämt helt i att det är okej att använda eller hota med våld, och 61 procent av dem som instämt helt eller delvis, har svarat motsvarande sak. Grupperna utmärker sig också i fråga om egen utsatthet för bland annat våld och kriminalitet och avseende socioekonomiska eller andra faktorer som har sitt ursprung i lokalmiljön eller hemmet. Sådana faktorer redovisas i avsnitt sex Vägen till involvering i grovt våld.

Tabell 15: Svar på frågor som beskriver respondenternas värderingar i olika avseenden. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angivit respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt vålds- bejakande (n=21)	De vålds- accepterande vålds- utövarna (n=85)	De vålds- accepterande (n=341)	Vålds- utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds- avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Jag tycker det är viktigt att följa lagar och regler som gäller i Sverige Instämmer helt	67,7	52,4	44,7	41,1	43,5	49,3	77,7	50,0
Jag tycker det är viktigt att följa lagar och regler som gäller i Sverige Instämmer helt/delvis	90,6	71,4	75,3	78,0	76,2	84,6	95,9	79,2
Kriminella gäng är ett stort samhällsproblem idag Instämmer helt	69,4	61,9	62,4	56,9	62,3	66,3	73,7	68,3
Kriminella gäng är ett stort samhällsproblem idag Instämmer helt/delvis	89,5	76,2	83,5	83,0	79,6	86,9	93,8	85,6
Sverige bör inte ta in mer invandrare Instämmer helt	28,8	66,7	61,2	53,7	43,8	39,6	24,2	43,1
Sverige bör inte ta in mer invandrare Instämmer helt/delvis	52,1	85,7	83,5	75,1	65,4	63,8	48,2	64,9
Det förekommer mycket rasism i Sverige Instämmer helt	25,8	42,9	34,1	27,9	34,6	32,8	26,2	32,7
Det förekommer mycket rasism i Sverige Instämmer helt/delvis	65,9	66,7	63,5	63,0	60,8	67,2	69,2	70,8
Vad tycker du om förslaget att sänka straffåldern till 13 år för grova brott? Mycket bra	30,6	71,4	54,1	42,5	42,7	36,0	29,1	37,6
Vad tycker du om förslaget att sänka straffåldern till 13 år för grova brott? Mycket/ganska bra	60,1	76,2	74,1	65,4	66,9	62,0	60,3	62,4
Jämställdhet mellan kvinnor och män är bra Instämmer helt	41,2	81,0	50,6	41,6	41,2	37,8	43,1	34,7
Män bör inte visa känslor Instämmer helt/delvis	15,3	76,2	60,0	52,5	33,5	26,7	9,8	23,8

Jämställdhet mellan kvinnor och män är bra Instämmer helt/delvis	76,3	85,7	77,6	76,5	71,9	74,2	79,3	66,8
Män bör inte visa sig svaga Instämmer helt	10,2	71,4	49,4	36,4	25,0	15,2	7,2	18,3
Män bör inte visa sig svaga Instämmer helt/delvis	25,7	76,2	68,2	63,9	48,5	34,2	19,5	33,7
Män bör inte visa känslor Instämmer helt	5,4	76,2	43,5	29,9	18,8	12,2	2,8	11,9
Kvinnor bör ta en större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt	6,4	66,7	41,2	30,8	22,3	13,1	3,4	13,9
Kvinnor bör ta en större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt/delvis	17,8	71,4	60,0	56,9	40,4	28,1	11,9	26,2
Kvinnor och män passar lika bra i en chefsroll Instämmer helt	67,1	57,1	34,1	38,7	45,4	56,1	77,0	59,9
Kvinnor och män passar lika bra i en chefsroll Instämmer helt/delvis	81,8	66,7	61,2	67,7	65,4	74,0	88,9	72,3
Jag gillar att söka spänning (tex. vara med om farliga situationer) Instämmer helt	9,7	90,5	61,2	39,9	33,8	26,0	5,9	27,7
Jag gillar att söka spänning (tex. vara med om farliga situationer) Instämmer helt/delvis	33,9	95,2	84,7	78,3	63,5	59,7	27,4	59,4
Hög status är viktigt i min kompiskrets Instämmer helt	5,0	81,0	41,2	30,2	18,5	12,4	2,4	13,9
Hög status är viktigt i min kompiskrets Instämmer helt/delvis	19,6	95,2	61,2	56,6	38,8	34,6	14,7	39,6

Också vid en χ^2 -analys omfattande hela det kompletta urvalet är det svarsalternativ gällande status, könsroller, spänningssökande och låg tilltro till rättsväsendet som står ut. En jämförelse mellan svarsalternativen *Instämmer helt i att det är okej att använda eller bota med våld för att få som man vill* (n=120), och *Instämmer helt i att status är viktigt i kompiskretsen* (n=236) ger att oddsen är 42 gånger större att svara det ena om man har svarat det andra (95% KI [28.2, 62.5]), med en phi-koefficient om 0,41. I tabellen nedan redovisas korrelation mellan svarsalternativet Instämmer helt eller delvis i att det är okej att använda eller hot med våld och svarsalternativ som gäller olika värderingar. Resultat för flera frågor återfinns i Appendix.

Tabell 16: χ^2 -analys av korrelation mellan svarsalternativen Instämmer helt eller Instämmer delvis på frågan "Det kan vara okej att använda våld eller hota med våld för att få som man vill" och svarsalternativ som avser värderingar hos respondenterna (urval).

Det kan vara ok att använda våld eller hota med våld för att få som man vill Instämmer helt/delvis (n=341)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Hög status är viktigt i min kompiskrets Instämmer helt	236	487.4	< 0.001	0.322	13.71	10.276	18.298
Män bör inte visa känslor Instämmer helt	251	437.7	< 0.001	0.306	12.02	9.055	15.967
Jag gillar att söka spänning Instämmer helt	453	384.7	< 0.001	0.286	8.434	6.601	10.776
Kvinnor bör ta större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt	300	365.3	< 0.001	0.279	9.473	7.224	12.423
Män bör inte visa känslor Instämmer helt/delvis	716	393.7	< 0.001	0.290	7.840	6.223	9.876
Kvinnor bör ta större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt/delvis	863	382.9	< 0.001	0.286	7.616	6.051	9.587
Hög status är viktigt i min kompiskrets Instämmer helt/delvis	917	320.6	< 0.001	0.262	6.526	5.192	8.201
Män ska inte visa sig svaga Instämmer helt	479	274.0	< 0.001	0.242	6.426	5.025	8.217
Jag gillar att söka spänning Instämmer helt/delvis	1591	322.8	< 0.001	0.262	8.238	6.317	10.743
Män ska inte visa sig svaga Instämmer helt/delvis	1203	282.3	< 0.001	0.245	6.049	4.796	7.630
Hur myckt litar du på polisen I mycket låg grad	300	217.5	< 0.001	0.215	6.513	4.921	8.621
Hur myckt litar du på polisen I mycket/ganska låg grad	833	197.0	< 0.001	0.205	4.571	3.638	5.743
Jag tycker det är viktigt att följa lagar och regler Instämmer inte alls/delvis inte	197	163.9	< 0.001	0.187	6.562	4.733	9.096.

6 Vägen till involvering i grovt våld

6.1 Vägen in

För den absoluta majoriteten av de Sis-placerade pojkarna har den digitala aspekten, enligt vad de själva berättar, varit helt marginell i relation till brottet de dömts för. Detsamma gäller bilden som träder fram ur materialet från Bris. Det förekommer att fältpersonal har erfarenhet av ungdomar som svarat på digitala annonser men dessa skildringar är få. Detta kapitel redogör för de historier som studien tagit del av om hur rekrytering eller socialisering istället har sett ut, och ställer dessa i relation till resultaten från skolenkäten.

Samtliga Sis-placerade pojkar beskriver sin väg in i kriminalitet som ett slags socialisering genom umgänge. Denna socialisering ser olika ut. I många fall har det handlat om en utbredd kriminalitet eller antisocialt beteende i området man har växt upp i och som man successivt har kommit in i, ofta i mellanstadieåldern. Man har ofta sett äldre i grannskapet eller haft äldre syskon eller andra släktingar som varit kriminella. På olika sätt har vägen legat öppen, den har känts som det enkla sättet till pengar och det liv man önskat sig.

Ibland pratar dessa pojkar om att samhället är svårt. De tar ibland sig själva som exempel och berättar att det inte har gått att få jobb eller att de har sett andra söka massvis med jobb utan att lyckas. Det förekommer att pojkarna i de här sammanhängen pratar om fördomar mot dem som kommer från utsatta områden. Ibland pratar pojkarna mer generellt och menar att vägen till vita pengar helt enkelt inte ligger öppen för alla, till exempel om man inte kan språket. För andra har vägen mot våld varit kortare, det kan ha eskalerat över en sommar från nästan ingenting till skjutvapenvåld. I de här fallen har det handlat om att en förändring har medfört att en meningsfull sysselsättning (till exempel sport) försvunnit och att man istället glidit över i kretsar, antingen vänner eller släkt, där grov kriminalitet har förekommit. En av pojkarna vars erfarenhet snarare var långsam socialisering i ett utsatt område och en socioekonomiskt svag familj menade att de som erfar den typen av snabb eskalering ofta är sådana som inte, i brist på bättre uttryck, vänjts in i kriminalitet, utan snarare sökt sig dit i jakt på coolhet.

I de fall då pojkarna socialiserats in finns ofta en liknande socioekonomisk bakgrund, med en ensamstående mamma och en pappa som antingen är frånvarande eller fläckvis närvarande och en uppväxt i ett utsatt område. Skolan har ibland fungerat bra, ofta inte. I vissa fall har kriminaliteten börjat i liten skala i det egna kompisgänget och man har medvetet försökt hålla sig ifrån de äldre eller de som är etablerade i gäng. Med tiden har denna uppdelning ("att flyga under radarn" för de andra kriminella) försvunnit och man har dragits in i systemet med kriminella grupper och nätverk. Flera pojkar nämner hur det redan etablerade systemet av nätverk bidragit till att mindre konflikter eskalerat genom att plötsligt involvera en mängd andra människor.

I Bris chattar och konversationer syns att det är gemensamt för den allra största delen av konversationerna att barnet har dåliga hemförhållanden – flera barn berättar om föräldrar som missbrukar, som inte har råd att försörja familjen, om svår trångboddhet. En annan gemensam faktor är att barnet inte anser sig ha någon vuxen att prata med; de misstror polisen och socialtjänsten och har inga andra vuxna kring sig som de kan prata med. En fjärde faktor som en stor andel av de hjälpsökande barnen berättar om är eget narkotikamissbruk, som ofta bara kan underhållas med fortsatt kriminalitet.

6.2 Platsens betydelse

På samma sätt som de intervjuade pojkarna berättar om vägen in i kriminalitet som något som utspelar sig i deras lokalområden, så är också fältpersonalens och fritidsgårdarnas berättelser präglade av de platser där de verkar. Hos fältpersonal i områden som är tungt belastade av nätverkskriminalitet blir skildringarna annorlunda än i välbeställda områden. I de verkligt utsatta områdena är kriminalitet en realitet och något ungdomarna måste hantera och navigera i. Det kan till exempel handla om att veta att man måste välja sida eller välja bort vänner som har syskon på "fel" sida eller som bor i fel områden. Ett tydligt exempel är att det förekommer att fritidsgårdar i välbeställda områden gör orosanmälningar om de ser att en ungdom har bytt profilbild till en där deras ansikte är maskerade eller namn till ett som förknippas med kriminalitet, till exempel med ninja eller vattenpistol som emoji eller ett kort namn följt av flera siffror (vilket är ett typiskt sätt ett namn kan se ut på, på profiler som är eller vill verka kriminella). På fritidsgårdar i områden där nätverkskriminalitet är ett uttalat problem kan stilen vara så utbredd att det inte är rimligt att göra orosanmälningar. Varningsklockor där kan istället vara att ett barn blir upphämtat av äldre killar utanför fritidsgården eller att ett barn som ofta ber om en extra toast och alltid verkar hungrigt en dag kommer med en sedelbunt.

Också för bilden av en lyckad gangster spelar platsen en betydande roll enligt en av studiens fältgrupper. De menar att på platser där nätverkskriminalitet länge varit en del av stadsbilden har många ungdomar sett baksidan: att människor blir fängslade, dödade, förlorar vänner i konflikter eller hamnar i missbruk. En fältgrupp beskrev hur det förvisso finns en utbredd "gangsterkultur" bland ungdomar i deras område men att skjutvapenvåld inte i sig är "cool". De menar att det har skett en förändring i status för skyttar där de möjligen uppfattades som statusfyllda för några år sedan men att detta inte längre stämmer. De kopplar förändringen till en förändrad struktur i gängens sociala organisation. Om det tidigare fanns ett tydligt gäng med personer som känner varandra är det nu snarare frågan om nätverk som inte erbjuder social gemenskap. Det innebär att de som tar uppdrag, till exempel att skjuta någon, står ensamma och därmed riskerar att uppfattas som någon som snarare tillhör incelkulturen eller som en "school shooter". Båda dessa alternativ uppfattas enligt fältgruppen som udda och lågstatus.

Det finns stora geografiska skillnader i hur socialisering och rekrytering ser ut. Ett exempel på det är hur en tradition av fotbollsvåld kan ta sig nya uttryck som i förlängningen kan kopplas till gängkriminalitet. Under en intervju med en fältgrupp beskriver gruppen en eventuell överlappning eller sammanblandning mellan aktivklubbar, "fightclubs", fotbollsfirmer och gängkriminalitet. Fightclubs eller slagsmålsklubbar betyder i sammanhanget avskilda platser där ungdomar träffas för att slåss. De olika platserna förenas i att premiera våld och kan därför vara platser där rekrytering till gängmiljö kan ske. Ett annat exempel är att fältgrupper som verkar i olika geografiska områden kan beskriva rekryteringsformer på till synes motstridiga sätt. Skillnaderna kan dock förklaras av lokala förhållanden, som områdenas arkitektur och fysiska planering samt de polisiära insatser som genomförs där. En fältarbetare med erfarenhet från flera olika fältgrupper i Stockholm berättade att det är stora skillnader i var ungdomar hänger på kvällarna och därmed olika utmaningar för fältgruppen. I vissa stadsdelar är det vanligare att hänga i centrum, medan man i andra stadsdelar hänger mer på innergårdar och i trapphus. Det senare gör det svårare för grupperna att få en överblick i sitt förebyggande och kontaktsökande arbete. En annan fältgrupp beskrev hur all synlig rekrytering försvunnit från centrum efter att nyckelpersoner i det lokala kriminella nätverket har fått vistelseförbud. Denna empiriska iakttagelse har också gjorts av Dmello och Bichler (2020). Personalen menade att en baksida av detta var att kontaktskapande nu sker online, där de har betydligt svårare att se varningstecken, till exempel att äldre ungdomar umgås med yngre ungdomar. Detta resultat ska inte tolkas som att det i sig är negativt med lokala insatser, utan som en påminnelse om att våld och kriminalitet snarare rör sig till annan plats (geografisk eller digital) så länge grundproblematiken inte åtgärdas.

6.3 Drivkrafter

6.3.1 Pengar

Pengar och framför allt snabba pengar är den centrala drivkraften som framträder i samtal med pojkar och fältgrupper. Många av pojkarna beskriver känslan av att vilja kunna hjälpa till hemma, att ha egna pengar och att kunna köpa det andra har. De beskriver en nästan förhållande effekt av att se pengar eller bli lovad pengar om detta är något man har saknat.

Det förekom att pojkarna pratade om sitt område som utsatt och ibland också att detta var ett stigma som syntes på dem när de lämnade det. Det förekom också att pojkarna pratade om egen upplevelse av fattigdom. Fattigdom eller fattig var vid ett tillfälle ordet personen själv valde, i andra fall handlar det mer generellt om att känna att man saknar saker.

Samtidigt är många noga med att påpeka att det handlar om att ha det *andra* har, snarare än att man själv direkt saknar grundläggande materiellt välstånd (även om det också kan vara fallet). ”Varför ska han ha, men inte jag?” var en vanlig retorisk fråga. Bilden som träder fram är snarare den av en högst individualistisk värld där pengar är det enda som räknas och varje person får klara sig själv.

Människor beskrivs i allmänhet av pojkarna som helt drivna av pengar, ibland utifrån fattigdom men oftare utifrån logiken att ”alla vill ha mer”. Pojkarna kan också reflektera över sig själva som rastlösa, kicksökande och angelägna att få pengar snabbt. Några berättar om jobb de haft men fått sparken ifrån efter att ha misskött dem på olika sätt. Då kopplar de denna oförmåga att kämpa på med sin brottsliga bana.

Pengar är tveklöst den drivkraft pojkarna själva framhåller som viktigast. Dock berättar många att pengar förvisso var drivkraften från början men att det snabbt började handla om att vara i ett system som inte gick att ta sig ur, där status, heder och hämnd var centrala drivkrafter.

Ur Bris chattar och konversationer framkommer en liknande bild. I de flesta konversationerna nämns inte vad som gjort att barnet hamnat i kriminalitet. I de fall det gör det, är det vanligast att barnet velat ha pengar. När det gäller pengar, så får man av konversationerna intrycket att pengabehovet är relativt basalt – barnet är hungrigt, går i trasiga skor, eller familjen har inte råd med en vinterjacka. Några barn förklarar att de behövt pengar för att köpa saker möjligen inte är likställt med mat till familjen – men som ändå framstår som likvärdigt nödvändiga för barnet, exempelvis berättar en niondeklassare att hen får sina basala behov tillfredsställda i hemmet, men att veckopengen om 30 kronor inte räcker till att köpa kläder. Ett annat barn berättar att hen behöver ett sommarjobb för att kunna lämna kriminaliteten.

Det framstår av konversationerna som att flera av barnen, åtminstone de som är lite äldre, också har tjänat pengar på kriminaliteten. Ett barn berättar att hen tjänar mer än sin pappa, ett annat om att hen kan köpa lyxartiklar och till och med dyra bilar. De är dock tydliga med att det inte är värt det. De har ångest, är ständigt rädda, kan inte gå ut eller måste bära skyddsväst och vapen när de vistas i offentliga miljöer.

6.3.2 Vänner och omgivning

Gruppen och gemenskapen är också viktiga drivkrafter, särskilt för de som växt upp i ett område som präglats av kriminalitet. Flera beskriver sin uppväxt som ”busig” där olika brott som de själva uppfattar som mindre allvarliga ingår, till exempel stjäla mopeder eller cyklar eller att sälja droger.²⁰ Därifrån har det ofta ganska snabbt eskalerat, ofta efter att mer pengar kommer in i bilden och efter att man klättrat lite på den kriminella stegen. ”Alla vill uppåt, alla vill ha mer pengar”, var en vanlig förekommande beskrivning av verkligheten. Andra beskriver hur

²⁰ Flera av pojkarna gör en tydlig distinktion mellan att vara ”busig” och att vara kriminell. På liknande sätt gjorde en kille en tydlig distinktion mellan vad som är våld och inte. En sprängning räknades enligt personen inte som våld, utan var snarare en varning eller ett hot om våld.

försäljning av droger var det som blev startskottet på vägen in i snårig kriminalitet som snart omfattar hela tankesystemet och bildar det nya moraliska systemet.

Ytterligare en grupp i materialet utgörs av de pojkar som inte varit ”busiga” utan ägnat sig åt skola, kompisar och sport. Dessa kan beskriva hur sporten tappade attraktionskraft efter att lagsammansättningen förändrats eller att förutsättningarna för egen framgång – verkliga eller upplevda, ändrats och hur de därefter hamnat i fel kretsar. I dessa fall verkar utvecklingen ha gått snabbt mot antisocialt beteende där dödligt våld ingått. Pojkarnas egna reflektioner kring den snabba eskaleringen pekar på en snabb normaliseringsprocess där tankar på våldets konsekvenser relativiserats med att någon annan skulle utfört våldet om man inte gjort det själv, och därmed finns inga moraliska hinder.

De pojkar i materialet som närmar sig slutet på sitt straff uttrycker dock ibland ånger och skuld eller bara att det känns jobbigt att tänka på och att det är något man försöker undvika. Personalen på Sis beskriver hur många av de placerade ungdomarna lider av svår ångest (detta behöver dock inte sammanfalla med de ungdomar som deltagit i studien) och upplever vad de – personalen, beskriver som förövartrauma.

6.3.3 Status och respekt

Ytterligare en drivkraft som förekommer hos enstaka är upplevelsen av att ha velat vara cool, att ingjuta rädsla och att få respekt av andra i området man bor i. Dessa vittnesmål åtföljs nästan alltid av en kommentar om att de inte tycker så längre, att det kan verka coolt men att det snabbt blir problem och att upplevelsen av coolhet var något som de själva hade som mellanstadiebarn. Andra pojkar i materialet säger motsatsen: att det aldrig handlat om coolhet och status. De uttrycker istället närmast förakt mot de som begår brott trots att de inte behöver det (då handlar det om äldre tonåringar).

I materialet från Bris är det inte vanligt förekommande att barnen berättar att kriminaliteten medför andra fördelar. Det finns exempel på barn som tyckt att det varit coolt med ”para och tabbe” (pengar och pistol) eller som velat få respekt från de äldre, men de historierna framstår som undantagen.

6.4 Tvång och frivillighet

När det handlar om frågan om tvång respektive frivillighet i relation till kriminalitet framhåller alla intervjuade pojkar att det handlar om frivillighet. De tillstår att det kanske kan förekomma tvång men att de själva aldrig träffat någon som blivit tvingad. Istället poängterar de att man söker sig till det och att ingen blir kriminell om man inte vill. Några beskriver hur de etablerat egna grupper med vänner som fungerat som ett gäng men utan att vara kopplade till något av de etablerade nätverken och att de kunnat flyga under radarn för ”de äldre” i området. De ville inte bli styrda av de äldre, då de äldre kan utnyttja eller lura de yngre om de inte vill betala, eller inte har pengar att betala med, för utförda brott.

Samtidigt som pojkarna menar att de valt kriminalitet frivilligt är de flesta, med något undantag, övertygade om att samhället måste förändras för att förhindra att fler unga människor hamnar i kriminalitet. Frivilligheten kan nog därför förstås som en frivillighet som finns under givna omständigheter och att det vore positivt om dessa omständigheter inte fanns. Här lyfter ungdomarna fram att skolan borde vara lika för alla, att det borde finnas aktiviteter för ungdomar så att man inte behöver hänga ute, att det ska finnas möjlighet för ungdomar att jobba när man är under 15 år (det verkar finnas en föreställning att man inte får lov att göra det) och att det överlag ska finnas andra vägar i livet förutom studier. Några föreslår fritidsgårdar medan andra är tydliga med att fritidsgårdar inte hjälper eftersom att dessa bara samlar de som inte har något att göra och därför blir en negativ plats.

De äldre kriminella i området kan dock otvetydigt också stå för något eftersträvänsvärt. Pojkarna beskriver hur de som unga såg upp till de äldre och försökte närma sig dem. I områden som präglats av kriminalitet har de äldre ibland stått för något som tycks vara en positiv

känsla av tydlighet och gränser. De höll ordning och satte upp regler för de yngre om hur de fick bete sig och inte.

Bilden av frivillighet ser lite annorlunda ut från Sis-personalens perspektiv. De menar att det också kan handla om att frivillighet passar bättre med den självbild man vill värna och de normer man har att förhålla sig till, och att tvång och svaghet inte är enkla att foga samman med dessa.

Ur Bris chattar och konversationer träder en liknande bild fram av frivillighet och tvång i kontakten med kriminalitet. I några fall berättar barnet att direkt tvång varit inblandat redan från början – till exempel en påhittad skuld, men oftast har barnet till en början frivilligt medverkat i kriminaliteten. En stor skillnad är att barnen som kontaktat Bris beskriver hur viljan att lämna kriminaliteten har medfört mycket allvarliga hot och konsekvenser. Den främsta gemensamma faktorn i konversationerna är omöjligheten i att ta sig ur kriminaliteten när man väl har börjat, och att hindret är ett mycket konkret och sakligt beskrivet hot om våld. De har gjort ”mindre” saker som att sälja droger eller förvara vapen, och när de försökt tacka nej till att begå grövre handlingar har de mötts av hot mot sig själva eller mot sin familj eller sin pojk- eller flickvän. Barn berättar att de har skenavrättats, de har fått en pistol mot sitt huvud, de har ett pris på sitt huvud, flickvännen har blivit våldtagen på grund av att barnet velat hoppa av, och så vidare. Av konversationerna får man intrycket att berättelserna om det upplevda hotet inte skiljer sig så mycket beroende av om barnet medverkat i mindre allvarliga handlingar som att sälja droger, eller om de varit med och till exempel skjutit någon. Intrycket från konversationerna – även om det utifrån samtalen sällan går att fastslå detta, är att det har gått väldigt fort att dras in i den kriminella verksamheten.

6.5 Sårbarheter

Ett av uppdragen som FOI har fått av regeringen är att bedöma om vissa grupper är särskilt mottagliga för innehåll i sociala medier eller andra digitala miljöer som marknadsför en kriminell livsstil, och om möjligt identifiera och beskriva omständigheter som signalerar en ökad risk för att en enskild individ kan komma att involveras i kriminalitet. Detta avsnitt sammanfattar sådana sårbarheter som har identifierats i rapportarbetet.

6.5.1 Pojkarnas berättelse

När pojkarna själva ska beskriva vilka ungdomar de tror är mest i riskzonen för att hamna i kriminalitet är det flera som, utöver brist på pengar, lyfter dem som har gått i en dålig skola och att den vanliga vägen därför inte ligger öppen för dem. Det förekommer att pojkarna beskriver hur de misslyckats i skolan tidigt (i mellanstadiet) och då känt att de inte hade någon chans. Bilden som framträder mer brett är av ett uppdelat samhälle där utsatta områden medför stigmatisering för de som växer upp där och har sämre skolor. När de mot slutet av sina intervjuer blir ombedda att själva föreslå förändringar de tror skulle minska risken för ungdomar att hamna i kriminalitet säger en pojke att alla skolor ska vara lika bra. En annan pojke beskriver jakten på samhörighet och att få vara bra på något som en anledning till varför man söker sig till kriminalitet, vid sidan om behovet eller viljan att tjäna pengar. Han tar skolan som exempel på en positiv gemenskap som inte är öppen för alla, till skillnad från att till exempel sälja droger. ”Vem som helst kan egentligen sälja knark men vem som helst kan inte vara bra i skolan och vem som helst kan inte vara bra på fotboll”. Denna bild, av en kriminell väg som alltid ligger öppen, är det flera som återkommer till. En annan kille som också lyfter risken med att inte klara skolan säger att för de som inte går i den bästa skolan blir det svårt att tjäna pengar och pengar är något man vill ha.

6.5.2 Fältpersonalens berättelse

Bilden som framträder från fältpersonalens skildringar av sin verklighet är att gängen lyckas erbjuda något som samhället misslyckas med. De erbjuder en plats för den som är utstött eller känner sig dålig och misslyckad och kan stärka ungdomarnas självkänsla genom att säga att de är bra och duktiga. En fältpersonal lyfte också att gängen är särskilt bra på att ge tydliga instruktioner och återkoppling, till exempel genom tydliga bilder på hur man ska gå till väga för att utföra ett brott, var man ska stå och hur man ska göra. På det sättet verkar gängen stå för en slags tydlighet och enkelhet som de som ändå rekryteras in i verksamheten tycks sakna i sina liv.

Andra sårbarheter som lyfts av fältpersonalen är att synas ute sent, att vara ensam och att ha intellektuell funktionsnedsättning eller svårigheter att kontrollera sina impulser.

I studien har fältassistenter och fritidsgårdspersonal ombetts att beskriva relationen mellan faktisk nätverkskriminalitet och intresse för eller identifiering med subkulturen samt att uppskatta hur många ungdomar de med oro uppfattar som på väg in i faktiskt nätverkskriminalitet. Det är svårt för de allra flesta att sätta en siffra på fenomenet men den samlade bilden är att många upplever att det är ”vanligt” och att det handlar om ”många”. En fältgrupp uppskattar att det tidigare kunde röra sig om en elev per årskurs sju på en högstadieskola med fyra klasser, medan motsvarande antal i dag snarare är fyra elever. En annan fältgrupp verksam i en mellanstor stad i Sverige uppskattade att det handlar om 100 personer, vilket de uppskattade som mycket.

Personalen beskriver att ett sätt att se att någon rört sig mot nätverkskriminalitet är att personen i fråga byter klädstil eller sätt att prata. Detta kan uppfattas som en röd flagga. Ett annat vanligt förekommande varningstecken som fältgrupperna lyfter är när de ser yngre ungdomar umgås med äldre ungdomar. En fältgrupp berättade att de också kan märka att en ungdom hamnar i dåligt umgänge om fältgruppen närmar sig ungdomen och dennes nya, ofta äldre, vänner och samtalet kring dem tystnar. Fältgruppen beskrev känslan som en tydlig magkänsla om att något var fel.

6.5.3 Hemmasittare

Fenomenet med hemmasittare nämns i tre intervjuer med fältgrupper. Här förekommer framför allt iakttagelser som rör ungdomar som spelar onlinespel. Föräldrar kan missa att barn både kan löpa risk och göra skada på nätet när de spelar online. Att synas online på tider då man egentligen borde vara i skolan eller sova kan medföra liknande risker som att synas ensam på skollov eller ute sena kvällar eller på skoltid.

Vidare är hemmasittare svårare att fånga upp av fritids- och fältpersonal jämfört med ungdomar som närmar sig nätverkskriminalitet i den fysiska verkligheten. Som nämnts ovan har personal vittnat om hur ungdomar plötsligt ändrar gångstil, klädstil och jargong och att detta har varit en röd flagga som visat sig stämma. Det är betydligt svårare när kontakt sker i spelmiljö online. Dels förekommer det ofta att personal beskriver sin kunskap om spelvärlden som dålig och dels kan de helt enkelt inte kontrollera den på samma sätt som till exempel en skola eller fritidsgård. ”Vi kan inte hänga över deras axel och läsa vad de skriver” som en fältarbetare uttryckte det.

En fältgrupp beskriver hur det förekommer att verkliga fysiska miljöer byggs upp i till exempel Roblox och att personer kan öva skjutningar och flykt i dessa miljöer. Detta har studien inte hittat vidare data på, men det är möjligt att personen i fråga syftar på spelet Förorten Roleplay som har nämnts tidigare.

6.5.4 Skolenkäten

Svaren från skolenkäten ger i stort stöd åt de berättelser som getts av placerade pojkar och fältpersonal. De elever som har svarat att de har erfarenhet av eller en accepterande inställning till våld och kriminalitet konsumerar mera våld på sociala medier, de följer eller tittar i större utsträckning på vissa influencers och har värderingar kring till exempel status, spänningsökande och könsroller som i viss mån skiljer sig från de genomsnittliga. Men dessa effekter är (med några undantag) mindre än, och samvarierar i hög grad med sådana som har sitt ursprung i den egna livssituationen eller i närmiljön. När man tittar på demografiska och socioekonomiska faktorer framträder i stort sett de mönster som man utifrån befintlig forskning kan förvänta sig. De grupper som här kallas för våldsaccepterande, våldsutövande och kontaktade i sociala medier består i större utsträckning av pojkar (i den lilla gruppen särskilt våldsbejakande har dock flera elever svarat "annat" eller avstått från att besvara frågan om kön). De har också oftare föräldrar som är skilda eller som aldrig har levt tillsammans, föräldrar som är födda utomlands samt föräldrar med lägre utbildningsnivå (se tabell 17).

Tabell 17: Svar på frågor som beskriver respondenternas kön, födelseland och familjesituation, samt föräldrarnas födelseland och utbildningsnivå. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt våldsbejakande (n=21)	De vålds- accepterande våldsutövare (n=85)	De vålds- accepterande (n=341)	Vålds- utövare (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds- avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Pojke	47,1	42,9	67,1	60,4	63,5	51,6	41,3	45,5
Flicka	48,8	23,8	16,5	27,9	25,4	41,4	56,0	46,0
Föräldrar är skilda	29,2	33,3	32,9	29,6	36,2	32,1	28,6	41,6
Föräldrar har aldrig varit tillsammans	1,8	19,0	8,2	5,3	5,8	5,0	1,1	5,0
Bor med mamma	91,7	76,2	78,8	85,3	81,9	84,8	93,3	85,1
Bor med pappa	82,0	52,4	71,8	78,0	73,8	75,8	83,3	69,8
Bor med syskon	75,9	42,9	64,7	65,4	68,5	70,8	78,3	65,3
Född utomlands	13,1	33,3	21,2	15,8	22,3	11,8	11,9	14,9
Född utanför Europa	8,4	28,6	12,9	8,8	15,0	7,7	7,2	7,9
Minst en förälder född utomlands	34,0	33,3	40,0	40,2	42,7	30,5	32,7	43,6
Minst en förälder född utanför Europa	21,1	23,8	17,6	23,2	25,0	18,6	20,4	23,8
Två föräldrar md akademisk examen	42,4	28,6	32,9	36,7	31,2	38,2	45,5	33,7
Minst en förälder med akademisk examen	65,7	38,1	49,4	54,5	52,7	62,9	69,7	59,4
Minst en förälder har enbart grundskola	6,8	38,1	25,9	13,5	16,9	11,1	6,1	13,4
Två föräldrar har enbart grundskola	1,5	23,8	11,8	5,0	6,2	3,2	1,1	3,5

Ett liknande mönster framträder när man ser till socioekonomiska faktorer. Dessa faktorer uttrycks i enkäten som oro för föräldrars ekonomi eller upplevelsen av att någon gång eller flera gånger under de senaste sex månaderna inte kunnat göra eller köpa något som andra i deras ålder gör eller köper. Elever i grupperna våldsaccepterande, våldsutövande och kontaktade i sociala medier är mer oroliga och har i högre grad upplevt sådan relativ fattigdom (se tabell 18).

Tabell 18: Svar på frågor som beskriver respondenternas självskattade socioekonomiska förhållanden. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla	De särskilt vålds-bejakande (n=21)	De vålds-accepterande våldsutövarna (n=85)	De vålds-accepterande (n=341)	Vålds-utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds-avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Mycket orolig för föräldrars ekonomi	1,8	19,0	5,9	3,2	4,2	4,8	1,4	4,5
Mycket eller ganska orolig för föräldrars ekonomi	9,8	23,8	20,0	14,4	18,5	18,6	8,6	20,8
Har inte kunnat göra/köpa sådant andra gör/köper Flera gånger	6,1	28,6	16,5	14,4	13,1	12,9	5,3	19,8
Har inte kunnat göra/köpa sådant andra gör/köper Flera/någon gång	23,7	57,1	47,1	37,0	43,5	43,0	21,6	47,0

De tydligast utmärkande för några av grupperna är dock att dels ha kamrater som har erfarenhet av våld eller kriminalitet, och dels att på olika sätt ha erfarenhet av egen utsatthet. Till exempel har 68 procent av de 85 elever som benämnts de våldsaccepterande våldsutövarna en kompis som har utsatt någon annan för våld, mot 10 procent av samtliga och drygt sex procent av dem som benämnts de våldsavisande (se tabell 19).

Tabell 19: Svar på frågan "har någon av dina kompisar gjort något av följande, som du vet om?" följt av respektive svarsalternativ. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt vålds-bejakande (n=21)	De vålds-accepterande våldsutövarna (n=85)	De vålds-accepterande (n=341)	Vålds-utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds-avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Kompis har stulit	27,5	90,5	71,8	42,5	59,2	74,2	24,4	58,9
Kompis har förstört något med flit	22,5	85,7	68,2	40,5	55,8	57,5	18,7	57,9
Kompis har brutit sig in någonstans	10,9	85,7	63,5	30,8	41,5	35,3	7,9	42,1
Kompis har utsatt någon för våld	9,9	85,7	68,2	30,5	48,5	32,8	6,5	40,1
Kompis har åkt fast för polisen	19,0	76,2	57,6	34,0	42,3	43,4	16,4	52,5

I fråga om olika sorters utsatthet, i närmiljön eller på grund av personliga omständigheter, skiljer sig grupperna av elever som har erfarenhet av eller en accepterande inställning till våld och kriminalitet eller som har kontaktats i sociala medier – i olika grad men tydligt – från samtliga och från den grupp som benämnts de våldsavisande. De har större egen erfarenhet av rasism och diskriminering, och på frågan om de under de senaste tolv månaderna undvikt att göra något för att de var rädda eller oroliga för att bli hotade, trakasserade eller utsatta för våld eller något annat brott, är svaret ja i betydligt högre utsträckning. De är också mera utsatta för brott. Medan till exempel 16 procent av samtliga och drygt 11 procent av de våldsavisande under de senaste tolv månaderna blivit slagna, sparkade eller utsatta för annat våld, så har 64 procent av dem som själva utsatt någon för våld svarat att de blivit det (se tabell 20).²¹

²¹ Som tidigare nämnt har studien inte skilt våldsutsatthet i hemmet från våldsutsatthet generellt.

Tabell 20: Svar på frågor som beskriver utsatthet för våld och kriminalitet eller andra sorters utsatthet hos respondenterna eller deras kompisar. Svaren anges i andelar av samtliga och för var och en av grupperna som angett respektive svarsalternativ.

	Alla (n=4688)	De särskilt vårdsbe- jakande (n=21)	De vålds- accepterande vårdsutövarna (n=85)	De vålds- accepterande (n=341)	Vårds- utövarna (n=260)	De som stulit (n=442)	De vålds- avisande (n=3286)	De kontaktade (n=202)
Har själv utsatts för rasism	17,2	71,4	45,9	32,6	40,8	27,1	14,8	36,1
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott	15,1	81,0	49,4	32,6	40,4	33,0	11,6	38,6
Stannat hemma fast man velat gå ut av oro för hot våld eller brott	29,7	76,2	54,1	44,3	50,8	46,2	26,6	54,5
Medvetet undvikit personer av oro för hot våld eller brott	53,6	81,0	68,2	63,0	71,5	72,2	51,3	78,2
Medvetet undvikit platser av oro för hot våld eller brott	55,3	81,0	72,9	63,3	68,1	69,2	54,3	77,7
Blivit bestulen	19,5	71,4	55,3	39,9	47,3	43,2	15,9	43,1
Blivit utsatt för våld minst en gång	16,3	81,0	65,9	36,7	64,2	39,6	11,5	45,5
Blivit hotad minst en gång	13,6	85,7	50,6	30,8	41,5	32,6	10,7	43,6
Blivit hotad med våld eller vapen minst en gång	6,6	90,5	50,6	23,5	35,4	21,0	3,9	31,7
hotatdigmedvåld-vapeneller-använtvåldvapen_nej	93,4	9,5	49,4	76,5	64,6	79,0	96,1	68,3
Blivit diskriminerad	27,8	76,2	60,0	43,4	53,5	49,1	25,6	65,3
Kompis blivit bestulen	23,3	90,5	64,7	39,6	53,1	47,5	20,5	51,5
Kompis blivit sparkad eller slagen	16,1	90,5	68,2	36,7	54,2	37,6	12,1	44,1
kompisblivit-sparkadslagen_nej	53,2	4,8	14,1	38,4	19,6	35,3	59,1	32,7
Kompis blivit hotad	14,9	95,2	65,9	33,7	46,2	36,4	12,1	43,6
Skolkat minst 3 gånger	17,2	95,2	50,6	32,3	43,5	44,6	13,7	44,1
Känner sig ofta eller ibland otrygg pga kriminella i området där de bor	24,3	47,6	27,1	25,5	30,4	33,9	24,5	46,0
Uppger att de har en funktionsnedsättning eller sjukdom som innebär problem i vardagen	19,6	47,6	40,0	28,4	38,1	32,1	18,1	39,1
Saknar nära vänner	8,3	14,3	16,5	11,7	12,7	12,4	6,5	7,4

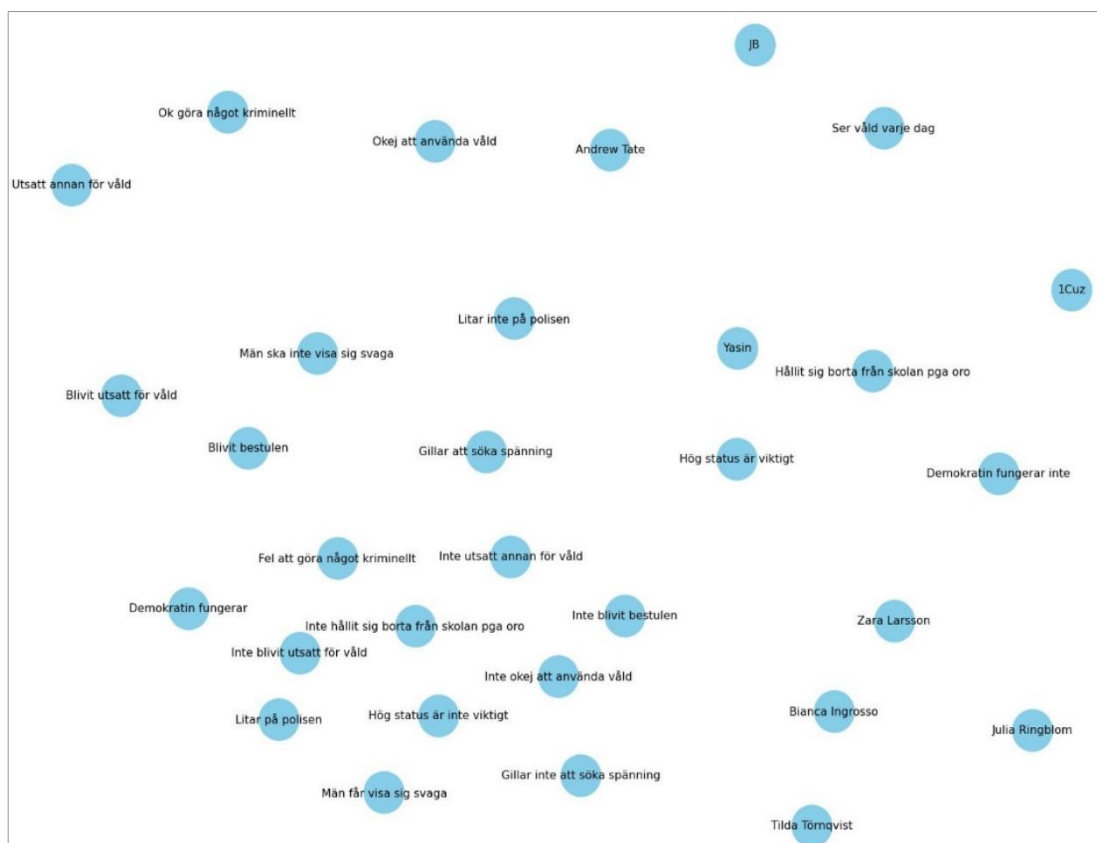
Också att ha skolkat från skolan och att själv ha uppgett att man har en funktionsnedsättning är vanligare i grupperna som har egen erfarenhet av våld eller kriminella handlingar.

χ^2 -analyser av hela det kompletta urvalet ger på samma sätt vid handen att utsatthet för våld och hot om våld samvarierar med att själv utsätta andra, och med att ha en förlåtande inställning till våld och kriminalitet. I tabellen nedan redovisas korrelation mellan att själv ha utsatt någon för våld minst en gång under de senaste 12 månaderna, och ett antal svarsalternativ som speglar respondenternas utsatthet i olika avseenden. Resultat för flera frågor återfinns i Appendix.

Tabell 21: χ^2 -analys av korrelation mellan att ha utsatt någon för våld minst en gång under de senaste 12 månaderna och ett antal svarsalternativen som speglar respondenternas utsatthet (urval).

Har utsatt någon för våld minst 1 gång under de senaste 12 månaderna (n=260)							95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre	
Blivit utsatt för våld senaste 12 månaderna	762	465.5	< 0.001	0.315	11.57	8.849	15.122	
Blivit hotad med våld eller vapen flera gånger senaste 12 månaderna	105	379.6	< 0.001	0.285	19.77	13.156	29.696	
Blivit hotad med våld eller vapen senaste 12 månaderna	309	370.7	< 0.001	0.281	10.63	7.964	14.181	
Kompis blivit utsatt för våld flera gånger senaste 12 månaderna	242	325.7	< 0.001	0.264	10.60	7.786	14.444	
Kompis blivit hotad med våld eller vapen flera gånger senaste 12 månaderna	141	310.7	< 0.001	0.257	13.55	9.392	19.537	
Blivit utsatt för våld flera gånger senaste 12 månaderna	282	298.3	< 0.001	0.252	9.298	6.896	12.536	
Kompis blivit hotad med våld eller vapen senaste 12 månaderna	361	296.8	< 0.001	0.252	8.467	6.383	11.231	
Kompis blivit utsatt för våld senaste 12 månaderna	753	297.4	< 0.001	0.252	7.388	5.705	9.567	
Blivit bestulen flera gånger senaste 12 månaderna	205	249.6	< 0.001	0.231	9.393	6.743	13.056	
Kompis blivit bestulen flera gånger senaste 12 månaderna	288	237.8	< 0.001	0.225	7.834	5.790	10.600	
Kompisar blivit hotade så de känt sig rädda flera gånger senaste 12 månaderna	217	194.9	< 0.001	0.204	7.709	5.530	10.746	
Kompisar blivit hotade så de känt sig rädda senaste 12 månaderna	698	212.3	< 0.001	0.213	5.709	4.406	7.397	
Blivit hotad så att du känt dig rädd flera gånger senaste 12 månaderna	174	185.5	< 0.001	0.199	8.264	5.787	11.802	
Blivit hotad så att du känt dig rädd senaste 12 månaderna	637	183.2	< 0.001	0.198	5.237	4.026	6.811	
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott flera gånger senaste 12 månaderna	199	160.0	< 0.001	0.185	7.057	4.987	9.986	
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott senaste 12 månaderna	706	138.0	< 0.001	0.172	4.314	3.319	5.607	
Blivit bestulen senaste 12 månaderna	913	136.0	< 0.001	0.170	4.134	3.203	5.337	
Kompis blivit bestulen senaste 12 månaderna	1094	136.1	< 0.001	0.170	4.108	3.187	5.295	
Utsatts för rasism	807	107.2	< 0.001	0.151	3.660	2.821	4.747	
Flera gånger stannat hella fast du velat gå ut av oro för hot, våld eller brott	389	91.83	< 0.001	0.140	4.024	2.965	5.461	
Skolkat minst 1 gång senaste 12 månaderna	1789	124.0	< 0.001	0.163	4.258	3.237	5.602	

Det är också tydligt att de faktorer som, utifrån svaren i skolenkäten, i avsnitten ovan visats samvariera med en positiv eller förlåtande inställning till eller egen erfarenhet av våld eller kriminalitet i stor utsträckning korrelerar med varandra. I figuren nedan har alla möjliga kombinationer av några utvalda svarsalternativ försetts med ett tal som visar andelen av alla (4 688 enkätsvar) som angett endera av alternativen som också har angett bägge. Svarsalternativen har sedan placerats ut i ett tvådimensionellt plan, på ett sådant vis att svarsalternativen är närmre varandra ju oftare de angetts av samma person (som har svarat något av dem).

Figur 5: Grafisk illustration som visar den utsträckning i vilken två svarsalternativ anges av samma personer, i de fall ett av svarsalternativen har angetts. Om svarsalternativen rumsligt är placerade långt ifrån varandra innebär det att det är ovanligt att de förekommer hos samma individ (det är till exempel ovanligt att samtidigt följa Bianca Ingrosso och att se våld varje dag) medan två svarsalternativ som rumsligt placerats nära varandra ofta förekommer hos samma individer (till exempel att inte ha utsatt någon annan för våld och att inte tycka att det är okej att använda våld för att få som man vill).

Illustrationen anger inte ett exakt mått på sambandens styrka (visualiseringen är inte deterministisk i förhållande till källdata utan kan variera mellan körningar). En matris med exakta vikter mellan svarsalternativen återfinns i Appendix. Figuren illustrerar att konsumtion av våldsskildringar i sociala medier, intresse för vissa artister eller influencers, särskilda värderingar kring till exempel status och könsnormer, låg tillit till samhällsinstitutioner och egen utsatthet för våld och brott är faktorer som med högre sannolikhet förekommer hos samma individer bland de elever som deltagit i skolenkäten.

6.5.5 Religion

Uttryck för religiös eller politisk extremism förekommer mycket lite i det kvalitativa materialet, men det förekommer. Det är inte ovanligt att de placerade pojkarna nämner att religion blivit viktigt för dem under tiden på hemmet, både kristendom och islam. Religionen beskrivs av pojkarna som något tröstande och stöttande. Det förekommer att religion har funnits i hemmen men de pojkarna som tar upp religion menar att de under sin tid som placerad hittat en egen relation till religionen. Det förekommer att pojkarna nämner att de tar del av religiöst innehåll i sina sociala medier, till exempel konton som berättar om religion men detta är inte ett ämne som tar upp mycket tid under intervjuer eller som pojkarna självmant kommer in på.

6.5.6 Extremism och radikalisering

Varken extremism eller radikalisering är teman som framträtt ur studiens empiriska material på ett betydelsefullt sätt. Ett undantag utgörs av en av de intervjuade pojkarna som uppger att han har sökt sig till salafismen under sin tid på hemmet. Att vara salafist är inte liktydigt med att sympatisera med våldsbejakande islamism men inom denna rörelse är salafismen den dominerande religiösa inriktningen. Spår av högerextrema tendenser i intervjumaterialet med fältpersonal utgör ett annat undantag. Högerextremism förekommer inte i materialet från Sis men däremot vid två tillfällen under intervjuer med fältgrupper. En grupp beskriver (som tidigare nämnts) hur området har haft problem med aktivklubbar och beskriver också hur en lång fotbollstradition verkar knytas samman med aktivklubbar och andra typer av självorganiserade slagsmålsklubbar (fightclubs). Fältarbetarna menade det finns kopplingar till nätverkskriminalitet i dessa kretsar, eftersom att intresse för att delta visar våldskapital. En annan fältgrupp beskrev hur deras ungdomar ibland kan uttrycka högerextrema åsikter och att detta framför allt är ett problem i de byskolor som ligger långt ifrån centralorten i fråga. Där kan de till exempel se klistermärken och klotter som har högerextrema budskap.

En av de placerade pojkarna gav, som tidigare nämnt, uttryck åt en inställning till våld och våldsvideor som något fascinerande och som personen aktivt sökte upp och ville använda för att, vad det verkade, förråa sig själv. Utifrån den kontext studien har att luta sig mot kan forskarna konstatera att detta är ett uttryck för våldsfascination men inte huruvida det också finns ideologiskt extremistiska tendenser.

Det finns flera aspekter av skildringarna av vägen in i kriminalitet och risk- och sårbarheter som är kända från förebyggande arbete med våldsbejakande extremism. Detta är inte ett oväntat resultat, då tidigare forskning har visat att det både finns överlappningar mellan risk- och skyddsfaktorer gällande kriminalitet och extremism och att det finns överlappningar genom till exempel brottsaktivitet hos extremistiska individer. Sådana risk- och skyddsfaktorer innefattar till exempel att klara skolan respektive att uppleva ett misslyckande, jakten på gemenskap kopplat både till vänner och till samhället i stort och den särskilda risken för hemmasittare relaterat till spelvärlden. Den förmodat förförande effekten av romantiserande videor är ytterligare en gemensam nämnare.

7 De digitala miljöernas roll i konflikter

7.1 Spridning av bilder och videor bland ungdomar

I FOI:s regeringsuppdrag ingår att undersöka vilken roll som användandet av sociala medier och andra digitala miljöer kan ha i konflikter i den kriminella miljön. Ett återkommande tema i intervjuer med fältarbetare i deras beskrivningar av hur vardagen ser ut för ungdomar de träffar i sitt arbete är spridning av bilder och videor barn och ungdomar emellan. Materialet som sprids kan delas in i två kategorier: (1) våldsvideor som visar uppmärksammade skjutningar eller andra grova videor eller bilder och (2) våldsvideor som visar eget våld eller våld som finns geografiskt nära, exempelvis fall av misshandel eller filmade våldtäkter som utförts av personer i området eller skolan, och/eller bilder av sexuell karaktär, till exempel nakenbilder. I särskilt nätverksutsatta områden förekommer det också att personalen beskriver hur ungdomarna tar del av videor som beskrivs som ”gängvideor” med lokala gängmedlemmar, där dessa till exempel visar upp statusfyllda ägodelar. En fältgrupp berättar att de äldre yrkeskriminella har tagit efter de yngres vanor och till exempel skryter om sina brott. Att finnas online och ha många följare är viktigt. Den typen av innehåll nämns dock sällan i intervjuerna som helhet.

När det handlar om våldsvideor på uppmärksammade fall rör det sig oftast om samma typ av våld som också beskrevs av de placerade pojkarna: kända skjutningar eller mord. En återkommande video som några av fältarbetarna nämner är den som visar hur en 14-årig flicka mördas av två jämnåriga flickor 2024. Denna ska ha spridits ”till alla” mellan privata konton på till exempel Snapchat.

När det handlar om den andra sortens våldsvideor rör det sig om filmade fall av misshandel, nakenbilder eller rykten om till exempel vem som haft en sexuell relation med vem. Tre av fältgrupperna lyfter särskilt bilden av en kultur som kretsar kring förnedring. Ett exempel på det är när en misshandel kompletteras med att offret tvingas pussa någons skor, säga något förödmjukande under hot eller att filmen visar hur offret skrämts till att kissa på sig. Förnedringen fungerar som ett sätt att skapa våldskapital kring sig själv eller sin grupp med vänner genom att ingjuta rädsla och därmed indirekt som ett sätt att skydda sig själv mot att potentiellt bli uthängd. Förnedringen är ett problem i sig, då offren kan beskriva själva filmningen och spridningen av filmen som den värsta delen av till exempel en misshandel. En fältgrupp berättar om ungdomar som inte vill gå tillbaka till skolan efter att en video har spridits på dem i någon typ av utsatt situation, ibland med pålagt ljud för komisk effekt, till exempel musik eller pålagt skratt. Också här framträder en slags ambivalens och ironi inför det våldsamma innehållet (se t.ex. Törnberg, 2025 och Nilsson, 2021).

Två andra fältgrupper lyfter i samband med diskussioner om spridning av bilder och videor hur ungdomarna de träffar navigerar i vad som är lagligt respektive olagligt i själva spridningen. Ibland saknas kunskap om detta. Ett exempel på det är när en ungdom filmat en misshandel men inte förstått att detta innebar att hen var delaktig i brottet. I andra fall täcks ansikten med emojis just för att hindra att spridningen utgör olaga integritetsintrång. En fältgrupp har tagit fram eget arbetsmaterial i frågan som de arbetar med på skolor. Efter sådana tillfällen är det vanligt att ungdomar kommer fram och berättar om egen utsatthet i skolan eller om ångest de känner efter att själva lagt upp något online.

När fältarbetarna får frågan om huruvida de upplever att ungdomarna berättar för dem vad de har tagit del av online (till exempel förnedringsrån, sexuella övergrepp eller misshandel) säger de flesta att de tror att ungdomarna inte berättar särskilt mycket även om det förekommer att ungdomar berättar vad som till exempel cirkulerar på skolan. Bilden som framträder är ändå den av en ungdomsvärld som står ensam utan hjälp från vuxna. En delförklaring är att kommunanställd personal inte får vara på TikTok och Snapchat. De flesta får vara på Instagram för att ungdomar ska kunna kontakta dem om öppettider och aktiviteter men de tar i regel inte del av ungdomarnas flöden. Några menar att det är ett bekymmer att de inte kan finnas på

Tiktok och Snapchat medan andra menar att det inte påverkar verksamheten nämnvärt. En grupp berättade att de haft Tiktok och Snapchat men tagit bort kontot då de upplevde det som ett integritetsproblem från ungdomarnas håll att personalen tog del av privat innehåll, både när de gjorde olagliga saker, som att röka marijuana i en källare, och helt vanliga saker, som att äta middag med sin familj. Det senare illustrerar också en slags naivitet hos ungdomar om vad de visar på internet och vem som kan se det.

I intervjuerna med placerade pojkar är den digitala världen sällsynt förekommande i samtal om eskalering. När konflikter eskalerar sker det snarare som en konsekvens av en redan etablerad gängstruktur som gör att konflikter växer och sprids och av att brottsligheten börjar handla om större pengar. Den digitala aspekten i eskalering nämns av en av pojkarna. Han berättar att det är förnedringsaspekten av de spridda videorna som gör att konflikter eskalerar. Att materialet inte talar direkt till eskalering av konflikter utifrån sociala medier behöver inte betyda att det inte förekommer, utan det kan vara, som tidigare konstaterat, ett resultat av att de tillfrågade ungdomarna inte gör meningsfull skillnad på digitala kontakter och fysiska. Att videor på våldsbrott sprids är dock en vanlig berättelse.

Enligt intervjuerna med fältarbetare anses det vara vanligare att spridning av bilder och videor kopplas till eskalering av konflikter, men bortsett från i ett exempel handlar det inte om konflikter kopplade till nätverkskriminalitet utan om lokala konflikter på skolor. Det är inte ovanligt att konflikter innebär att någon hämtar sina kompisar och att misshandel sker flera mot en. En fältgrupp berättar att det är vanligt att konflikter sprids till de involverades kompisar och syskon och att konflikter startar online och flyttar till den fysiska verkligheten. Exempel på det är ett fall där två flickor har hamnat i verbal konflikt online, varpå ytterligare en person lagt sig i med opassande kommentarer efter vilket kompisar och äldre syskon involverats som ordnar en misshandel av personen.

8 Slutsatser och åtgärder

Denna rapport har visat att svenska barn och ungdomar navigerar i en digital miljö där exponering för våld och kriminalitet är vanligt och svårt att komma undan. Det handlar delvis om explicita våldsskildringar som eleverna kan exponeras för på stora digitala plattformar innan innehållet har hunnit tas bort, eller som sprids mellan personer via meddelandeappar. Det handlar också om innehåll som är fullt lagligt och konsumeras av en bred publik, även av vuxna. Exempel är nyhetssajter som rapporterar om aktuella brott och konflikter, populära artister som i musikvideor använder attribut med koppling till kriminalitet samt influencers som visar upp en livsstil som, även utan explicita hänvisningar till kriminalitet, förmedlar bilden av att genvägar eller olika "life hacks" är ett sätt att lyckas i livet. Också när det gäller innehåll i digitala miljöer som är direkt kopplade till rekrytering till kriminella uppdrag framträder bilden, genom intervjuer med fältpersonal, Polismyndigheten och Sis-placerade pojkar, att det är förhållandevis enkelt att finna vägen in i sådana grupper eller sammanhang. Undersökningen har dock inte kunnat visa att sådana kanaler har spelat en betydelsefull roll i vägen in i kriminalitet för de pojkar som har intervjuats.

Av resultaten i skolenkäten kan man sluta sig till att endast en begränsad del av de svarande ungdomarna har en positiv eller förlåtande inställning till våld eller kriminalitet; till exempel anser åtta procent av ungdomarna att det är helt eller delvis okej att begå våldshandlingar för att få som man vill och sex procent anger att det i kamratkretsen skulle anses vara helt eller ganska okej att göra något kriminellt för att tjäna pengar. Författarna till denna rapport kan, i avsaknad av jämförelsematerial, inte göra sig någon uppfattning om huruvida det är mycket eller lite. Vi kan däremot, utifrån både intervjuer och skolenkäten, se att de ungdomar som hyser sådana uppfattningar har vissa saker gemensamt. Det handlar om att man i högre grad än andra tar del av våldsamt innehåll i digitala miljöer, uppfattningen att hög status är viktigt i kompiskretsen, könskonservativa värderingar, att man har en lägre tilltro till samhället och dess institutioner, och att man i sociala medier i högre grad än andra tittar på eller följer artister och influencers som i media kopplas till gängkonflikter eller som har ett könspolitiskt konservativt eller misogynt budskap. I intervjuerna med Sis-placerade pojkar och fältpersonal syns också en koppling mellan intresse hos ungdomar för pengar och konsumtion, och uppfattningen att kriminalitet är ett sätt att lyckas i livet. Ett sådant intresse beskrivs dock, både av till exempel Ungdomsbarometern och av fältpersonal och personal på fritidsgårdar, som något som i viss mån utmärker deras generation i sin helhet. Man kan förstå dessa fenomen med begreppet subkultur, alltså ett meningsfullt system bestående av värden, praktiker och identiteter (Williams, 2025: 13) som individer identifierar sig med i olika grad.

En aspekt av denna subkultur kan sägas vara centrerad runt ett särskilt intresse för gängkultur och kriminella nätverk. Detta är inte en digital kultur per se, men den utspelar sig till betydande del online. Huruvida ett sådant intresse i sig kan leda till ökad våldsanvändning eller om det ökar benägenheten att ta kontakt med gängkriminella personer eller konton online kan studien utifrån sitt material inte svara på. Både dess kvalitativa och kvantitativa resultat pekar dock på att den övervägande majoriteten av de barn och ungdomar som faktiskt rekryteras in i de kriminella miljöerna också har det gemensamt att de bär på någon form av sårbarhet, social eller individuell. De har misslyckats i skolan, de kommer från mindre bemedlade hushåll, har i högre grad någon form av funktionsnedsättning, är mera utsatta för våld och kriminalitet, och lever i sociala sammanhang där våld och kriminalitet i högre utsträckning är acceptabelt. Studien visar också att värderingar och sårbarheter i stor utsträckning samvarierar. Effekterna av det som studien kallat för ett subkulturellt system låter sig alltså inte beskrivas isolerat från barnens och ungdomarnas sociala och individuella kontext.

Ur intervjuer med fältassistenter och fritidsgårdspersonal framträder särskilt att spridning av videor och bilder på våldsamt eller förnedrande material är en digital vardag för ungdomar, som de relativt ensamma måste navigera i. Spridningen tycks ofta göra större skada för den som utsätts än våldet i sig, vilket bidrar till spridning av konflikter på grund av känslor som hämnd och begäran till upprättelse. Utan att hamna i ett resonemang om hur en värld utan

digitala medier hade kunnat se ut, kan studiens författare konstatera att de digitala medierna möjliggör den här dimensionen av ungdomars liv och att denna spridning är en produkt av digitala plattformarnas infrastruktur, innehållets karaktär och människors beteenden (det vill säga de delar som tillsammans utgör digitala mediers skalbarhet).

Livsstilen som visas upp för att marknadsföra en kriminell livsstil kan sannolikt påverka en ung människas önskan att ta del av samma saker (gemenskap, utlandsvistelser, pengar, status) men det är inte möjligt att skilja detta innehåll från övrig mediekonsumtion (till exempel influencers) eller det fokus på pengar som många ungdomar generellt verkar uppleva som en del av tidens anda. På liknande sätt är det en svår uppgift att skilja det våldsamma innehåll som kommer från tydligt gänganstrukna konflikter med det våld som florerar i ungdomars telefoner från krig, olyckor, uppmärksammade mord eller fall av misshandel i det egna närområdet.

Antalet ungdomar som tar del av innehåll som marknadsför kriminellt innehåll är svårt att uppskatta, dels då mycket av innehållet sprids i privata kanaler och dels för att det är algoritmstyrt och därmed olika för alla. Studien kan dock konstatera att drygt hälften av alla ungdomar som svarat på skolenkäten tar del av våldsamt innehåll och att det inom denna grupp är vanligare att pojkar tar del av sådant innehåll mer frekvent än flickor. Huruvida konsumtion av sådant innehåll bidrar till egen våldsanvändning eller kriminalitet kan studien utifrån materialet inte svara på. Det kan dock konstateras att fältpersonal som intervjuats sällan uttrycker förvåning över vilka personer det är som drabbas av kriminella nätverks rekrytering (detta tycks till betydande del följa förväntade mönster av sårbarhet) utan snarare att det är hastigheten med vilken eskaleringen in i grovt våld sker som överraskar.

8.1 Åtgärder

FOI:s åtgärdsförslag

Utifrån studiens övergripande resultat konstaterar vi att förebyggande insatser behövs som kan bidra till att bättre förstå hur kulturen som kretsar kring pengar och status (och vad detta i förlängningen representerar för barn och unga) kan balanseras av andra samhälleliga, personliga och mellanmännsliga drivkrafter.

Det är vidare tydligt att insatser krävs som skyddar barn och unga från våld, kränkningar och kriminalitet både digitalt och lokalt. Som rapporten demonstrerat måste digital sårbarhet förstås i en lokal kontext. Ett uttryck för en sådan syn på det digitala i det lokala är det behov av en förnyad diskussion om digital närvaro för personal i fritidsgårds- och fältverksamhet som framträder ur materialet. Personal som kommer till tals i denna rapport uttrycker som regel att de inte får lov att finnas på digitala plattformar. De uttrycker också att de känner sig okunniga om delar av den digitala sfären och då särskilt de många spelplattformar där vi vet att rekrytering och andra former av grooming sker. Som rapporten visat är den digitala världen svåröverblickbar som en konsekvens av exempelvis algoritmstyrt innehåll och privata konton. Digital närvaro innebär också avvägningar som rör integritet och säkerhet. Med denna komplexitet i medvetande, föreslår FOI att möjligheten till digital närvaro för personal som arbetar nära ungdomar bör möjliggöras.

Nedan redovisas fler åtgärdsförslag som trätt fram i samtal med referensgrupper och under intervjuer.

Åtgärdsförslag från referensgrupp och intervjupersoner

Från samtal med fältgrupper kan vi konstatera att det tycks ha varit framgångsrikt att producera informationsmaterial om våld, spridning av bilder och kriminalitet utifrån den lokala kontexten. Vi kan konstatera att generella utmaningar finns i frågan om hur kriminella nätverk kan påverka unga digitalt men att de lokala olikheterna är stora givet sådant som huruvida platsen präglas av gängproblematik eller inte, om det är en tätbefolkad ort eller glesbygd och om problematik med våld eller extremism finns och i så fall i vilken form. För att bättre rusta unga att stå emot påverkan online kan lokalanpassat undervisningsmaterial prövas. Utvärdering i frågan välkomnas.

Från referensgruppsamtal med berörda myndigheter och civilsamhälleliga aktörer vet vi att behovet av samverkan är stort. Flera efterlyser också en bredare diskussion om sociala mediers påverkan på barn och unga där stress, psykisk ohälsa och upplevd otillräcklighet står i fokus och inom vilken uttryck för våld och kriminalitet samt mottaglighet för uppvisande av status och materiellt välbefinnande kan kontextualiseras.

Flickors sexuella utsatthet online i specifik relation till kriminella nätverk, särskilt men inte uteslutande i relation till hederskontext, är en fråga som inte syns i rapportens empiriska material. Det beror sannolikt på att inga flickor som är placerade på Sis-hem har fått komma till tals i studien. Frågan har dock dykt upp under referensgruppssamtal med myndigheter och relevanta civilsamhälleliga aktörer. Problematiken kretsar delvis kring osunda könsnormer och delvis kring spridning av bilder av sexuell eller på annat sätt privat karaktär som kan användas i syfte att pressa flickorna till att begå kriminella handlingar. Motåtgärder på detta område föreslås, i första hand mer kunskap.

Slutligen, i uppdraget har de Sis-placerade ungdomarna blivit tillfrågade om förslag på förebyggande åtgärder för att hindra att fler barn och unga exploateras av kriminella nätverk. Förslagen nedan är en sammanfattning av deras svar. De kan delas in i fyra områden: samhälle, fritid, sociala medier och Sis som institution. I de reflektioner som rör samhälle efterfrågar ungdomarna ett samhälle med mera jämlika förutsättningar och där det finns en skola som är lika för alla. De efterfrågar praktisk hjälp i form av rådgivare som kan bistå människor med hur samhället fungerar utan att det innebär kontakt med socialtjänsten, jobb till ungdomar med bättre lön, hjälp till barn när de är små, förebilder att relatera till som gått den vanliga vägen (och valt bort kriminalitet). De önskar tätare kontakt mellan polisen och föräldrarna och som är stöttande och vardaglig snarare än en som kommer med konsekvenser hos socialtjänsten, och en kontaktperson i samhället som kan hjälpa ungdomar med tydliga konsekvenser och belöningar när de gör något bra – till exempel att få en praktikplats om man sköter sig enligt överenskommelse. Förslagen innefattade ofta önskan att kunna hjälpa till med ekonomin hemma tidigt. Reflektioner som rör fritid handlar om fritidsgårdar, fältgrupper och aktiviteter. Många tycker att det är bra med organiserade aktiviteter för ungdomar som kan bidra med struktur och tycker om fältgruppernas närvaro. Vad gäller fritidsgårdar finns både positiva och negativa erfarenheter. Någon tycker att de ”samlar alla som inte har någonting att göra” medan andra tycker att det är bra att tillvaron där kan få vara lite friare. Någon tycker att man ska få fler chanser och inte ”bli utslängd för minsta lilla”. De önskar fritidsgårdar som är öppna på helgen. Vad gäller sociala medier är det flera av de tillfrågade som önskar åldersgränser. Slutligen handlar reflektionerna om Sis som institution. Här lyftes fram framför allt frågan om de skulder som genereras från de skadestånd som ungdomarna har blivit dömda att betala. Det upplevs som svårt att komma ut i samhället med en mycket stor ekonomisk skuld. De efterfrågar också hjälp och stöd från samhället efter tiden hos Sis och att det ska finnas möjlighet till yrkesutbildning på Sis. I augusti 2026 presenterades en utredning av en reform av den statliga barn- och ungdomsvården (SOU 2026:52). Utredningen föreslår bland annat att en ny myndighet tar över från Sis där vård och behandling ges andra förutsättningar. FOI:s uppdrag och föreliggande studie har inte omfattat analys av Sis som institution. Vi kan dock konstatera från intervjuer med Sis-anställd personal att dessa ofta uttryckte en önskan att arbeta mer omfattande med behandling.

9 Appendix

Samvariation mellan inställning till och egen erfarenhet av våld/kriminalitet

Vad skulle dina kompisar tycka om du gjorde något kriminellt för att tjäna pengar? Ok/Ganska ok (n=266)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Hotat annan med våld minst 1 gång	265	259.8	< 0.001	0.235	8.538	6.294	11.581
Utsatt annan för våld minst 1 gång	260	215.7	< 0.001	0.215	7.566	5.543	10.328
Åkt fast av polisen minst 1 gång	283	182.3	< 0.001	0.197	6.556	4.814	8.928
Brutit sig in minst 1 gång	277	227.1	< 0.001	0.220	7.634	5.630	10.353
Förstört något med flit minst 1 gång	934	176.3	< 0.001	0.194	4.840	3.753	6.217
Stulit minst 1 gång	442	173.2	< 0.001	0.192	5.457	4.129	7.212

Det är viktigt att följa lagar och regler Instämmer inte alls/Delvis inte (n=197)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Hotat annan med våld minst 1 gång	265	71.70	< 0.001	0.124	4.489	3.075	6.553
Utsatt annan för våld minst 1 gång	260	85.50	< 0.001	0.135	4.946	3.407	7.180
Åkt fast av polisen minst 1 gång	283	79.15	< 0.001	0.130	4.615	3.195	6.664
Brutit sig in minst 1 gång	277	119.2	< 0.001	0.159	5.805	4.076	8.266
Förstört något med flit minst 1 gång	934	49.88	< 0.001	0.103	2.783	2.072	3.739
Stulit minst 1 gång	442	46.67	< 0.001	0.100	3.150	2.229	4.452

Samvariation mellan erfarenhet av eller accepterande inställning till våld och kriminalitet och konsumtion av våld i sociala medier

Vad skulle dina kompisar tycka om du gjorde något kriminellt för att tjäna pengar? Ok/Ganska ok (n=266)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Ser våld i sociala medieflöden varje dag	262	127.8	< 0.001	0.165	5.458	3.938	7.563
Ser våld i sociala medieflöden varje vecka	1031	109.0	< 0.001	0.152	3.556	2.765	4.572
Ser våld i sociala medieflöden varje månad	1577	69.79	< 0.001	0.122	2.804	2.182	3.604
Har sett våld i sociala medier	2653	41.32	< 0.001	0.094	2.484	1.867	3.307
Har inte sett våld i sociala medier	1216	18.67	< 0.001	-0.063	0.474	0.326	0.673

Har någon tagit kontakt med dig via sociala medier gällande att utföra något brott? Ja en/flera gånger (n=202)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Ser våld i sociala medieflöden varje dag	262	125.0	< 0.001	0.163	6.024	4.228	8.582
Ser våld i sociala medieflöden varje vecka	1031	103.5	< 0.001	0.149	3.989	2.999	5.305
Ser våld i sociala medieflöden varje månad	1577	86.37	< 0.001	0.136	3.708	2.764	4.974
Har sett våld i sociala medier	2653	47.89	< 0.001	0.101	3.244	2.283	4.608
Har inte sett våld i sociala medier	1216	20.21	< 0.001	-0.066	0.391	0.256	0.597

Samvariation mellan erfarenhet av eller accepterande inställning till våld och kriminalitet och värderingar (urval)

Vad skulle dina kompisar tycka om du gjorde något kriminellt för att tjäna pengar? Ok/Ganska ok (n=266)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Jag gillar att söka spänning Instämmer helt	453	194.7	< 0.001	0.204	5.832	4.429	7.679
Hur mycket litar du på polisen I mycket låg grad	300	159.6	< 0.001	0.185	5.906	4.341	8.035
Hur mycket litar du på polisen I mycket/ganska låg grad	833	144.3	< 0.001	0.175	4.276	3.315	5.514
Hur mycket litar du på kriminalvården I mycket låg grad	343	106.3	< 0.001	0.151	4.479	3.289	6.099
Kriminalitet är ett stort samhällsproblem idag Instämmer inte alls	55	97.94	< 0.001	0.145	10.19	5.797	17.915
Jag tycker det är viktigt att följa lagar och regler Instämmer inte alls/delvis inte	197	100.3	< 0.001	0.146	5.344	3.714	7.689
Jag gillar att söka spänning Instämmer helt/delvis	1591	143.1	< 0.001	0.175	4.466	3.428	5.819
Polisen gör ett bra jobb Instämmer inte alls	199	98.59	< 0.001	0.145	5.273	3.666	7.584
Hur mycket litar du på socialtjänsten I mycket låg grad	835	100.1	< 0.001	0.146	3.474	2.686	4.494
Polisen gör ett bra jobb Instämmer inte alls/delvis inte	698	93.06	< 0.001	0.141	3.455	2.649	4.506
Kvinnor bör ta större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt	300	81.41	< 0.001	0.132	4.090	2.943	5.683
Hur mycket litar du på domstol och åklagare I mycket låg grad	345	81.88	< 0.001	0.132	3.915	2.853	5.371
Män bör inte visa känslor Instämmer helt	251	79.32	< 0.001	0.130	4.301	3.039	6.087

Har utsatt någon för våld minst 1 gång under de senaste 12 månaderna (n=260)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Jag gillar att söka spänning Instämmer helt	453	184.4	< 0.001	0.198	5.695	4.312	7.523
Hur mycket litar du på polisen I mycket/ganska låg grad	833	160.1	< 0.001	0.185	4.622	3.576	5.973
Hur mycket litar du på polisen I mycket låg grad	300	122.0	< 0.001	0.161	5.100	3.711	7.008
Kvinnor bör ta större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt	300	116.3	< 0.001	0.158	4.967	3.609	6.836
Hög status är viktigt i min kompiskrets Instämmer helt	236	103.8	< 0.001	0.149	5.106	3.614	7.215
Män bör inte visa känslor Instämmer helt	251	98.88	< 0.001	0.145	4.858	3.453	6.835
Jag tycker det är viktigt att följa lagar och regler Instämmer inte alls/delvis inte	197	85.5	< 0.001	0.135	4.946	3.407	7.180
Hur mycket litar du på kriminalvården I mycket låg grad	343	86.60	< 0.001	0.136	4.067	2.961	5.585
Kvinnor bör ta större ansvar än män för hem och barn Instämmer helt/delvis	836	95.54	< 0.001	0.143	3.426	2.641	4.444
Hur mycket litar du på socialtjänsten I mycket låg grad	835	89.40	< 0.001	0.138	3.313	2.552	4.300
Hur mycket litar du på domstol och åklagare I mycket låg grad	345	76.83	< 0.001	0.128	3.828	2.778	5.275
Jag gillar att söka spänning Instämmer helt/delvis	1591	107.0	< 0.001	0.151	3.656	2.819	4.743
Hur mycket litar du på kriminalvården I mycket/ganska låg grad	1051	86.29	< 0.001	0.136	3.166	2.455	4.084

Samvariation mellan erfarenhet av eller accepterande inställning till våld och kriminalitet och olika slags utsatthet (urval)

Det kan vara ok att använda våld eller hota med våld för att få som man vill Instämmer helt/delvis (n=341)							95% konfidensnivå
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Kompis blivit hotad med våld eller vapen flera gånger senaste 12 månaderna	141	198.1	< 0.001	0.206	8.907	6.207	12.780
Kompis blivit hotad med våld eller vapen senaste 12 månaderna	361	186.5	< 0.001	0.199	5.496	4.197	7.198
Blivit hotad med våld eller vapen senaste 12 månaderna	309	170.0	< 0.001	0.190	5.512	4.151	7.319
Blivit hotad med våld eller vapen flera gånger senaste 12 månaderna	105	142.1	< 0.001	0.174	8.376	8.376	12.656
Blivit utsatt för våld flera gånger senaste 12 månaderna	282	126.1	< 0.001	0.164	4.811	3.567	6.488
Kompis blivit utsatt för våld flera gånger senaste 12 månaderna	242	121.7	< 0.001	0.161	5.014	3.662	6.867
Kompis blivit utsatt för våld senaste 12 månaderna	753	115.7	< 0.001	0.157	3.427	2.707	4.339
Blivit hotad så att du känt dig rädd flera gånger senaste 12 månaderna	174	98.38	< 0.001	0.145	5.140	3.597	7.345
Blivit utsatt för våld senaste 12 månaderna	762	112.5	< 0.001	0.155	3.370	2.663	4.267
Kompisar blivit hotade så de känt sig rädda senaste 12 månaderna	698	103.0	< 0.001	0.148	3.285	2.582	4.180
Blivit bestulen flera gånger senaste 12 månaderna	205	87.88	< 0.001	0.137	4.508	3.202	6.348
Blivit hotad så att du känt dig rädd senaste 12 månaderna	637	92.70	< 0.001	0.141	3.191	2.492	4.085
Kompisar blivit hotade så de känt sig rädda flera gånger senaste 12 månaderna	217	83.87	< 0.001	0.134	4.301	3.069	6.028
Blivit bestulen senaste 12 månaderna	913	97.66	< 0.001	0.144	3.048	2.421	3.837
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott senaste 12 månaderna	706	87.96	< 0.001	0.137	3.043	2.388	3.878
Kompis blivit bestulen flera gånger senaste 12 månaderna	288	79.42	< 0.001	0.130	3.762	2.758	5.132
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott flera gånger senaste 12 månaderna	199	58.95	< 0.001	0.112	3.749	2.615	5.374
Utsatts för rasism	807	60.70	< 0.001	0.114	2.532	1.990	3.220
Skolkat minst 3 gånger senaste 12 månaderna	804	59.07	< 0.001	0.112	2.507	1.969	3.190
Blivit diskriminerad under senaste året	1301	44.92	< 0.001	0.098	2.124	1.697	2.659
Kompis blivit bestulen senaste 12 månaderna	1094	54.30	< 0.001	0.108	2.315	1.872	2.910

Vad skulle dina kompisar tycka om du gjorde något kriminellt för att tjäna pengar? Ok/Ganska ok (n=266)							
						95% konfidensnivå	
Svarsalternativ	n	χ^2	pval	phi	odds	nedre	övre
Kompis blivit hotad med våld eller vapen flera gånger senaste 12 månaderna	141	229.7	< 0.001	0.221	10.63	7.323	15.424
Blivit hotad med våld eller vapen flera gånger senaste 12 månaderna	105	210.9	< 0.001	0.212	11.86	7.827	17.983
Kompis blivit hotad med våld eller vapen senaste 12 månaderna	361	198.6	< 0.001	0.206	6.338	4.750	8.459
Kompis blivit utsatt för våld flera gånger senaste 12 månaderna	242	174.3	< 0.001	0.193	6.785	4.910	9.378
Kompisar blivit hotade så de känt sig rädda senaste 12 månaderna	217	149.5	< 0.001	0.179	6.460	4.603	9.066
Blivit hotad med våld eller vapen senaste 12 månaderna	309	139.8	< 0.001	0.173	5.402	3.965	7.359
Blivit utsatt för våld flera gånger senaste 12 månaderna	282	130.3	< 0.001	0.167	5.367	3.901	7.384
Kompis blivit utsatt för våld senaste 12 månaderna	753	133.8	< 0.001	0.169	4.144	3.202	5.364
Blivit hotad så att du känt dig rädd flera gånger senaste 12 månaderna	174	115.1	< 0.001	0.157	6.094	4.199	8.842
Kompis blivit bestulen flera gånger senaste 12 månaderna	288	103.3	< 0.001	0.148	4.686	3.387	6.484
Blivit utsatt för våld senaste 12 månaderna	762	108.1	< 0.001	0.152	3.672	2.832	4.762
Skolkat minst 3 gånger senaste 12 månaderna	804	105.7	< 0.001	0.150	3.597	2.778	4.655
Kompisar blivit hotade så de känt sig rädda senaste 12 månaderna	698	100.0	< 0.001	0.146	3.583	2.750	4.669
Blivit bestulen flera gånger senaste 12 månaderna	205	87.90	< 0.001	0.137	4.899	3.402	7.056
Blivit hotad så att du känt dig rädd senaste 12 månaderna	637	81.02	< 0.001	0.131	3.292	2.507	4.325
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott flera gånger senaste 12 månaderna	199	69.95	< 0.001	0.122	4.411	3.023	6.436
Blivit diskriminerad flera gånger under senaste året	691	58.07	< 0.001	0.111	2.790	2.122	3.670
Skolkat minst 1 gång senaste 12 månaderna	1789	72.44	< 0.001	0.124	2.912	2.254	3.762
Hållit sig borta från skolan av oro för hot våld eller brott senaste 12 månaderna	706	52.22	< 0.001	0.106	2.260	2.021	3.500
Blivit bestulen senaste 12 månaderna	913	54.24	< 0.001	0.108	2.582	1.990	3.350
Blivit diskriminerad under senaste året	1301	58.35	< 0.001	0.112	2.569	2.002	3.298

10 Referenser

- Al-Khameesi, N. (10 december 2024). Annelis 15-åriga son fick morduppdrag – blev själv gängens måltavla. *SVT Nyheter*. Tillgänglig på: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vastmanland/annelis-15-arige-son-fick-morduppdrag-blev-sjalv-gangens-maltavla> (Hämtad: 13 januari 2026).
- Alkhamisi, N., Hellman, S., Jarlsbo, M., Lioufas, A., Nilsson, P.-E., Strindberg, A., Svenonius, O., & Werther, S. (2024). *Våldsbejakande extremism och digitala miljöer*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Anderson, C. A. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in Eastern and Western countries: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 136(2), 151-173.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). Media violence and the general aggression model. *Journal of Social Issues*, 74(2), 386-413.
- Arvidsson, E. (2023). *Svenske gansterrap*. Stockholm: Forum.
- Askanius, T. (2017). Digitala medier, motoffentligheter och våldsbejakande extremism. i SOU 2017:67, *Våldsbejakande extremism. Forskarantologi av utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Baird, A. (2012). The violent gang and the construction of masculinity amongst socially excluded young men. *Safer communities*, 11(4), 179-190.
- Barnombudsmannen. (2025). *"Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem"*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Brå. (2016). *Kriminella nätverk och grupperingar*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2022). *Skolundersökning om brott 2021*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2023a). *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2023b). *Nationella trygghetsundersökningen*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2024). *Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige. En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2025). *Flickor och kvinnor i kriminella nätverk*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bunders, D. J., & Weerman, F. (2020). Social media and delinquency: Exploring the relation between online and offline interaction with friends and online and offline delinquency. *Kriminologie-Das Online-Journal*, 2(2), 283-309.
- Campisi, F. C. (2024). Unveiling the Digital Underworld – Exploring Cyberbanging and Recruitment of Canadian Street Gang Members on Social Media. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, Volume 66, Number 2.
- Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *Thematic analysis. The journal of positive psychology*, 12(3), 297-298.
- Clemmow, C., Rottweiler, B., Wolfowicz, M., Bouhana, N., Marchment, Z. & Gill, P. (2024a). The whole is greater than the sum of its parts: Risk and Protective profiles for vulnerability to radicalization. *Justice Quarterly*, 41(1), 140–166.
- CVE. (2025). *Årsbok 2024/2025*. Stockholm: Centrum mot våldsbejakande extremism.
- Dmello, J. R., & Bichler, G. (2020). Assessing the impact of civil gang injunctions on the use of online. *International Journal of Cyber Criminology*, 14(1), 44-62.
- Dunell, F. (9 juli 2025). Gigachad eller incel - så funkade manofären. Stockholm: *Expo*.
- Eriksson Krutrök, M., & Mitchell, J. (2026). Memeing the moniker: the stickiness of gang myths in Swedish news legacy media and Tiktok. *New Media and Society*, 28(4).
- Åhbeck Öhrman, M. (2026) *Män som hatar kvinnor. Så driver misogyni på radikalisering, extremism och demokratins tillbakagång*. Stockholm: Stiftelsen Expo.

- Fernández-Planells, A., Orduña-Malea, E., & Feixa Pàmpols, C. (2021). Gangs and social media: A systematic literature review and an identification of future challenges, risks and recommendations. *23*(7), 2099-2124.
- Fernquist, J., Pelzer, B., Cohen, K., Kaati, L., & Akrami, N. (2020) Hope, cope & rope. Incels i digitala miljöer. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Folkhälsomyndigheten. (13 januari, 2025). *Experter om skärmanvändning – filmade intervjuer med frågor och svar*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/vara-amnesomraden/digitala-medier-och-halsa/expert-om-skarmanvandning/>
- Gill, P., Farnham, F., & Clemmow, C. (2021a): “The equifinality and multifinality of violent radicalization and mental health” i Bhui, K. & Bhugra, D. (reds.). *Terrorism, violent radicalization and mental health*. Oxford: Oxford University Press, ss. 125-136
- Gottzén, L. (2022). *Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Granath, S. (2022). Gång och skjutningar. i F. Estrada, J. Flyghed, & A. Nilsson, *Den svenska ungdomsbrottsligheten* (ss. 79-114). Lund: Studentlitteratur AB.
- Hoeben, E. M. (2016). The role of peer delinquency and unstructured socializing in explaining delinquency and substance use: A state-of-the-art review. *Journal of Criminal Justice*, *47*, 108-122.
- Idle, F. (2024). *Ett ord för blod*. Stockholm: Lind & Co.
- Internetstiftelsen. (2023). *Svenskarna och internet*. Stockholm: Internetstiftelsen.
- Korsell, L. (2025). Rättsfallen hjälper oss förstå extremismen. I *Årsbok 2024/2025*. Stockholm: Centrum mot våldsbejakande extremism.
- Lagerfors, J., Marouf, B., Mannby, S., Järeskog, M., Dahl, M., & Bremberg, S. (2025). *Barnrapporten 2025*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Lagrådet. (2025). Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott. *Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2025-05-14*. <https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2025/05/Hemliga-och-preventiva-tvangsmedel-nar-barn-under-15-ar-begar-brott.pdf>
- Lagradsremiss. (2026). *Skärpta regler för unga lagöverträdare*. Justitiedepartementet. <https://www.regeringen.se/contentassets/29c477a1d6ae40e29258ad2af676a6dc/skarpta-regler-for-unga-lagovertradare.pdf>
- Lopez, D. P., Lopez-Nicolas, R., Lopez-Lopez, R., Puente-Lopez, E., & Ruiz-Hernández, J. A. (2022). Association between attitudes toward violence and violent behavior in the school context: A systematic review and correlational meta-analysis. *International journal of clinical and health psychology*, *22*(1), 100278.
- Lozon, J., & Bensimon, M. (2017). A Systemic Review on the Functions of Rap Among Gangs. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, *61*(11), 1243-1261.
- McCuddy, T. G. (2024). Online Peers and Delinquency: Distinguishing Influence, Selection, and Receptivity Effects for Offline and Online Peers with Longitudinal Data. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, *10*, 573-600.
- Mediemyndigheten. (2026). *Ungas syn på åldersgränser i sociala medier. PM om aktuell medientveckling*. Stockholm: Mediemyndigheten.
- Meldrum, R. C., & Clark, J. (2015). Adolescent virtual time spent socializing with peers, substance use, and delinquency. *Crime & Delinquency*, *61*(8), 1104-1126.
- Meta (2025) Community Standards Enforcement Report. H2 2025 Report. <https://transparency.meta.com/reports/community-standards-enforcement/>
- Molenaar, M. G., Weerman, F. M., & Defoe, I. N. (2025). An investigation of the relation between online and offline violence: methodological and theoretical considerations. *Frontiers in Psychology*, *16*, 1623246.

- Nilsson, M. (2025). Kriget i Gaza har fått oväntade konsekvenser för svensk jihadism. i *Årsbok 2025/24*. Stockholm: Centrum mot våldsbejakande extremism.
- Nilsson, P.-E. (2021). *Från skitopstning till folkmord*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Nofziger, S., & Kurtz, D. (2005). Violent lives: A lifestyle model linking exposure to violence to juvenile. *Journal of research in Crime and Delinquency*, 42(1), 3-26.
- Patton, D. U., Eshmann, D. R., & Butler, D. A. (2013). Internet banging: New trends in social media, gang violence, masculinity and hip hop. *Computers in Human Behaviour*, A54-A59.
- Polismyndigheten. (2024). *Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige*. Stockholm: Polismyndigheten.
- Polismyndigheten. (2025a). *Junior*. Stockholm: Polismyndigheten.
- Polismyndigheten. (2025b). *Myndighetsgemensam lägesbild. Organiserad brottslighet 2025*. Stockholm: Polismyndigheten .
- Rostami, A., Mondani, H., Carlsson, C., Sturup, J., Sarnecki, J. & Edling, C. (2018). *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Rostami, A., Mondani, H., Beckley, A., Sarnecki, J., & Edling, C. (2025). Perspectives on Violent Extremism: Insights from Swedish Population Registers in a Global Comparison. *Terrorism and Political Violence*, 1-19.
- Rostami, A., Mondani, H., Mellberg, J., & Roine, J. (2026). *Svarta siffror. En ESO-rapport om den kriminella ekonomins omfattning*. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.
- Salihu, D. (2021). *Tills alla dör*. Stockholm: Mondial.
- Salihu, D. (2023). *När ingen blyssnar*. Stockholm: Mondial.
- Sarnecki, J. (2017a). *Brottsligheten och samhället*. Studentlitteratur AB.
- Sarnecki, J. (2017b). Från traditionell till ideologiskt motiverad brottslighet. i *SOU 2017:67 Våldsbejakande extremism. av utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Sausdal, D., & Hannerz, E. (2025). *Gängkriminalitet. Från gatan till sociala medier*. Stockholm: Liber.
- Silow Kallenberg, K. (2020). Hederlighet, drogfrihet, kamratskap och solidaritet. *Kulturella Perspektiv – Svensk Etnologisk Tidskrift*, 29(1–2).
- Stuart, F. (2020). Code of the Tweet: Urban gang violence in the social media age. *Social Problems (Berkeley, Calif.)*, 67(2), 191-207.
- Sturup, J., & Långström, N. (2017). Individuella riskfaktorer och riskbedömningar för våldsbejakande radikalisering. i *SOU 2017:67 Våldsbejakande extremism. Forskarantologi av utredningen En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Svensson, R. (2024). *Ungdomsbrottslighet - en kunskapsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Sverok och CVE (2023). *Extremister i gamingvärlden*. Stockholm: Sverok och Centrum mot våldsbejakande extremism.
- Tiktok (2025) Community Standards Enforcement Report. October – December 2025. <https://www.Tiktok.com/safety/en/transparency/cg-report>
- Törnberg, A. (2025). *Onlineradikalisering: En kartläggning av forskningsläget och digitala dynamiker*. Göteborgs universitet. Segerstedtsinstitutet.
- Utterback, L. (2024). Life-Course Theory and Incels: Masculinity Strain in the Transition to Adulthood. *Sexuality & Culture*, 28, 1705-1719
- Van Berkel, S., Kleemans, E., & Mooij, A. (2025). Social media and organizing violent crime against persons and properties: a qualitative analysis of online criminal communication between young offenders based on seized telephone information. *Trends in Organized Crime*, 1-22.
- Weulen Kranenbarg, M., & van der Toolen, Y. W. (2022). *Understanding cybercriminal behaviour among young people: Results from a longitudinal network study among a relatively high-risk sample*. Vrije Universiteit Amsterdam.

- Weulen Kranenbarg, M., & Weerman, F. (2025). Hanging out on the streets and on the screen: longitudinal analyses of the relation between online and offline time use and online and offline delinquency. *Global Crime*, 1-18.
- Wikström, P.-O. (2023). *När brott blir ett acceptabelt handlingsalternativ*. Stockholm: Stockholms Handelskammare.
- Williams, Subculture and subcultural studies. In S. Threadgold & D. Muggleton (Eds.), *Subculture in the 21st century* (pp. 13-26), London: Routledge.
- Whittaker, J. (2022). Rethinking Online Radicalization. *Perspectives on Terrorism*, 16(4).
- Ybarra, M. L.-W. (2008). Linkages between internet and other media violence with seriously violent behavior by youth. *Pediatrics*, 122(5), 929-937.

